

26 maj

Debatter m. m.

	Sid.
Lördagen den 26 maj	
Lagförslag om höjning av folkpensioner m. m.	3
Om en allmän pensionsförsäkring	18
Ändringar i semesterlagen m. m.	20
Byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus	35
Anslag till ersättningsanstalter för Långholmen m. m.	61
Anslag till fängvårdsanstalterna m. m.	63

Samtliga avgjorda ärenden

Lördagen den 26 maj	
Sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2, ang. förslag till lag om höjning av folkpensioner m. m.	3
Andra lagutskottets utlåtande nr 30, ang. en allmän pensionsförsäkring	18
— nr 32, ang. ändrad lydelse av 2 och 12 §§ lagen om semester m. m.	20
Statsutskottets utlåtande nr 128, ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.	35
— nr 140, ang. anslag till handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg	61
— nr 143, ang. anslag till Fängvårdsanstalterna: Avlöningar	61
— nr 144, ang. anslag till ersättningsanstalter för Långholmen och för kvinnofängelset i Växjö	61
— nr 145, ang. ytterligare utgifter för fångvården	63

MR. DICKENS'S PROTOCOL

1871. FÖRSTÄLLNINGEN 71 21

20 maj

Protokoll för den

1871. 20 maj

Den 20 maj 1871. Vid den ordinarie sammanträdelsen i Sällskapet för Upplysning bland de fattiga, som hölls i Sällskapets lokaler i Kungälv den 20 maj 1871. Närvarande: Herrarna ...

Sammanträdelsen öppnades

den 20 maj 1871

Den 20 maj 1871. Vid den ordinarie sammanträdelsen i Sällskapet för Upplysning bland de fattiga, som hölls i Sällskapets lokaler i Kungälv den 20 maj 1871. Närvarande: Herrarna ...

Lördagen den 26 maj

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, statsutskottets utlåtanden nr 155 och 156, bevillningsutskottets betänkanden nr 45, 48 och 50, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 30 och 32—34, första lagutskottets utlåtande nr 35, andra lagutskottets utlåtanden nr 37—39, tredje lagutskottets utlåtande nr 21 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 30 och memorial nr 33.

Lagförslag om höjning av folkpensioner m. m.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om höjning av folkpensioner m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 2 mars 1956 dagtecknad proposition, nr 107, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om höjning av folkpensioner m. m. och

2) lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering;

dels ock för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa

till Bidrag till folkpensioner m. m. ett förslagsanslag av 1 600 000 000 kronor,

till Särskilda barnbidrag till änkors och invaliders barn m. m. ett förslagsanslag av 16 400 000 kronor samt

till Fondering för framtida pensionsändamål ett anslag av 275 000 000 kronor.

Det förra av de vid propositionen fogade lagförslagen var så lydande:

Förslag

till

Lag

om höjning av folkpensioner m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Folkpension i form av allmän ålderspension, tilläggspension, änkepension eller hustrutillägg skall höjas för år räknat med

160 kronor för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension eller tilläggspension eller vars hustru uppbar hustrutillägg, ävensom för änkepensionsberättigad och för hustru, som uppbar hustrutillägg, samt

200 kronor för annan pensionsberättigad.

Bidrag enligt lagen den 26 juli 1947 om bidrag till änkor och änklingar med barn skall höjas med 160 kronor för år.

2 §.

Vad i lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering, lagen den 30 juni 1947 om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen och lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn stadgas rörande indextillägg skall i tillämpliga delar gälla med avseende å höjning enligt förevarande lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1956.

Ökningen av statens kostnader på grund av pensionsförhöjningen hade förslagits skola motvägas genom en höj-

Lagförslag om höjning av folkpensioner m. m.

ning av folkpensionsavgiftens uttagsprocent från 1,8 till 2,5. Denna avgiftshöjning hade föreslagits skola träda i kraft den 1 januari 1957; dock hade nuvarande bestämmelser ansetts böra gälla i fråga om pensionsavgifter, som påfördes för år 1957 och tidigare år.

Vidare hade i propositionen förordats en viss fondbildning i syfte att lägga en finansiell grund för en blivande pensionsreform. En första insats till en sådan fondbildning hade föreslagits skola göras genom att det belopp, som under budgetåret 1956/57 beräknades inflyta genom den av 1955 års riksdag beslutade höjningen av skattesatsen för aktiebolag, ekonomiska föreningar m. fl., eller 275 miljoner kronor, avsattes till en för ändamålet särskilt inrättad fond i stället för att på i statsverkspropositionen föreslaget sätt tillföras budgetutjämningsfonden och innestå på särskilt konto i riksbanken.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat

dels tio i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

a) de likalydande motionerna nr 512 i första kammaren av herr *Mannerskantz* och nr 678 i andra kammaren av herr *Hagård* m. fl.,

b) de likalydande motionerna nr 518 i första kammaren av herr *Birke* m. fl. och nr 700 i andra kammaren av herr *Hjalmarson* m. fl.,

c) de likalydande motionerna nr 540 i första kammaren av herrar *Norling* och *Öhman* och nr 696 i andra kammaren av herr *Senander*,

d) de likalydande motionerna nr 541 i första kammaren av herr *Ohlon* m. fl. och nr 697 i andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl.,

e) motionen nr 698 i andra kammaren av herr *Rimmerfors* samt

f) motionen nr 699 i andra kammaren av herr *Rimmerfors*;

dels ock två före propositionens avlämnande väckta likalydande motioner, nämligen nr 344 i första kammaren av

herr *Weiland* och nr 264 i andra kammaren av herr *Hamrin*.

I motionerna I: 540 och II: 696 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att godkänna Kungl. Maj:ts proposition nr 107 med förslag till lag om höjning av folkpensioner m. m. med den ändringen, att de nu utgående folkpensionsavgifterna bibehölles oförändrade.

Propositionen hade hänvisats, såvitt angick anslag under femte huvudtiteln, till statsutskottet samt i övrigt till behandling av lagutskott. Motionerna I: 518 och II: 700 hade hänvisats till statsutskottet. Motionerna I: 541 och II: 697 hade hänvisats, i vad de avsågo förslaget till lag om höjning av folkpensioner m. m., till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet. Övriga motioner hade hänvisats till behandling av lagutskott. I vad propositionen och motionerna hänvisats till lagutskott hade de tilldelats andra lagutskottet.

Efter överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet hade propositionen och motionerna överlämnats till behandling av sammansatt stats- och andra lagutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen, med bifall till förevarande proposition, nr 107, såvitt avsåge förslaget till lag om höjning av folkpensioner m. m., samt med avslag å motionerna I: 344 och II: 264, såvitt avsåge höjning av beloppet av allmän ålderspension utöver vad i propositionen föreslagits, och å motionerna I: 541 och II: 697, i vad avsåge retroaktiv standardhöjning av folkpensionerna från den 1 januari 1956, måtte för sin del antaga nämnda lagförslag;

B. att riksdagen med bifall till förevarande proposition, såvitt avsåge förslaget till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, och med avslag å motionerna I: 540 och II: 696 samt II: 699 måtte för sin del antaga nämnda lagförslag;

C. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 541 och II: 697, i vad avsåge an-

Lagförslag om höjning av folkpensioner m. m.

visande på tilläggsstat för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln till Bidrag till folkpensioner m. m. av ett förslagsanslag av 72 400 000 kronor;

D. att riksdagen måtte för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa

1) till Bidrag till folkpensioner m. m. ett förslagsanslag av 1 600 000 000 kronor; samt

2) till Särskilda barnbidrag till änkors och invaliders barn m. m. ett förslagsanslag av 16 400 000 kronor;

E. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 518 och II: 700 samt I: 541 och II: 697, sistnämnda båda motioner i vad avsåge fondering för framtida folkpensionsändamål, måtte för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa till Fondering för framtida pensionsändamål ett anslag av 275 000 000 kronor;

F. att motionerna I: 512 och II: 678 samt II: 698 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G. att motionerna I: 344 och II: 264, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och under A hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

H. att motionerna I: 541 och II: 697, i vad avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t rörande beaktande vid kommande förhandlingar med de statsanställdas personalorganisationer av vissa synpunkter, i den mån motionerna härutinnan icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

vid utskottets hemställan under A av fröken *Elmén* samt herrar *Jacobsson*, *Per*, och *Jacobsson* i Tobo, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss ängiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 541 och II: 697, såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionerna I: 344 och II: 264, såvitt nu vore i fråga, och med förmålan, att det i före-

varande proposition, nr 107, framlagda förslaget till lag om höjning av folkpensioner m. m. icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga nämnda lagförslag med den ändringen, att övergångsbestämmelsen erhöles följande lydelse: »Denna lag skall äga tillämpning från och med den 1 januari 1956.»

vid utskottets hemställan under B av fröken *Elmén* samt herrar *Jacobsson* och *Jacobsson* i Tobo, vilka ansett, att utskottets yttrande beträffande ett i motionen II: 699 framställt yrkande om höjning av de s. k. fickpengarna till folkpensionärer, intagna å ålderdomshem och vissa andra anstalter, bort erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits;

vid utskottets hemställan under C av fröken *Elmén* samt herrar *Jacobsson* och *Jacobsson* i Tobo, vilka under hänvisning till sin reservation vid utskottets hemställan under A ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 541 och II: 697, såvitt nu vore i fråga, måtte på tilläggsstat för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln till Bidrag till folkpensioner m. m. anvisa ett förslagsanslag av 72 400 000 kronor;

vid utskottets hemställan under E:

1. av herr *Hagård*, som ansett, att utskottets yttrande rörande fondering för pensionsändamål bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 518 och II: 700 samt med avslag å motionerna I: 541 och II: 697, såvitt gällde viss fondering, måtte avslå det i propositionen gjorda äskandet om anslag för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln till Fondering för framtida pensionsändamål av 275 000 000 kronor;

2. av fröken *Elmén* samt herrar *Jacobsson* och *Jacobsson* i Tobo, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort erhålla den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet

Lagförslag om höjning av folkpensioner m. m.

bort hemställa, att riksdagen med avslag å motionerna I: 518 och II: 700 och med bifall till motionerna I: 541 och II: 697, såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å propositionen, såvitt avsåge fondering för framtida pensionsändamål, måtte å tilläggsstat för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln till Fondering för framtida folkpensionsändamål anvisa de medel som inflöte under sagda budgetår genom den förhöjda bolagsskatten m. m. och genom investeringsavgiften;

3. av herr *Hansson* i Skegrie och fru *Svenson*, vilka ansett, att utskottets yttrande i angivna del bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med avslag å motionerna I: 518 och II: 700 samt med bifall till motionerna I: 541 och II: 697, sistnämnda båda motioner i vad de avsåge att medel skulle anslås icke till Fondering för pensionsändamål utan till Fondering för framtida folkpensionsändamål, måtte på det sätt bifalla propositionen, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisade till Fondering för framtida folkpensionsändamål ett anslag av 275 000 000 kronor;

vid utskottets hemställan under F av fröken *Elmén* samt herrar *Jacobsson*, *Jacobsson* i Tobo och *Hagård*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av frågan om en höjning av grundpensionen och att Kungl. Maj:t ville för 1957 års riksdag framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning;

vid utskottets hemställan under H av fröken *Elmén* samt herrar *Jacobsson*, *Jacobsson* i Tobo och *Hagård*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet med bifall till motionerna I: 541 och II: 697, såvitt nu vore i fråga, bort hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhåll-

la, att Kungl. Maj:t i kommande förhandlingar med de statsanställdas personalorganisationer ville beakta i motionerna anförda synpunkter till undvikande av att höjning av pensionsavgifterna medförde orättvisor mot personer i offentlig tjänst.

Herr **JACOBSSON** (fp):

Herr talman! I den i och för sig inte oviktiga fråga, som vi här behandlar, ber jag att få säga några ord i anslutning till de avgivna reservationerna.

Jag vill då för det första konstatera, att det inom utskottet råder enighet i huvudfrågan, som gäller en allmän höjning av folkpensionerna. Däremot förekommer det avvikande meningar i vissa detaljer. Detta gäller först frågan om lagens ikraftträdande. Kungl. Maj:t har föreslagit att höjningen skall träda i kraft den 1 juli 1956, medan vi i en reservation föreslår, att tillämpningen i stället skall ske från och med den 1 januari 1956. Vi finner detta riktigt och hävdar den uppfattningen, att den folkpensionärerna tillkommande delaktigheten i den allmänna standardhöjningen i likhet med vad som är regel för den stora massan av yrkesanställda räknas från och med årsskiftet och att de höjda folkpensionerna således utgår från årets början. Jag ber att i den frågan få hänvisa till vad utskottet säger. Man erinrar om att folkpensionerna genom indexregleringen har fortlöpande anpassats till de förändringar i penningvärdet som inträffat i vårt land, men att folkpensionärerna däremot icke på motsvarande sätt har tillförsäkrats del i den höjning av levnadsstandarden som ägt rum. Utskottet erinrar vidare om att år 1953 en särskild lagstiftning om s. k. standardtillägg till folkpensionerna genomfördes. Härigenom avsåg man att ge folkpensionärerna del av den standardförbättring som de förvärvsarbetande uppnått under tiden från folkpensioneringslagens tillkomst år 1946 till och med år 1952. Utskottet fortsätter vidare: »Det ekonomiska framåtskridandet har emellertid fortsatt, och löneutvecklingen har varit i ständigt stigan-

Lagförslag om höjning av folkpensioner m. m.

de.» Vi kan för vår del med hänsyn till dessa även av utskottet redovisade synpunkter inte finna annat än att det är i konsekvens med de principer som man sålunda gått in för — nämligen att folkpensionärerna även skall bli delaktiga av den standardhöjning som kommer de förvärvsarbetande grupperna till del — att den föreslagna höjningen träder i kraft från och med den 1 januari. Vi anser att detta är principiellt riktigt och konsekvent, och vi anser kanske framför allt också att det är rättvist.

Det är även en annan punkt i förslaget, där vi har ett reservationsyrkande, och detta gäller frågan om fondering för pensionsändamål. Här har Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit att 275 miljoner kronor skall avsättas för pensionsändamål för budgetåret 1956/57. Där har vi den meningen, att det är olämpligt och opraktiskt att avsätta fondmedel för en pensionsreform, som man ännu inte vet någonting om. Jag vill även här hänvisa till vad utskottet säger. Utskottet erinrar om att departementschefen betonar dels att det ännu är för tidigt att taga ståndpunkt till frågan om de principer, efter vilka ett nytt system bör vara uppbyggt, och dels att något slutgiltigt förslag i fråga om det finansiella förberedelsearbetet för en pensionsreform inte nu kan framläggas för riksdagen. Vi anser, att så länge frågan om en framtida pensionsreform endast befinner sig på utredningsstadiet och man över huvud taget i dagens läge inte kan säga någonting bestämt om hur detta pensioneringssystem kommer att utformas, är det inte heller anledning att avsätta medel för sådant ändamål. Däremot torde man väl vara tämligen ense om att alldeles oavsett hur en blivande pensioneringsreform kommer att utformas, så kommer det i varje fall att krävas en väsentlig utbyggnad av den nuvarande folkpensioneringen och att för det ändamålet erfordras betydande medel. Vi instämmer därför i Kungl. Maj:ts förslag om avsättning av det föreslagna beloppet, 275 miljoner kronor, men vi föreslår att beloppet skall avsättas för framtida folkpensionsändamål.

Vi föreslår vidare att beloppet anslås ur de medel som inflyter under budgetåret 1955/56 genom den förhöjda bolagsskatten och investeringsavgiften.

Jag ber vidare att få säga några ord om utskottets utlåtande angående grundpensionerna och dess hemställan under punkt F.

Grundpensionernas belopp fastställdes ju vid folkpensioneringslagens tillkomst år 1946 till 200 kronor per år. Beloppet har sedan dess inte ändrats trots de förändringar i penningvärdet, som inträffat, och trots de förändringar i pensionsavgifternas storlek som redan har företagits och som vi nu kommer att besluta. Reservanterna kan därför inte finna det annat än i hög grad angeläget och rättvist att också grundpensionsbeloppet höjes, och vi föreslår att en utredning därom framläggas för 1957 års riksdag.

Slutligen har reservanterna under punkt H ett yrkande beträffande skrivningen i vad den gäller samordningen mellan folkpensionerna och tjänstepensionerna. Vi hävdar där den meningen att en förbättring av folkpensioneringen inte samtidigt bör medföra en försämring för vissa andra grupper.

Detta var, herr talman, i allra största korthet en liten redovisning av de motiv som ligger bakom vissa av de föreliggande reservationsyrkandena, och jag ber att få yrka bifall till de reservationer som avgivits av fröken Elmén m. fl.

Fru SVENSON (bf):

Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande har herr Hansson i Skegrie och jag fogat en reservation, och med anledning härav ber jag att få säga några ord.

Den proposition, som ligger till grund för sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2, förordar bl. a. en fondbildning, som skall lägga den finansiella grunden för en blivande pensionsreform, och jag skall hålla mig till denna del av utlåtandet. Utskottsmajoriteten såväl som vi reservanter är angelägna om att en utbyggnad och för-

Lagförslag om höjning av folkpensioner m. m.

bättring av den allmänna ålders- och invalidpensioneringen kommer till stånd snarast. Vi är också överens när det är fråga om att 275 miljoner kronor skall avsättas för ändamålet och att dessa pengar för budgetåret 1956/57 anvisas under femte huvudtiteln.

Skillnaden mellan utskottsmajoritetens förslag och vad vi reserverar vill komma till består däri, att utskottet vill att medel skall avsättas till en fond för pensionsändamål. Vi reserverar finner icke detta tillvägagångssätt tillfredsställande, utan anser att fonden bör avsättas för framtida folkpensionsändamål, detta av den anledningen att större rättvisa då kommer att vederfaras de människor som, om man följer utskottets linje, kan komma att ställas helt utanför när pensionsreformen genomförs.

Man kan i dag kanske tycka att detta inte är någon stor fråga, men jag vill framhålla att det, såsom jag redan tidigare påpekat, kommer att få mycket stor betydelse för många människor i vårt land, hur riksdagen i dag beslutar i denna fråga.

Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som i utskottsutlåtandet betecknas med E 3.

Häri instämde herrar *Werner* (bf) och *Näsgård* (bf).

Herr SVENSSON, AXEL, (s):

Herr talman! Såsom i korthet har erinrats från reserveranternas sida, föreligger här ett förslag om höjning av pensionsbeloppen för dem som uppbär pension enligt lagen om allmän ålderspension, tilläggspension, änkepension och hustrutillägg samt änke- och änklingsbidrag, och förslaget innebär att höjningen skall motsvara fyra indextillägg.

Departementschefens motiv för detta förslag om höjning är ju den standardhöjning som allmänt har skett sedan år 1953 och som han anser nu böra komma även folkpensionärerna till del. Den föreslagna höjningen motsvarar 200 kronor för ensamstående, varefter hela pensionen skulle uppgå till 2 100 kronor, och 320 kronor för äkta makar, som då skul-

le erhålla 3 360 kronor per år. Kungl. Maj:t föreslår vidare att höjningen skulle träda i kraft den 1 juli 1956. Såsom redan har erinrats, föreligger en del motioner i ärendet, och jag skall be att i all korthet få referera yrkandena i dem.

Enligt motionerna nr 344 i första kammaren och 264 i andra kammaren är man inte nöjd med den höjning av pensionsbeloppen som departementschefen har föreslagit, utan yrkar att de skall justeras ytterligare uppåt, till respektive 2 400 kronor och 3 600 kronor per år. Samtidigt föreslås att höjningen skall tillämpas från den 1 januari 1957 mot enligt regeringens förslag den 1 juli 1956. I ett annat motionspar, I: 541 och II: 697, föreslås att höjningen skall ha retroaktiv verkan och gälla från den 1 januari 1956. De i dessa fyra olika motioner föreslagna höjningarna skulle innebära en kostnadsökning med inte mindre än 72,4 miljoner kronor per år.

I motionerna I: 512 och II: 678 hemställas om en utredning rörande höjning av folkpensionen för invalider, och i en annan motion yrkas höjning av de s. k. fickpengarna för de på ålderdomshem intagna från 30 till 40 kronor per månad. Jag erinrar om att riksdagen förra året höjde fickpengarna från 16 till 30 kronor i månaden, och man får väl anse den justeringen vara tillfyllest, när den skett så sent som i fjol.

Utskottet har behandlat motionerna och avstyrkt dem på skäl som framgår av utlåtandet. Utskottet förmenar att dessa frågor kommer att behandlas av den utredning, som är tillsatt inom socialdepartementet.

I propositionen föreslås också vissa justeringar i samband med finansieringen av denna utgiftsökning. Det är ju alldeles klart att de föreslagna höjningarna innebär en betydande ökning på utgiftsidan. Av denna anledning föreslås i propositionen, att folkpensionsavgiftens uttagsprocent skall höjas från nuvarande 1,8 till 2,5, vilket förslag överensstämmer med det principbeslut, som riksdagen fattade i denna fråga år 1953. Avgiftsmaximum skulle efter denna justering bli 500 kronor för äkta makar och 250

Lagförslag om höjning av folkpensioner m. m.

kronor för ensamstående mot tidigare respektive 360 och 180 kronor.

I ett par motioner, I: 540 och II: 696, yrkas att avgiften skall bibehållas oförändrad, och i motionerna I: 344 och II: 264 hemställas om förslag rörande sättet för finansieringen efter dessa höjningar. Det nu föreliggande förslaget till utgiftshöjning måste givetvis åtföljas av ett förslag till höjning av inkomsterna, och därför är det alldeles tydligt att dessa bägge motionsförslag — att avgiften skall bibehållas oförändrad respektive att en utredning skall göras om sättet för att täcka utgiftshöjningen — faller på sin egen orimlighet.

I motionen som yrkar retroaktiv giltighet av höjningarna har åberopats, att man borde anknyta till den ordning som tillämpas vid avtalen på den allmänna arbetsmarknaden. Det är riktigt att justeringar av lönerna i allmänhet bestäms att gälla retroaktivt, vanligen från den 1 januari, och motionärerna anser tydligen att rättvisan kräver, att också våra folkpensionärer skulle få retroaktiv höjning från den 1 januari. Men det är en förutsättning som saknas i detta sammanhang — folkpensionärerna har inte någon avtalsmässig överenskommelse av det slag som föreligger på arbetsmarknaden. Därför kan man knappast utan vidare dra en parallell med avtalen på arbetsmarknaden och anse, att de skulle tala för retroaktiv verkan även i fråga om höjningarna till folkpensionärerna. Det innebär att vi skulle ha vanliga förhandlingar med folkpensionärerna och sluta formliga avtal med dem, och detta har ju aldrig varit på tal och skulle väl heller inte vara möjligt att genomföra, eftersom den ena av parterna saknar de förutsättningar som föreligger på arbetsmarknaden.

Motionärerna och reservanterna har understrukit, att det i stort sett råder enighet om förbättringen av pensionsförmånerna. På den punkten har man således inga större anmärkningar att göra. Oavsett vilka förslag i detta hänseende som kan komma att föreläggas riksdagen i fortsättningen, bör det väl också stå klart, att de kommer att inne-

bära betydande kostnadsstegringar för pensioneringsändamål. Det framgår av propositionen att antalet åldringar, som för närvarande är 680 000, beräknas stiga till cirka 1 miljon år 1985, och enbart av detta skäl har vi att emotse en betydande automatisk kostnadsstegring även med nuvarande förmåner. I den mån beloppen justeras uppåt, måste vi helt naturligt räkna med ytterligare utgiftsökningar.

Det är av denna anledning socialministern har ansett det vara en klok åtgärd att i god tid bygga upp en fond för detta ändamål och föreslagit, att under budgetåret 1956/57 skall såsom en första insats överföras ett belopp av 275 miljoner kronor, som beräknas inflyta genom höjningen av bolagsskatten.

I motionerna I: 518 och II: 700 yrkas avslag på detta förslag, och i motionerna I: 541 och II: 697 yrkas, att beloppet skall fonderas för framtida folkpensioneringsändamål. I det förstnämnda fallet vill man ha frågan öppen, till dess ett slutligt beslut föreligger, medan man i det andra fallet vill att riksdagen redan nu skall binda sig för en framtida lösning av pensionsfrågan, vilket tydligen siktar på en utbyggnad av nuvarande folkpensionering.

Såvitt utskottet har kunnat bedöma, står alla vägar öppna för de önskemål, som reservanterna i dessa frågor har framfört. Dessa önskemål kommer väl att behandlas av den beredning, som är tillsatt, och då menar utskottet att det inte finns någon anledning att vidta några åtgärder, som på en och annan punkt kan binda utredningen i föreliggande detaljfrågor.

Av detta skäl yrkar utskottet avslag på samtliga de ändringar, som motionsvis och reservationsvis framförts, och jag ber, herr talman, att med detta korta referat få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MANNERSKANTZ (h):

Herr talman! I detta utskottsutlåtande behandlas en motion, som jag väckt tillsammans med herr Hagård i andra kam-

Lagförslag om höjning av folkpensioner m. m.

maren och som går ut på att man skulle utreda, om inte också grundpensionen till invalider och sjuka skulle kunna höjas.

Jag tycker, herr talman, att tyngdpunkten i fråga om de sociala åtgärderna bör läggas just på frågan om hjälp åt dem, som råkat i nöd och särskilda besvärligheter, eller på grund av ålderdom behöver bistånd och inte så mycket på ett allmänt utspridande av pengar till människor, som inte kan visa upp några särskilda skäl för att få understöd. De invaliderade människorna är, tycker jag, en sådan grupp. De är inte fler än 12 000, och det är ju inte ett så stort antal, åtminstone inte som väljare betraktat, och det blir ju inte heller så dyrt, om man vill hjälpa dem litet. Vi menar att man inte får glömma bort dem som bäst behöver hjälp. I min hembygd finns det fall, där det varit besvärligt för dessa människor att kunna få vad de behöver för att klara sig.

Man får väl tyda utskottets skrivning så — det är inte så klart skrivet — att den sittande beredningen skall klara dessa frågor, och därför får vi väl låta oss nöja med det. Det är i varje fall en riksdagspraxis som följs, när man antar att denna utredning kommer till stånd genom den sittande beredningen.

Så skall jag be att få yrka bifall till den under E med 1 betecknade reservationen av herr Hagård. Denna reservation gäller fonderingen av 275 miljoner kronor. Herr Axel Svensson sade att vi vill hålla frågan öppen. Ja, det vill vi nog också göra. Vi har ju utarbetat ett fullständigt förslag till lösande av pensionsfrågan för hela folket, och vi har därvid kunnat bedöma, i vad mån fondering erfordras, och kommit fram till det resultatet, att det inte blir nödvändigt med några stora fonderingar. Vi vänder oss emot att staten skall fondera stora belopp, som bättre kunde behöva ligga kvar hos näringslivet och sätta liv i det och hjälpa till att garantera den fortsatta utvecklingen. Det tycker vi är en mera samhällsgagnelig linje.

Men i detta speciella fall tillkommer ytterligare ett moment, som jag tror mäs-

te sägas vara det väsentligaste. Under falska förespeglningar har man fått riksdagen att besluta om den extra bolagskatten. När detta beslut fattades, sades det, att det av samhällsbalansskäl var nödvändigt att dra in 275 miljoner kronor för att sterilisera dessa pengar. Men nu kommer man och säger, att dessa medel inte skall steriliseras utan skall sätas in i riksbanken, där ju staten har oerhörda skulder förut, ungefär tio gånger så mycket. Nej, om man hade tagit de 275 miljonerna och låtit riksgäldskontoret köpa statsobligationer av riksbanken, som de förut köpt upp — enligt min mening till skada för landet — och gått ned till sin värmepanna och eldat upp dem, då hade det varit sterilisering. Men jag kan knappast se att det här har med sterilisering att göra, och vi måste reagera emot att man inte handlar så mot riksdagen, att vi kan lita på att de löften man givit också blir uppfyllda.

Detta är ett väsentligt skäl för reservationen av herr Hagård, och jag ber nu att få yrka bifall till denna reservation.

Herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Det är säkert en anledning till stor tillfredsställelse för alla våra gamlingar, att riksdagen nu står i begrepp att förbättra deras försörjning. Det kan kanske vid sådant tillfälle vara anledning att erinra om de principer, som riksdagen fastslog 1953 för våra folkpensionärers förmåner. Det gällde ju den gången för det första att höja folkpensionerna och höja dem ordentligt. Man ville vidare säkra dessa pensioners realvärde genom en indexregel, som arbetade så, att om priserna skulle höjas, skulle pensionerna också följa med. Därutöver fastslog riksdagen, att våra folkpensionärer borde få del av de framsteg, som den aktiva delen av befolkningen uppnår.

Nu har det gått ett antal år, sedan det beslutet fattades. Det är klart, att man kunde se ändå längre tillbaka i tiden och erinra sig det beslut, som riksdagen fattade 1946 och som trädde i kraft 1948, då pensionerna fastställdes till 1 000 kro-

Lagförslag om höjning av folkpensioner m. m.

nor för ensamstående pensionär. Om man ser till folkpensionernas belopp för närvarande, så finner vi, att det kommer att företagas en avsevärd höjning genom det beslut, som kammaren kommer att fatta i dag. I stället för tusenlappen år 1946 kommer en ensamstående pensionär att få 2 100 kronor.

Det är klart, att man får andra pengar nu än 1948. Prisstegringarna efter den tiden uppgår ju till 50 procent. I stället för den tusenlapp man fick 1948, behöver man nu 1 500 kronor för att få samma köpvärde på den pension man erhåller. Nu är folkpensionen dessbättre inte 1 500 kronor utan 1 900 kronor. Det innebär sålunda, att man utöver kompensation för prisstegringarna har fått 400 kronor. Om man härtill lägger vad som nu kommer att beslutas, vågar man kanske säga, att kompensationen är fullständig och att därutöver har givits en avsevärd förbättring, sedan beslut fattades 1946 resp. 1953.

Om man sedan ser på folkpensionärernas allmänna läge i dag, är det angeläget att också beakta de förmåner, som kommer till utöver de direkta pensionerna, nämligen det bostadstillägg, som våra kommuner, låt vara med uppmuntran från statens sida, nu i stor utsträckning har beslutat sig för att ge. Det är hundratusentals pensionärer, som på det sättet fått ett tillskott utöver vad de tidigare haft. Även i det avseendet har således en förbättring kommit till stånd.

Att alla dessa förmåner kostar pengar, är riksdagen fullt på det klara med. Det råder ju nästan fullständig enighet om att man måste skaffa mera pengar för att finansiera folkpensionskostnaderna. När dessa kostnader totalt sett närmar sig två miljarder — vi kan kanske beräkna, att statens och kommunernas andelar nu uppgår till 1,9 miljarder — är det nödvändigt att försöka få ut en del i form av höjda avgifter. Där är ju riksdagen i stort sett ense, efter vad jag kan förstå.

Det är en sak, som man tvistar om, nämligen frågan, när dessa förbättrade pensioner skall börja utgå till pensionärerna. Regeringen har föreslagit samma

metod, som tillämpades 1953. Man föreslog då, att de folkpensioner som beslutades, skulle utgå ungefär fyra månader efter det regeringens förslag lades fram. Vi kom nu till riksdagen med proposition i mars månad i år. Det skulle betyda, att det beslut, som nu kommer att fattas, skulle börja tillämpas vid en motsvarande tidpunkt. Det är åtskilliga orsaker, som gjort, att vi föreslagit just den tidpunkten. Dels är det ju då budgetårsskifte, dels måste ju en viss tid stå till förfogande, innan man kan betala ut pensionerna. Och även om vi höjer avgifterna, så kommer ju kostnaderna för de förbättrade pensionerna att under en tid av ett halvt år belasta statskassan. De nya inkomsterna av pensionsavgifterna börjar inte flyta in förrän under nästa kalenderår. Det blir alltså fråga om att taga pengar ur statskassan under tiden fram till den 1 januari nästa år, då de nya pensionsavgifterna börjar inbetalas.

Ser man denna fråga ur rent sociala synpunkter, så visar det sig ju, att folkpensionärerna har fått kompensation för prisstegringen. Det sker automatiskt genom index tilläggen. Situationen är sålunda inte den, att man pressas hårdare till följd av prisstegringar.

Å andra sidan kan den synpunkten framföras, att pensionärerna skall få förmånerna i form av höjda pensioner, allteftersom framstegen sker för de aktiva grupperna. Det är klart, att det kan sägas att detta skall ske så snart som möjligt. Men en förbättring av den allmänna levnadsstandarden — som vi brukar uttrycka det — äger ju rum undan för undan, och först i efterhand kan vi i allmänhet se, hur stor den reella förbättringen blir. När t. ex. ett arbetsavtal ingås och man lyckas uppnå en viss procentuell löneförhöjning, vet vi inte förrän vid årets slut, hur mycket den ger, beroende på att priserna kan förändras. Det förhåller sig ju på samma sätt här, att man får välja en viss period, och när det nu har sagts att den gamla standardförbättringen löpt fram till 1952 års slut, skall man sedan räkna från 1953 och framöver. Det är klart,

Lagförslag om höjning av folkpensioner m. m.

att om man håller riktigt noga på att det skall vara en exakt kompensation under varje tidpunkt, skulle vi strängt taget under mellantiderna fått höja pensionerna ett par tre gånger om. Men det är ingen som sagt, att vi skall förfara på detta sätt, utan det hela blir alltså en avväggningsfråga och helt naturligt en kostnadsfråga.

Om vi nu inte får in de höjda avgifterna förrän i början av nästa år, är det uppenbart att det kan sägas det att detta inte spelar så stor roll, om man betalar ut 72 miljoner kronor till — detta belopp kan ju tas av det där budgetöverskottet, som finns. Finansministern varnade ju i början av detta år för julgransplundring, och jag tycker att detta är ett förslag som har bra stora likheter med detta exempel. Här gäller det ändå frågan om den varaktiga förbättringen för folkpensionärerna. Denna varaktiga förbättring föreslås nu erhållas på det sättet, att pensionärerna från och med den 1 juli skall få denna förmån. Om man betraktar, som vi ofta vill göra, dessa folkpensioner såsom rättigheter, som våra gamla bör få därför att de har gjort en produktiv insats under tidigare år, är det synnerligen farligt, om vi kommer med presenter av denna karaktär. Här är det fråga om en rättighet, som vi tycker är skäligen, och ur den synpunkten finns det väl ingen anledning att säga, att den skall utgå retroaktivt. Det är också en rent teknisk sak som man inte kan bortse från: skall när det gäller retroaktiva folkpensioner även de, som varit folkpensionärer, få denna förbättring? Jag utgår från att kammaren klart inser vad det är fråga om.

Det har här talats, senast av herr Mannerskantz, om att grundpensionerna i första hand borde höjas, ty de utgår till dem, som har det allra sämst ställt. Det är i och för sig besvärligt för de människor, som är invalidiserade, men det är på det sättet, herr Mannerskantz, att detta belopp av 200 kronor är beräknat efter rent försäkringsmatematiska grunder, så att man skall få tillbaka de pensionsavgifter som man be-

talt. Det är inte avsett, att man skall leva på dessa 200 kronor, såvida man inte har andra inkomster som medför att en behovsprövad förmån inte utgår, och det gäller här, herr Mannerskantz, inte så många — jag tror att det är 12 000 människor. Jag tyckte att han talade något om valmän, men det var väl hörfel från min sida, ty sådant dras väl inte in i behandlingen av dessa frågor. Det är så, att det inte går att anlägga sociala synpunkter på frågan om grundpensionernas höjning, utan i detta fall måste beaktas andra synpunkter, och eftersom det finns andra former för stödet, bör vi i första hand se till, att det sker på det sätt jag antytt.

Det finns ytterligare en sak, som har diskuterats. Regeringen har föreslagit en fondavsättning på 275 miljoner kronor för framtida pensionsändamål. Det har nu sagts, att det skall vara för folkpensionsändamål. Denna senare benämning innebär ju att man tar en bestämd ställning till förmån för folkpensionerna och har då bundit sig för framtiden. Det är väl ingen i detta nu som har tagit bestämd ställning till den nya pensionsförsäkringen. Jag vet mycket väl att högerpartiet ett par gånger om har deklarerat sin mycket bestämda mening i detta avseende, men jag vet inte, om denna ståndpunkt kommer att vidhållas lika energiskt som nu, om det skulle öppnas möjligheter att lösa de frågor, som herr Mannerskantz snuddade vid, när han talade om fondbildning. Det är väl alldeles klart att fondbildning innebär sparande. Om näringslivet har behov av sparmedel på samma sätt som det nu disponerar sina för pensionsändamål inbetalade avgifter, så behöver det ju i varje fall inte nu sägas att det är omöjligt att tänka sig en rimlig lösning på dessa frågor. I alla händelser har inte jag bundit mig så hårt, att jag säger att det är uteslutet att resonera om dessa ting. Ty det är väl inte så som herr Mannerskantz säger, att det finns människor som inte är intresserade av en så snabb produktivitetstegring som möjligt. Den är väl alla ense om.

När dessa pengar föreslås disponera-

Lagförslag om höjning av folkpensioner m. m.

de för framtida pensionsändamål, så innebär ju det att man inte har tagit ställning. Man lämnar alla vägar öppna. Det är riktigt att det finns åtskilligt som tyder på att det i första hand kanske blir folkpensionerna som kommer i åtanke, men finns det någon anledning för riksdagen att nu, innan man vet hur den framtida pensionsförsäkringen skall utformas, binda sig på den här punkten? Så brukar inte riksdagen förfara. Det är sant att regeringen tidigare har sagt att de här pengarna skall steriliseras, dras ur marknaden. Det behöver ju inte innebära att man bränner upp värdepapper, utan nu har dessa pengar dragits undan genom att företagen får betala in dem till riksbanken som behåller dem. I det avseendet skall för närvarande inte ske någon ändring.

Det är uttryckligen sagt ifrån i propositionen, att de här fondmedlen inte skall aktiveras nu. Men det är klart, att om de kommer till användning i framtiden, sker det under förutsättning att det inte uppstår allvarliga bekymmer för vår samhällsekonomiska balans. Jag har trots att man skulle kunna se det på det sättet, att man här har en tillgång som vid lämpligt tillfälle kan mobiliseras. Då innebär det ju bara att man ställer dessa pengar till människornas förfogande, och då får de använda pengarna för att köpa varor och öka sin konsumtion. Det är klart att vid ett sådant tillfälle blir det en verklig belastning på vår samhällsekonomi, d. v. s. det blir ökad köpkraft och ökad konsumtion, och detta leder till en förbättrad standard för dem som erhåller de här pengarna.

Jag har velat framhålla dessa synpunkter, därför att jag tycker att det är oklokt, om riksdagen nu definitivt tar ställning och säger att dessa pengar skall användas till framtida folkpensionsändamål. Jag tycker att man kan lämna den saken öppen. Det viktigaste är att riksdagen fastslår och beslutar att dessa pengar skall användas för framtida pensionsändamål.

Jag tror sålunda, herr talman, att det är ändamålsenligt och klokt, om denna

kammare följer sammansatta stats- och andra lagutskottets förslag.

Herr MANNERSKANTZ (h) kort genmäle:

Om invalidgrundpensionerna vill jag bara säga herr statsrådet, att det är just de försäkringsmässiga grunderna för dessa som man behöver se över, och detta är innebörden i den motion som är avgiven därom.

Beträffande fondbildningen förhåller det sig väl ändå på det sättet, att när riksdagen beslöt den extra bolagsskatten, skedde det för att man skulle kunna dra in pengar och inte för att hårdare beskatta bolagen. Så sades det vid det tillfället. Är det inte en riktig princip, att när riksdagen beslutar någonting, bör man vara alldeles på det klara med innehållet i beslutet? Det är först och främst en reaktion mot avsteg från den principen som jag här har velat uttala.

Vad sedan gäller det sätt, på vilket pengar dras undan från marknaden, vill jag säga att de sätts ju in i riksbanken, och riksbanken lämnar inte ut dem, men därmed är inte allting sagt. Det är möjligt att inte samma hundralappar och tusenlappar kommer ut, men det blir i alla fall lättare för riksbanken att lämna ut pengar, när det så kräves, och detta har ju praktiserats rätt ofta under månadernas lopp. Jag kan inte tänka mig att detta att sätta pengar i händerna på riksbanken riktigt står i överensstämmelse med det man vill ernå med sina åtgärder mot störningar. Därför är det här inte ett godtagbart sätt att dra undan pengarna. Man kan inte vara säker på att de inte kommer ut igen, vare sig det är dessa pengar eller andra; man har i alla fall förstärkt riksbankens möjligheter att ge ut pengar utan att göra några andra transaktioner. Banken behöver alltså inte skaffa dessa pengar någon annanstans. Jag undrar, om det inte blir en annan sak än att betala av på statsskulden på det sätt som jag här, kanske drastiskt, har beskrivit. Det skulle väl vara den enda form av sterilisering som man riktigt kan tro på.

Lagförslag om höjning av folkpensioner m. m.

Herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! För att det inte skall uppstå något missförstånd hos kammaren vill jag säga att när herr Mannerskantz nu påstår att riksbanken får pengar till förfogande som den kan disponera på annat sätt, så är detta inte riktigt. Pengarna kommer in till riksbanken och skall där steriliseras. Det skall enligt det gamla beslutet ske en avbetalning på statsskulden. Det är alltså fråga om obligationer eller värdeförbindelser som riksgäldskontoret har lämnat till riksbanken. Om vi nu hade föreslagit att dessa pengar skulle betalas ut t. ex. till våra folkpensionärer, så hade herr Mannerskantz haft rätt i sin kritik. Då hade vi ökat på köpkraften hos allmänheten. I stället för att dra in pengar vid ett tillfälle, hade vi sedan omedelbart skickat ut dem till våra gamla, t. ex. för att användas för köp av varor eller tjänster. Men vi föreslår nu att pengarna skall vara steriliserade tills vidare. För framtiden vill vi emellertid disponera ett motsvarande belopp.

Jag är mycket angelägen att poängtera att vi inte nu tänker aktivera dessa pengar, så att de kommer ut till allmänheten i form av köpkraft. Men det är en disposition som — det har Mannerskantz rätt i — i så måtto avviker från tidigare tillämpade principer som vi anser, att dessa pengar skall gå till framtida pensionsändamål.

Man kan se saken ur många synpunkter. Man kan säga att avgiftshöjningen innebär, att vi tar ut 175 miljoner kronor av allmänheten i höjda pensionsavgifter. Tidigare har det varit så, att staten betalat kanske hälften av kostnaderna för pensionsförbättringarna. Nu har vi inte tänkt ta ut några avgifter till den allmänna pensionsförsäkringen, ty vi vet tyvärr ännu inte, hur vi skall ordna den saken. Men jag hoppas att man kommer till klarhet på den punkten framöver.

Det kan uppstå sådana förhållanden, som det här har talats om, nämligen att de, som inte kommer att omfattas av den allmänna pensionsförsäkringen utan endast kommer att ha folkpensionen att lita till, kommer att betrakta sin ställ-

ning som ogynnsam, och jag anser, som många andra, att man inte kan lämna folkpensionärerna vind för våg. Om vi får en allmän pensionsförsäkring som ger pensioner som undan för undan ökas, så blir det en skarv emellan, och då kan det vara värdefullt att ha en sådan här fondtillgång. Vi har från regeringens sida verkligen sökt beakta det rent penningpolitiska momentet vid denna fondavsättning. Jag har en stark känsla av att även om det innebär en ändrad disposition, så skall det ur penningpolitisk synpunkt i det aktuella läget inte vålla några besvärligheter.

Herr NORLING (k):

Herr talman! Den höjning av folkpensionen som regeringen föreslagit och utskottet förordat, får man nog betrakta som en välkommen förstärkning till försörjningen av de folkpensionärer, som i huvudsak måste leva på sina pensioner. Härom är vi nog alla eniga.

Vad det sedan gäller frågan om finansieringen av de höjda pensionerna, har vi en annan uppfattning än regeringen och utskottet. När riksdagen år 1953 beslutade en höjning av folkpensionerna, beslöt att finansieringen skulle ske dels genom personliga avgifter, dels genom skatter. Det nu föreliggande förslaget bygger på en annan princip, nämligen att hela kostnaden för höjningen av folkpensionen uttages genom personliga avgifter. Den höjda pensionsavgiften betyder för en person med en genomsnittsinkomst av 10 000 kronor, att den skattelättnad, som nyss beslutats, i sin helhet kommer att tas i anspråk av de höjda pensionsavgifterna. Här har staten således gett med en hand och tagit igen med den andra.

För de högre inkomsttagarna däremot har det föreslagna systemet med höjning av pensionsavgifterna en annan verkan. Genom maximeringen av avgiften till 500 kronor för makar får den, som har en inkomst av 10 000 kronor, lika hög avgift som den, som har en inkomst av 100 000 kronor.

Jag skall ta ett exempel på hur skatte-

Lagförslag om höjning av folkpensioner m. m.

lättningen och den höjda pensionsavgiften verkar för dessa inkomst kategorier. En person med en inkomst av 10 000 kronor har fått en skattelättnad av omkring 109 kronor, men han får, om han är gift, en höjning av pensionsavgiften på 140 kronor. Alltså försvinner hela skattelättnaden plus 31 kronor i högre pensionsavgift. Den person, som har en inkomst av 100 000 kronor, har fått 1 099 kronor i skattelättnad, och liksom i förra fallet får han betala ytterligare 140 kronor i pensionsavgift. Han får på detta sätt en slutlig skattelättnad av 959 kronor. Om pensionsavgiften utgått som tidigare och förhöjningen uttagits skattevägen, hade det blivit ett betydligt gynnsammare resultat för den mindre inkomsttagaren.

I de motioner, som vi väckt, har yrkats att den gamla grunden för uttagande av pensionsavgift skulle bibehållas, och att de utgifter, som höjningen av folkpensionen medför, skulle ersättas av staten genom skattemedel. Nu säger utskottets talesman herr Axel Svensson, att detta skulle vara en orimlig begäran. Ja, det beror precis på vilken utgångspunkt man har. Anser man att det är riktigt att en lägre inkomsttagare skall betala lika mycket som den högre inkomsttagaren, då är naturligtvis vår begäran orimlig. Anser man däremot att den, som har en låg inkomst, skall slippa med en lägre avgift och att de ökade utgifterna skall tas ut genom skatter, så måste man anse att det är bättre att bibehålla det gamla systemet för uttagande av avgifter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 540 och II: 696.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av de därunder förekomna yrkandena propositioner komme att framställas särskilt angående varje punkt av utskottets i det nu föredragna utlåtandet gjorda hemställan.

I fråga om punkten A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av fröken Elmén

m. fl. vid nämnda punkt avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Elmén m. fl. vid nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 27.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Med avseende på punkten B, yttrade nu vidare herr talmannen, hade, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Norling*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 540 och II: 696.

Lagförslag om höjning av folkpensioner m. m.

Vid sedermera enligt dessa yrkanden gjorda propositioner bifölls utskottets hemställan.

Därpå gjordes i enlighet med de yrkanden, som förekommit rörande den till förevarande punkt hörande motiveringen, propositioner, först på godkännande av utskottets yttrande beträffande motionen II: 699 samt vidare därpå att motiveringen i denna del skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av fröken Elmén m. fl. vid punkten anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Härefter bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna C och D hemställt.

I fråga om punkten E, anförde nu herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Mannerskantz*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Hagård vid punkten avgivna reservationen; 3:o), av herr *Jacobsson*, att det förslag skulle godkännas, som innehölls i fröken Elméns m. fl. vid punkten anförda reservation; samt 4:o) av fru *Svenson*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Hansson i Skegrie och henne vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson* och fru *Svenson* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Jacobssons* yrkande.

Fru *Svenson* äskade emellertid votering även om kontrapositionens innehåll, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de under 2 och 4 här ovan angivna yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den sålunda begärda, närmast före huvudvoteringen infallande omröstningen (första förvoteringen); och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till fru *Svensons* yrkande.

Herr *Mannerskantz* begärde likväl votering om innehållet i denna kontraposition, på grund varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes för den andra förvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2 punkten E antager bifall till fru *Svensons* yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i förstnämnda votering antagits bifall till herr *Mannerskantz'* yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svärd* begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 49;

Nej — 27.

Därjämte hade 41 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Lagförslag om höjning av folkpensioner m. m.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för den första förvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2 punkten E antager bifall till herr Jacobssons yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till fru Svensons yrkande.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Svenson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 32;

Nej — 48.

Därjämte hade 38 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På grund härav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten E, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Hansson i Skegrie och fru *Svenson* vid nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Svenson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 22.

Därjämte hade 31 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de beträffande punkten F förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken *Elmén* m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes, upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten F, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken *Elmén* m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 40.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om en allmän pensionsförsäkring

På sedermera gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten G hemställt.

Slutligen gjordes i enlighet med de i fråga om punkten H förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken Elmén m. fl. vid nämnda punkt avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om en allmän pensionsförsäkring

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckta motioner om en allmän pensionsförsäkring.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft sex inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna nr 345 i första kammaren av herr *Eliasson* m. fl. samt nr 262 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Dahl m. fl.,

dels de likalydande motionerna nr 346 i första kammaren av herrar *Norling* och *Öhman* samt nr 283 i andra kammaren av herr *Senander* m. fl.,

dels ock de likalydande motionerna nr 461 i första kammaren av herr *Ewerlöf* m. fl. samt nr 595 i andra kammaren av herr *Hjalmarson* m. fl.

I motionerna I: 345 och II: 262 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en utredning rörande en väsentligt förbättrad folkpension måtte skyndsamt verkställas i syfte att härigenom lägga grunden till den ifrågasatta allmänna pensionsförsäkringen.

I motionerna I: 346 och II: 283 hade förslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till höstriksdagen 1956 om en pensionsförsäkringsreform, som tillförsäkrade löntagarna och jämförliga medborgar-

grupper verklig trygghet på ålderdomen, samt att vid utformningen av förslaget vissa i motionerna angivna synpunkter måtte beaktas.

I motionerna I: 461 och II: 595 hade hemställts, att riksdagen måtte

1) uttala

a) att folkpensionens grundbelopp, i vilken då skulle inräknas nu utgående dyrtidstillägg, successivt borde höjas så att det från och med den 1 januari 1965 för ensamstående person komme att utgå med 3 250 kronor, för ålderspensionsberättigade äkta makar med 5 200 kronor samt för övrig pensionsberättigad med motsvarande belopp,

b) att denna höjning — utöver vad i år beslötes — skulle genomföras med början från och med år 1958 samt med i möjligaste mån lika belopp per år räknat,

c) att denna förbättring i folkpensionens grundbelopp skulle utgå från 1956 års penningvärde samt att dyrtidstillägg, som bättre än för närvarande garanterade värdebeständigheten, vid behov skulle utgå efter regler, som till sin närmare utformning ytterligare borde övervägas,

d) att Kungl. Maj:t borde begagna i gällande försäkringslag medgiven dispensrätt, så att frivillig pensionering främjades med särskilt beaktande av angelägenheten att möjliggöra friare placering av pensionsmedel direkt i produktiv verksamhet;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda

a) frågan om en mera försäkringsmässigt utformning av änkepensioneringen,

b) frågan om en närmare samordning mellan invalidpensionen och annan socialförsäkring,

c) frågan om folkpensionens fortsatta finansieringssätt.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville överlämna förevarande motioner, nämligen

1. I: 345 och II: 262,
2. I: 346 och II: 283 samt
3. I: 461 och I: 595,

till den inom socialdepartementet tillkallade särskilda beredning, som hade att inom departementet biträda vid fortsatt handläggning av frågan om en förbättrad pensionering och därmed sammanhängande spörsmål, att av beredningen övervägas vid fullgörandet av dess uppdrag.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herrar *Mannerskantz* och *Hagård*.

Herr **MANNERSKANTZ** (h):

Herr talman! Under denna punkt behandlas ett antal motioner, som avhandlar förbättringar på folkpensionsområdet.

Under riksdagens gång har ju tillsatts en beredning, som skall fullfölja den Åkessonska utredningens resultat. Det är då ganska naturligt, att riksdagen inte är beredd att förorda någon ny särskild utredning. Jag har därför inte någonting annat att erinra mot vad utskottet kommit fram till, än att det finns en del i motiveringen, som jag skulle vilja haft annorlunda.

Pensionsfrågan är ju av väsentlig betydelse för framtiden. Högern har här avgivit en partimotion, vari dragits upp de huvudlinjer, som vi anser böra vara gällande. Vi anser att de huvudlinjerna bör följas vid den fortsatta beredningen. Det är för att särskilt understryka det allvarligt menade i vårt förslag, som jag tillsammans med herr *Hagård* har avgivit ett särskilt yttrande till utskottets utlåtande. Vi menar att vårt förslag i motionerna bör vara den huvudlinje, efter vilken man skall agera i sommar och höst i den tillsatta beredningen, vars resultat vi väntar att få så fort som möjligt.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, ehuru själva motiveringen av mig skulle ha önskats något litet annorlunda. Jag har med det anförda velat

Om en allmän pensionsförsäkring
motivera det särskilda yttrande som jag avgivit.

Herr **ANDERSSON, ALVAR**, (bf):

Herr talman! Jag skall försöka att bli lika kortfattad som herr *Mannerskantz* var denna gång.

Vi har från vårt håll väckt två likalydande motioner, nämligen nr 345 i första kammaren och nr 262 i andra kammaren, vari vi begär en utredning rörande en väsentligt förbättrad folkpension. Det är bl. a. dessa motioner, som ligger till grund för utskottsutlåtandet.

Vi har i fråga om yrkandets utformning kunnat förena oss med samtliga övriga utskottsrepresentanter, då utskottet hänvisar även vad vi anført till den beredning, som har tillsatts av Kungl. Maj:t efter det motionerna väckts. Denna beredning skall behandla de förslag, som har uppgjorts på basis av den allmänna pensionsutredningen, men dess direktiv är också så utformade, att den kan pröva även andra alternativ. Då utskottet kunnat konstatera att det väl ligger inom beredningens ram att pröva olika alternativ till pensionsfrågans lösning, alltså även frågan om en väsentlig förbättring av den allmänna folkpensioneringen, som vi hemställt om i våra motioner, har vi inte ansett oss ha någon anledning att yrka på någon särskild utredning utan i likhet med övriga utskottsrepresentanter förordat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla att föreliggande motioner skall överlämnas till den särskilda beredningen.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **ELOWSSON, NILS**, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

**Ang. vissa ändringar i semesterlagen
m. m.**

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 och 12 §§ lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 23 mars 1956 dagtecknad proposition, nr 136, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra

lagutskottet, hade Kungl. Maj:ts föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 2 och 12 §§ lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester samt

2) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 25 maj 1951 (nr 304) om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete.

De vid propositionen fogade lagförslagen voro av följande lydelse:

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändrad lydelse av 2 och 12 §§ lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester

Härigenom förordnas, att 2 och 12 §§ lagen den 29 juni 1945 om semester skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

2 §.

Har mellan — — — — — lagen angives.

Därest arbetstagare enligt avtal med arbetsgivaren äger rätt till längre semester än som föreskrives i 7 §, skola övriga bestämmelser i denna lag, i de avseenden ej annat överenskommits, gälla jämväl beträffande den överskjutande delen av semestern.

Därest arbetstagare enligt avtal med arbetsgivaren äger rätt till längre semester än som föreskrives i 7 §, skola övriga bestämmelser i denna lag, i de avseenden ej annat överenskommits, gälla jämväl beträffande den överskjutande delen av semestern. *Överstiger semestertiden aderton dagar må dock, utan hinder av vad i 12 § är föreskrivet, semestern förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst aderton dagar.*

12 §.

Arbetsgivaren äger — — — — — nu sagts.

Semestern skall utgå i ett sammanhang, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagaren. *Överstiger semestertiden tolv dagar, må dock semestern förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst tolv dagar.*

Semestern skall utgå i ett sammanhang, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagaren.

Semester för — — — — — svensk hamn.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957.

Ang. vissa ändringar i semesterlagen m. m.

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 25 maj 1951 (nr 304) om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 25 maj 1951 om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

3 §.

Om semester, som utgår med tillämpning av denna lag, gäller i övrigt vad i lagen om semester är stadgat. *Vad i 12 § andra stycket andra punkten nämnda lag är föreskrivet om att semestern må förläggas till två skilda perioder skall dock icke gälla med mindre arbetarskyddsstyrelsen så medgivit. Medgivande som nu sagts må lämnas, därest sammanhängande semester skulle medföra avsevärd olägenhet för företags drift.*

Om semester, som utgår med tillämpning av denna lag, gäller i övrigt vad i lagen om semester är stadgat. *Överstiger semestertiden aderton dagar må dock, utan hinder av vad i 12 § nämnda lag är föreskrivet, semestern efter medgivande av arbetarskyddsstyrelsen förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst aderton dagar. Medgivande som nu sagts må lämnas, därest sammanhängande semester skulle medföra avsevärd olägenhet för företags drift.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat tre i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen dels de likalydande motionerna nr 564 i första kammaren av herr *Magnusson* m. fl. och nr 742 i andra kammaren av herr *Nygren* m. fl.,

dels ock motionen nr 743 i andra kammaren av herr *Rubbestad*.

I motionerna I: 564 och II: 742 hade i första hand yrkats, att riksdagen måtte avslå propositionen. Därest detta yrkande inte skulle vinna riksdagens bifall, hade i andra hand yrkats viss ändring i den i propositionen föreslagna nya lydelsen av 12 § lagen den 29 juni 1945 om semester genom att i sagda paragraf infogades ett nytt stycke av den lydelse, som i motionerna angivits.

I motionen II: 743 hade yrkats, att riksdagen skulle avslå propositionen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen med avslag å förevarande motioner, nämligen I: 564 och II: 742 samt II: 743, måtte bifalla förevarande proposition, nr 136.

Reservationer hade anmälts

1) av herrar *Mannerskantz*, *Alvar Andersson*, *Carlsson* i Bakeröd och *Ahlberg*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 564 och II: 742 samt II: 743, måtte avslå förevarande proposition nr 136;

2) av herrar *Sunne*, *Åkesson*, *Jacobs-son* i Tobo och *Rimmerfors*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den ändrade avfattning, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning

Ang. vissa ändringar i semesterlagen m. m.
av motionerna I: 564 och II: 742 samt II: 743 och med förmälan, att riksdagen funnit de vid propositionen fogade lagförslagen icke kunna i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande lagförslag, nämligen

Förslag
till
Lag

angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester

Härigenom förordnas, att 12 § lagen den 29 juni 1945 om semester skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

12 §.

Arbetsgivaren äger — — — nu sagts. Semestern skall utgå i ett sammanhang, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagarer. Kan sådan överenskommelse icke träffas må, på ansökan av arbetsgivare, kungl. arbetarskyddsstyrelsen, i den mån så prövas påkallat av drifttekniska, företagsekonomiska eller samhällsekonomiska skäl eller eljest av hänsyn till allmänhetens berättigade intressen, besluta att semestern skall förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst tolv dagar.

Semester för — — — svensk hamn.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957.

Förslag
till
Lag

angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 25 maj 1951 (nr 304) om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 25 maj 1951 om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete skall erhålla följande ändrade lydelse.

3 §.

Om semester, som utgår med tillämpning av denna lag, gäller i övrigt vad i lagen om semester är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **ELOWSSON, NILS**, (s):

Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 32 hemställes, att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att först föredrages Kungl. Maj:ts två av utskottet tillstyrkta lagförslag vart för sig, det första paragrafvis med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist, att sedan båda lagförslagen blivit behandlade, utskottets hemställen föredrages, att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet, samt att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställen bifölls.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av 2 och 12 §§ lagen om semester

2 §

Herr **MANNERSKANTZ** (h):

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag nu åter tar till orda. Det är inte jag som har bestämt ordningsföljden bland ärendena på föredragningslistan, utan det har bara råkat bli så att ärendena kommit i sådan ordning att jag måste ta till orda så många gånger omedelbart efter varandra.

Den föreliggande propositionen går ut på att arbetsgivaren inte såsom hittills skall äga rätt att uppdelat treveckorssemestern i två eller flera perioder, varav en dock om minst 12 dagar. Denna lagändring kommer uppenbarligen inte att gå lika lätt förbi som själva införandet av treveckorssemestern. Riksdagen och andra lagutskottet har under de år som

Ang. vissa ändringar i semesterlagen m. m.

gått sedan treveckorssemestern infördes alltid ställt sig avvisande till de förslag, som då och då framkommit om att man i lagen skulle införa ett obligatoriskt stadgande om att hela semestern skall få uttagas i ett sammanhang. Man kan fråga sig vad det är som inträffat och som föranlett att frågan i år skulle ha kommit i ett annat läge. Inte har förhållandena på arbetsmarknaden ändrats. Jag kan heller inte inse, att det bland de anställda skulle ha uppstått en starkare önskan att få uttaga hela semestern i en följd. Jag tror därför att denna proposition framlagts på mycket svaga grunder, om det ens finns några skäl alls för densamma.

Det är självklart att vi i görligaste mån måste söka tillgodose önskemålen ibland de många hundratusentals anställda här i landet, som ju i hög grad berörs av en sådan lag som denna. Om det bland de anställda hade funnits en bestämd önskan och en mycket påtaglig majoritet för att göra denna lag obligatorisk, hade självfallet många andra invändningar måst falla. Men annars tycker jag inte att det finns anledning att göra denna förändring, beroende på de många olägenheter som är förknippade med ett dylikt obligatoriskt stadgande i lagen.

På många arbetsområden och särskilt då inom jordbruksnäringen, som jag här tar som exempel eftersom det kanske är det mest lättförstådda, är det förenat med oerhört stora svårigheter att någon gång under sommarhalvåret kunna pressa in en obruten treveckorssemester för de anställda. Sedan vi påbörjade behandlingen av denna fråga i utskottet har jag mycket funderat över, när man inom jordbruket egentligen skulle kunna få utrymme för dessa tre veckors semester för de anställda. Det har redan nu många gånger varit rätt besvärligt att på sommaren kunna lägga in 14 dagars semester för arbetstagarna. Vissa år har det varit ytterst svårt, och det har många gånger endast gått med stort gnisel i hjulen, om jag så får säga. Man kan med tämligen stor visshet säga att man inte kommer att kunna pressa in ytterligare en semestervecka på sommaren

utan att detta kommer att medföra produktionstekniska nackdelar och rena försummelser i arbetet som vållar produktionsminskning. Eller också kommer man helt enkelt inte att kunna låta de anställda få ta ut sin semester under sommarhalvåret. Ingendera av dessa utsikter kan, herr talman, vara önskvärd. Man måste väl försöka ordna det så att vårt näringsliv kan fungera på bästa möjliga sätt. Dessutom måste det ju vara angeläget att de anställda kan få ta ut sin semester under den ljuva sommartiden. Man kan visserligen säga att jordbruksarbetarna inte har samma anledning att ta ut semestern på sommaren, eftersom de ju ändå får sol och frisk luft i sitt arbete under en stor del av året. Men det måste ändå anses både rättvist och rimligt att även jordbrukets anställda får semestern förlagd till sommaren, då man med större behag kan göra semesterfärder och dylikt.

Jag har dock inte kunnat förmärka, att det bland jordbruksarbetarna skulle finnas någon särskilt stark önskan att få ta ut mer än två veckor av semestern i följd. Många har till och med ibland bara velat ta ut en vecka på sommaren för att göra en semesterfärd eller dylikt. Resten av semestern har vederbörande kanske velat ha inestående till andra delar av året, då man kanske behöver ledigt under några dagar av speciella orsaker.

Inom jordbruksnäringen skulle det som sagt innebära betydande svårigheter om arbetsgivarna skulle åläggas obligatorisk skyldighet att låta de anställda uttaga treveckorssemestern i en följd.

Nu invänder man, att organisationerna har möjlighet att överenskomma om en uppdelning av semestern. Enligt lagens ordalydelse har man nämligen möjlighet att med varje arbetstagare överenskomma om uppdelning av treveckorssemestern. Men om man i en viss bransch inte skulle kunna få till stånd en dylik central uppgörelse, tror jag att det kommer att bli svårt att nå privata överenskommelser. Då kommer nämligen den parollen att bli rättesnöret, att de anställda skall hålla på sin rätt och ta ut

Ang. vissa ändringar i semesterlagen m. m.

treveckorssemestern i en följd. Det krävet kommer man att resa, vare sig arbetstagarna själva önskar ta ut semestern i en följd eller inte. Det har gjorts vissa sonderingar, varvid det kunnat konstaterats, att utsikterna att få till stånd centrala uppgörelser mellan de stora riksorganisationerna på arbetsmarknadens område inte synes vara stora, utan tvärtom.

Jag kan anföra ett annat exempel på att den föreslagna lagen, trots de mycket obetydliga favörer den ger de anställda, kommer att ha verkligt allvarliga följder för riket som sådant. Den svenska cellulosaindustrien har hittills i allmänhet tillämpat den metoden att fabrikena stängts igen med anledning av semesterrarna i två veckor, medan man lyckats klara den sista semesterveckan på det sättet, att ett mindre antal av personalen i taget fått ta ut den veckan under den återstående delen av året. Man har på det sättet kunnat hålla driften i gång under femtio veckor av året. Men om nu tre veckors semester i ett sträck blir obligatorisk, kan man inte klara fabriksdriften på det sättet under den tredje veckan, utan då måste fabrikena vara stängda i tre veckor. Det medför att en veckas produktion i hela den svenska cellulosaindustrien kommer att fullständigt bortfalla. Att man sedan kan öka produktionen genom utbyggnader o. s. v. har ju inte med den här saken att göra; det skulle ju ske i alla fall. Ett bortfall av en veckas produktion i den svenska cellulosaindustrien innebär i bortfallen exportvaluta kanske något hundratal miljoner kronor, och detta bara när det gäller cellulosaindustrien. Jag förmodar att förhållandet har sina motsvarigheter i en mängd andra branscher, där man skulle tvingas slå igen för semestern en vecka mer än man förut har gjort. Vi måste dock vara medvetna om vad det blir för följder av riksdagens beslut. Om det föreliggande förslaget bifalles, leder det till ett produktionsbortfall i det svenska samhället av mycket stora dimensioner, såsom jag menar fullständigt i onödan. Jag tycker att detta är någonting ganska avskräckande och ett exempel på

hur man inte bör förfara när man skri- der till verket att genomföra reformer.

I propositionen refereras en undersökning av Svenska arbetsgivareföreningen som ger vid handen att en mycket betydande del av den svenska kåren av anställda har haft sammanhängande semester i tre veckor inom alla de branscher, där detta kunnat ordnas utan olägenhet. Det finns företag där sammanhängande treveckorssemester kan ges t. o. m. med fördel, därför att man behöver hålla stängt så länge för att t. ex. utföra reparationer och omställningar. I sådana branscher, där man ändå behöver ta en paus, gör det ju ingenting att semestern tas ut i ett sammanhang, och där har detta förekommit redan tidigare. Men att genomföra något sådant obligatoriskt även i branscher, där det inte alls passar och där det direkt leder till produktionsbortfall, tycker jag är ganska ansvarslöst.

Det sades i utskottet — jag vet inte om herr Axel Svensson eller herr Elowsson tänker framföra detsamma såsom ett motargument mot mig — att när åttatimmarsdagen infördes, talades det också om att stora skadeverkningar skulle uppstå, men det har visat sig att den reformen kunde genomföras utan svårigheter. Och man räknar med att det blir på samma sätt i det här fallet. Ja, men inte kan den saken tydligt ådagaläggas. Den produktion, som faller bort, är borta. Att man sedan genom fortsatt rationalisering och ytterligare investeringar — i den mån man nu kan få företa sådana med hänsyn till regeringens allmänna åtgärder — kan öka produktionen, hindrar inte att det är ett direkt felslut, om man sedan säger: »Där ser ni, det gick ju att klara den sammanhängande semestern utan svårigheter!» Produktionsökningen hade i annat fall blivit lika mycket större som det produktionsbortfall som nu åstadkommes genom den sammanhängande semestern.

Jag tror att man i Arbetsgivareföreningens undersökning har fått ett material för att kunna närmare bedöma hur dessa åtgärder kommer att verka. Jag anser nog att undersökningen, som inte är

Ang. vissa ändringar i semesterlagen m. m.

fullständig och som inte omfattar tillräckligt många företag eller kanske pågick under tillräckligt lång tid, borde fullföljas. Då finge man en klarare uppfattning om verkningarna, och dessutom kunde man ta reda på hur det förhåller sig med de anställdas önskan i fråga om en sammanhängande semester. Att bara lita till de nu avgivna remissyttrandena tycker jag inte är tillräckligt. För övrigt har så många remissinstanser avstyrkt förslaget att om remissförfarandet skall tillmätas någon betydelse, borde resultatet ha blivit att denna proposition aldrig hade lagts fram.

De olika skäl som jag nu framfört ger vid handen, att den föreslagna ändringen skulle medföra ekonomiska skadeverkningar för landet. Det blir mycket besvärligt för de jordbrukare som har anställda. För många av de enskilda jordbrukarna blir det en ökad belastning genom att de hindras från att själva få litet mer ledigt. Det blir på deras egen bekostnad som deras anställda får vara borta så mycket som tre veckor i sträck under sommarhalvåret. Förslaget kan också få till följd att många löntagare inte kan få sin semester förlagd till sommarhalvåret, eftersom arbetsgivarens möjlighet att bestämma om den saken fortfarande finns kvar. Det blir över huvud taget besvärligheter, och då förändringen inte heller är betingad av någon allmänt utbredd önskan hos de anställda, så menar jag att detta förslag bör avslås.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, där högers och bondeförbundets representanter i andra lagutskottet har enat sig om ett avslagsyrkande, och jag uttalar mitt beklagande över att inte hela utskottet har kunnat samlas om detta yrkande, då jag vet att det finns sympatier även på andra håll än vårt för ett sådant beslut.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Den grupp som jag representerar har inte vid utskottets behandling av denna fråga velat motsätta sig propositionens förslag om att trevec-

korssemestern skall utgå i ett sammanhang, om arbetsmarknadens parter kan komma överens om detta. Troligen kommer väl dock detta att medföra, att ett betydligt mindre antal av arbetstagarna får möjlighet till sommarsemester än om semestern kunnat uppdelas i två perioder, vilket ju är beklagligt.

När treveckorssemestern infördes 1951, yttrade departementschefen i den då framlagda propositionen bl. a. följande: »Å andra sidan kan man inte bortse ifrån att vissa delar av näringslivet har sakligt grundat intresse av att kunna förlägga den nytillkomna semesterveckan till en särskild period. Att lita till att detta intresse skall bli tillgodosett genom frivilliga överenskommelser torde icke låta sig göra.»

Genom de undersökningar som redan gjorts har det ju visat sig, att det övervägande antalet arbetstagare kunnat beredas tre veckors semester i ett sammanhang, men det är dock så att det inom vissa näringsgrenar eller företag inte låter sig göra att anordna odelad semester, utan att detta väsentligt försvårar driften eller försämrar driftresultatet. Här kommer vissa för vårt land livsviktiga exportindustrier liksom jordbruksnäringen och vissa servicenäringar i blickpunkten. Att föra förhandlingar med de stora organisationerna låter sig kanske lättare göra än i de fall då uppgörelse måste träffas med enskilda arbetstagare.

Det i samband med treveckorssemestern framlagda alternativet till lösning genom arbetarskyddsstyrelsen i sista hand, vilket förslag nu framförts i ett par motioner, torde med hänsyn till skilda intressen kunna erbjuda en lösning. I motionen påpekas, att man under alla förhållanden skulle kunna få en möjlighet att genom en statlig myndighet bevilja dispens från den föreslagna lagregeln. Nu har departementschefen anfört, att tanken på att erkänna en myndighets befogenhet att träffa avgöranden i fall, då parterna inte kan uppnå enighet, inte har framförts i samband med frågans remissbehandling, men det är väl ändå felaktigt att på grund därav påstå

Ang. vissa ändringar i semesterlagen m. m.

att frågan får anses sakna aktualitet, när det övervägande antalet remissmyndigheter har avstyrkt en ändring av den nuvarande lagstiftningen och således har saknat anledning att gå in på denna fråga.

Det synes oss reservanter liksom motionärerna, att det är ett allmänt intresse om inte de berörda parterna kan ena sig, att frågan kan bli föremål för avgörande från offentlig myndighets sida. Som lämplig myndighet torde arbetarskyddsstyrelsen ligga närmast, då den redan handlägger ett stort antal dispensfrågor på arbetarlagstiftningens område och då parterna är representerade där. Arbetsgivarsidan synes inte kunna ha något att invända mot denna dispensmöjlighet, ty det får väl ankomma på arbetsgivaren själv att söka dispens. Inte heller från arbetstagarnas sida torde något motstånd vara att vänta mot en sådan anordning, under förutsättning att den av departementschefen förutsatta beredvilligheten att tillgodse produktionsintressen förefinns.

Herr talman! Vi har i vår reservation framhållit, liksom det framhålls i motionerna, att vi inte är övertygade om att man kan helt lita till frivilliga överenskommelser, och vi kan inte heller anse att det skall helt ankomma på arbetsgivaren att ensidigt bestämma om delning av semestern. Vi erinrar också om att arbetarskyddsstyrelsen har att träffa avgöranden i en mängd med denna fråga närbesläktade spörsmål och förordar därför att i de fall, då överenskommelse om semesterns förlängning inte kan träffas, arbetarskyddsstyrelsen på ansökan av arbetsgivare skall äga besluta om uppdelning i den mån så prövas påkallat av drifttekniska, företagsekonomiska eller samhällsekonomiska skäl eller eljest av hänsyn till allmänhetens berättigade intressen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtagandet avgivna med 2) betecknade reservationen, och jag återkommer senare med yrkande beträffande ändring i 12 §, där det enligt förslaget heter: »Semestern skall utgå i ett sammanhang, så framt icke överenskom-

melse om annan ordning träffas med arbetstagaren.» Till denna paragraf föreslår vi ett tillägg av följande lydelse: »Kan sådan överenskommelse icke träffas må, på ansökan av arbetsgivare, kungl. arbetarskyddsstyrelsen, i den mån så prövas påkallat av drifttekniska, företagsekonomiska eller samhällsekonomiska skäl eller eljest av hänsyn till allmänhetens berättigade intressen, besluta att semestern skall förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst tolv dagar.»

Vidare föreslår vi en ändring i lagen den 25 maj 1951 om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete. Beträffande 3 § i denna lag föreslås följande ändrade lydelse: »Om semester, som utgår med tillämpning av denna lag, gäller i övrigt vad i lagen om semester är stadgat.»

Jag ber, herr talman, att få återkomma till dessa yrkanden vid behandlingen av de olika paragraferna.

Herr ANDERSSON, ALVAR, (bf):

Herr talman! Denna framställning om att semestern av arbetstagare skall få utnyttjas odelad utan möjlighet för arbetsgivaren att röna något inflytande på detta är ju inte någon ny bekantskap, även om det, förmodar jag, är en nyhet att förslaget lägges fram i en proposition. Framställningar har eljest gjorts upprepade gånger i motioner om en sådan ändring i semesterlagstiftningen, som nu föreslås i propositionen.

Vid föregående års riksdag hemställde ju riksdagen på förslag av andra lagutskottet om en utredning av föreliggande problem. Det är emellertid en smula förvånande att detta förslag nu lagts fram i form av en proposition med hänsyn till att den promemoria i frågan, som socialministern har sänt ut till olika remissinstanser, har avstyrkts av de flesta instanserna. Inte mindre än 41 remissinstanser har yttrat sig i ärendet, men inte mer än 9 har tillstyrkt. De övriga, alltså 32, har avstyrkt förslaget, och dessutom finns det avstyrkande minoriteter bland ett par av de tillstyrkande 9 remissin-

Ang. vissa ändringar i semesterlagen m. m.

stanserna. Jag vill peka på att bland de remissinstanser, som har avstyrkt, återfinns samtliga statliga affärsdrivande verk, Kooperativa förbundet och en mängd andra representanter för både enskilt och statligt näringsliv.

Man kan naturligtvis fråga: Kommer det att betyda så värst mycket, om lagen antages i föreliggande skick? Jag skall gärna erkänna att jag för min del inte tror att vådorna blir fullt så stora som min medreservant herr Mannerskantz tidigare har framhållit. Men jag skulle tro att det i inte så liten utsträckning kommer att innebära en försämring för arbetstagarna, ty arbetsgivaren har ju kvar rättigheten att förlägga semester till den tid av året som passar honom bäst. Det står nämligen i lagen inte någonting om tidpunkten för förläggningen av semestern. Närmast som en rekommendation sågs det, att semestern i så stor utsträckning som möjligt skall förläggas till sommaren, vilket naturligtvis är ett intresse av första ordningen för de flesta arbetstagare. Enligt den gamla ordningen har väl i allmänhet tolv dagar — med söndagarna blir det ju i praktiken fjorton dagar — förlagts till sommaren, men om det nu skall bli en odelad treveckorssemester, blir naturligtvis möjligheterna att förlägga hela denna tid till sommaren väsentligt mindre. Herr Mannerskantz har tidigare påvisat en del olägenheter, som skulle uppstå därigenom, och jag skall inte närmare uppehålla mig vid den saken.

Vi reservanter anser att med den remissbehandling, som departementspromemorian rönt, borde den logiska slutsatsen ha varit att något förslag om ändrad lagstiftning på detta område inte skulle ha lagts fram.

Herr Sunne uppehöll sig vid den reservation, som folkpartiet har fogat till utlåtandet. Denna reservation har jag ytterligt svårt att förstå. Reservanterna vill dra in arbetarskyddsstyrelsen i detta sammanhang. Visserligen är arbetarskyddsstyrelsen i viss mån knuten till dessa frågor, men endast när det gäller förlängd semester för vissa arbetare med hälsofarligt arbete. Att nu dra in sty-

relsen också på detta område, när det gäller den allmänna semestern, är därför rätt obegripligt. Det skulle ju endast skapa ett väsentligt ökat krångel. Arbetarskyddsstyrelsen har ju själv bett att få slippa en sådan anordning. Och varför skall det ordnas så, att varje tvist om förläggning av semester, som skulle kunna uppstå mellan arbetstagare och arbetsgivare, skall hänskjutas till arbetarskyddsstyrelsen? Jag tar för alldeles givet, att partsorganisationerna själva bör kunna göra upp sådana tvister. Man skall inte skapa mer krångel än nödvändigt i vårt samhälle, och jag erinrar om att folkpartiet i många andra sammanhang gärna vill slå ned på det byråkratiska krångel som onekligen finns på skilda områden av vårt samhällsliv. Varför skulle man här skapa ett nytt sådant moment, när det är alldeles onödigt?

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation nr 1 vid detta utlåtande, av herr Mannerskantz m. fl.

Herr SUNNE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Alvar Andersson ansåg att det inte var lämpligt att dra in arbetarskyddsstyrelsen i detta sammanhang, då styrelsen själv har bett att få slippa. Men har man uppfattningen att en sådan ordning är lämplig, så är ju styrelsen ändå ett ämbetsverk, som kan åläggas att fullgöra en sådan uppgift. Det är klart att hela saken är känslig och att man i styrelsen gärna vill slippa undan den. Nu redovisas dock i propositionen bara vad arbetarskyddsstyrelsens majoritet har yttrat, men det finns också en minoritet inom styrelsen, som har gått på en annan linje.

Herr Alvar Andersson talade också om att vi här skulle vilja införa ett nytt byråkratiskt krångel. Vi har ju sagt, att den föreslagna ordningen skulle komma i allra sista hand och träda i funktion endast om en överenskommelse inte kan träffas. Liksom man i många andra sammanhang har skiljeman eller skiljenämnd, skulle det enligt vår uppfattning vara lämpligt att också här ha nå-

Ang. vissa ändringar i semesterlagen m. m.

gon instans, som i sista hand kunde få en uppgörelse till stånd.

Herr ANDERSSON, ALVAR, (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga till herr Sunne, att om först den fackliga organisationen skall tvista med arbetsgivarorganisationen och söka få till stånd en överenskommelse om semesterns förläggning, varefter parterna skulle gå till arbetarskyddsstyrelsen, då enighet inte kan nås, så ifrågasätter jag om arbetstagaren över huvud taget hinner få någon semester det året.

Herr NORLING (k):

Herr talman! Det är med särskild tillfredsställelse jag kan hälsa regeringens förslag och utskottets tillstyrkan av föreliggande proposition.

Den uppdelning av semestern, som arbetsgivaren hittills haft rättighet att själv bestämma över, har av semestertagarna inom industrien i allmänhet betraktats som en spärr mot den allmänna treveckorssemestern. Borttagandet av denna arbetsgivarens rätt att själv bestämma kommer utan tvivel att hälsas med tillfredsställelse bland dessa semestertagare. Jag tror nog att det vid vissa företag finns bärande skäl för en delad semester, men säkerligen kan man förhandlingsvägen lösa den frågan.

Från kommunistiskt håll har vi år efter år från lagens antagande envetet genom motioner i riksdagen begärt en lagändring på denna punkt, och för varje gång har fler och fler av riksdagens ledamöter anslutit sig till den framförda uppfattningen, att om treveckorssemestern skall tjäna sitt syfte så borde den utgå i en följd. Kungl. Maj:ts proposition och utskottets förslag gör att man kan hoppas, att riksdagen nu antager förslaget som sådant, varigenom det i våra motioner framförda önskemålet blir förverkligat.

Att högerpartiet reserverar sig för avslag är knappast förvånande; mer förvånande skulle det väl ha varit om partiet, som ju företräder arbetsgivarna,

inte hade gjort det. Mer egendomligt finner jag det däremot, att också bondeförbundet har gått på avslagslinjen, även om detta parti representerar en viss grupp av arbetsgivare.

Önskvärt hade varit att samma princip kunnat tillämpas även i sådana fall, där längre semester än den lagstadgade treveckorssemestern utgår. Den längre semestern bygger dock på avtal eller överenskommelser, och därför är det kanske lättare för dessa grupper att avtalsvägen och förhandlingsvägen komma fram till en sammanhängande semester.

Folkpartiet tvivlar i sin reservation på att arbetarna skall gå med på delad semester, även om verkligt behov av uppdelning föreligger. Man föreslår därför, såsom herr Sunne nyss har motiverat, att arbetarskyddsstyrelsen skulle utgöra något slags domarämbete med uppgift att fälla utslag om hur det skall förfaras i tvister om delning av semester-tiden. För min del anser jag, att förslaget endast uttrycker ett misstroende gentemot arbetarna.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Då man hörde herr Norling kunde man få den uppfattningen, att det här gäller en mycket stor sak för arbetstagarna. Men jag tror inte, att det är på det sättet. Andra lagutskottet har tidigare alltid avböjt förslag att riksdagen skulle företa denna lagändring. Det har bland annat berott på att vi trots efterlysning aldrig kunnat få be-lägg för att det inte med nuvarande lagbestämmelse vore möjligt att komma överens. När det sålunda inte har kunnat påvisas några olägenheter av den bestämmelse vi haft hittills, har man inte heller ansett, att det funnits skäl att ändra den.

För egen del har jag inte varit entusiastisk över denna ändring, och jag är det inte heller nu. Jag kan inte betrakta den som ett verkligt arbetstagarintresse. Med den bestämmanderätt, som lagen alltså tillerkänner arbetsgivaren,

Ang. vissa ändringar i semesterlagen m. m.

betyder en lagändring i den riktning, som detta förslag innebär, i realiteten bara, att det blir ett mindre antal arbetstagare, som får sommarsemester. Det blir den verkliga förändring, som kommer att inträda. Den enda fördel, som kan komma arbetstagarna till del, blir den — och den skall man inte underskatta — att vid en sammanhängande semester har de, om de vill resa bort någonstans, möjlighet att vara borta under tre veckor. Det är naturligtvis en fördel.

När det är på det sättet, att det blir arbetsgivarna, som i sista hand skall avgöra under vilken tid på året som semestern skall tas ut, kommer emellertid vid många tillfällen denna lagändring att innebära nackdelar för arbetstagaren. Det är klart att det kan finnas de, som vill taga dessa nackdelar därför att de sätter större värde på en sammanhängande semester än att få två veckor under sommaren och en vecka under exempelvis vintern.

Någon stor sak är detta emellertid som sagt inte, ty det har ju hittills gått bra att komma överens med den nuvarande bestämmelsen. De människor, som kunnat komma överens tidigare, kommer förmodligen att kunna göra det också i fortsättningen.

Att jag för min del denna gång anslutit mig till förslaget om denna lagändring beror på att saken har för ringa betydelse för att man envist skulle sätta sig på tvären, om det nu är så, att arbetstagarna verkligen sätter värde på den. Jag tycker då, att vi får göra ett försök i den riktningen. Visar det sig, att varken arbetstagare eller arbetsgivare är tillfreds med den nya ordningen, får vi väl ändra på lagen. Men någon större olycka menar jag inte sker, om man bifaller detta förslag såsom det utformats av utskottet, och jag skall därför be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **MOSSBERGER** (s):

Herr talman! Man kan väl uttrycka sin tillfredsställelse över tillkomsten av detta lagförslag. Det enda man har att be-

klaga är att det finns representanter i kammaren, som har avvikande mening rörande lagens önskvärdhet när det gäller lantarbetarna. Jag tror säkert, att det med litet god vilja går att ordna sammanhängande semester även för dem. Det förhållandet att lantarbetarna vid semesterlagens tillkomst på 1930-talet fick utgöra ett undantag med endast fyra dagars semester, har sannerligen inte varit ägnat att hålla folket kvar på landsbygden. De, som här är reservanter, har ideligen stått upp och vittnat om att vi skall försöka hålla folket kvar på landsbygden. Men det gör man inte genom sådana undantag.

När herr Mannerskantz säger, att det inte skulle finnas någon önskan bland lantarbetarna att få en sammanhängande semester, så är detta inte med sanningen överensstämmande. Lantarbetarförbundet har låtit göra en utredning i denna fråga och har därvid framlagt siffror, som visar, att det redan nu finns en ganska stor procent, som får tre veckors sammanhängande semester. Det är heller ingen tvekan om att de, som fått 12 dagar, också utgör en stor procent. Varför de inte kunnat få tre veckors sammanhängande semester kan givetvis många gånger bero på de speciella förhållandena inom jordbruket — det skall jag villigt erkänna — men det kanske också beror på att det tyvärr finns arbetsgivare, som inte vill ge sina anställda deras semester. Det kanske herr Mannerskantz känner till precis lika bra som jag.

Jag tror därför att det inte finns någon anledning att hysa de farhågor, som reservanterna gör. Det är ett allmänt önskemål inom lantarbetarkåren att få sammanhängande semester, och det går säkert att ordna. Jag minns, att när semestern en gång infördes sade min arbetsgivare till mig: »Nu kommer det att gå alldeles galet för jordbruket — det här kommer det inte att kunna bära!» Men det har visat sig att det gått att klara, och det går säkert att klara också i fortsättningen.

Inte heller jag kan riktigt förstå folkpartiets reservation. Enligt denna reser-

Ang. vissa ändringar i semesterlagen m. m.

vation skall, om parterna inte kan komma överens om semesterns förläggning, arbetarskyddsstyrelsen på ansökan av arbetsgivaren äga besluta om uppdelning av semestern. Här uppkommer en ganska egendomlig situation. Om det nämligen är så, som herr Mannerskantz här säger, att lantarbetarna inte vill ha någon sammanhängande semester, varför skulle då arbetsgivaren göra någon ansökan hos arbetarskyddsstyrelsen, på det sätt som folkpartiet vill, för att få semestern uppdelad? Det är ingen konsekvens i den saken.

Jag tror således, herr talman, att det med litet god vilja från jordbrukarhåll finns möjlighet att genomföra en sammanhängande semester, eftersom det finns en period mellan sådd och skörd, som mycket väl kan inrymma en treveckorssemester om så skulle vara erforderligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON, AXEL, (s):

Herr talman! Herr Norling sade att han kände en stor tillfredsställelse över det föreliggande förslaget, eftersom han motionerat i ämnet år för år ända sedan riksdagen sist beslöt i denna fråga. Det kan ju bli så, herr Norling, att det kanhända dröjer 5, 10 eller 15 år innan man till sist kommer i den situationen, att utvecklingen jämnat vägen för en förbättrad reform och det till sist kommer ett godkännande av vad man tidigare föreslagit. Herr Norling skall i varje fall inte tro att hans motionerande i och för sig medverkat till att reformen i dag ligger på kammarens bord på det sätt som utlåtandet utvisar; den hade kommit under alla omständigheter, herr Norling, utan några motioner från det kommunistiska partiets sida.

Här har de föregående talarna med undantag av herr Mossberger varit tveksamma, att döma av tonen i deras anföranden. Reservanternas linje är klar, och utskottets talesman var inte heller överförtjust i det framlagda förslaget. Jag kan förstå att herr Nils Elowsson, som

i det dagliga livet mera representerar företagsamheten än arbetarna, har den uppfattning han gav uttryck åt, eftersom han kan ha vissa bekymmer med de anställdas semesterplaner i egenskap av huvudredaktör för en tidning. Detta förnekar jag inte. Men det får inte tas till intäkt för att det föreliggande förslaget inte är viktigt, såsom herr Elowsson sade, när en och en halv miljon anställda är berörda av reformen.

Vad som emellertid är viktigt, det är att det aldrig varit någon diskussion om en delning av semestern innan vi fick treveckorssemestern. Antingen vi hade fyra dagar, sex dagar eller tolv dagars semester förekom inte någon uppdelning, utan det var först i det ögonblick, då frågan om treveckorssemestern blev aktuell vid 1951 års riksdag, som man kompromissade. Det var en kompromiss om den rätt som arbetstagarna alltid har haft när det gäller semestern, och det är denna kompromiss som ständigt har irriterat de anställda alltifrån år 1951. Det är detta som är anledningen till att de tvingat fram en utveckling, som gått i den riktningen, att det ena hundratusentalet anställda efter det andra nu kommit överens med sina arbetsgivare om att ta ut tre veckors sammanhängande semester oavsett vad lagen stadgar. Inför denna utveckling har lagutskottet överbryggat det som låg till grund för kompromissen och sagt, att man nu utan några som helst svårigheter kan återgå till den ordning, som fanns före år 1951, och således fastställa en sammanhängande semester även under tre veckor.

Jag tror inte att alla de farhågor, som herr Mannerskantz här redogjort för, är så berättigade. Jag är nu i den förmånliga situationen att de frågor, som herr Mannerskantz ställde till mig i sitt anförande, redan blivit besvarade av honom själv, och jag är tacksam för det, herr Mannerskantz, ty då slipper jag uppehålla mig så mycket vid dessa ting. Jag tror att vi mycket väl kan ge oss till tåls och se, om denna reform kommer att medföra alla de vådor, som herr Mannerskantz trodde skulle komma.

Det kommer i fortsättningen att gå på

Ang. vissa ändringar i semesterlagen m. m.

samma sätt som det gjort under de sista två, tre åren, att det blir tre veckors sammanhängande semester för alla dem, som tidigare varit överens därom, och det kommer en hel rad andra grupper till. När man här är så bekymrad över att det kan bli en försämring av semestern med hänsyn till dess förläggning till sommartid, är detta väl i alla fall ett uttryck för ett vanemässigt tänkande i denna fråga. Ty vet vi egentligen när det blir sommar? Vi tror att det är i juli månad som solen skiner på oss alla, gudaktiga och ogudaktiga, men det kan ju strömma ned regn dag ut och dag in i juli månad, och det kan vara hur vackert som helst i maj, september och till och med oktober. Det är någonting som vi vuxit in i att det just är i juli månad som vi skall ha semester och att det är den enda sommartid som finns här i landet — några andra månader kan inte uppvisa en sådan väderlek som vi vill ha på semestern.

Jag har den uppfattningen, att om denna reform kan medverka till en utsträckning av semestertiden till ett större antal månader, skall vi hälsa det med tillfredsställelse. Vi ställs inför mycket stora problem när alla människor envisas med att ta semester under juli månad. De har praktiskt taget inte någon möjlighet att förlägga sin semester utanför hembygden på grund av att de resurser, som står till förfogande i form av semesteranläggningar och dylikt inte räcker till. Det blir ett bekymmer för dem, som har semester, och det blir ett bekymmer för dem, som skall stå semesterfirarna till tjänst. Kan ni på den punkten åstadkomma en förbättring, skall jag såsom gammal fackföreningsman inte ett ögonblick hesitera för att medverka till att vi får en bättre ordning på detta område än vi haft hittills.

Detta är ungefär, herr talman, vad jag ville säga, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSSON, ALVAR, (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara säga ett

par ord till min gode vän herr Mossberger. Han argumenterade här ungefär som om vi reservanter i vår reservation speciellt skulle ha talat om jordbruket och de svårigheter, som där skulle uppstå. Jag vill bara säga, att om herr Mossberger läser reservationen, finner han där ingenting talat om jordbruket med undantag av ett citat ur andra lagutskottets utlåtande från i fjol. Det utskottsutlåtandet var enhälligt, och riksdagen antog det utan erinran.

Herr MANNERSKANTZ (h):

Herr talman! Jag tror inte alls att det är rätt bedömt av herr Mossberger om han anser, att den här lagändringen kommer att göra det lättare att hålla kvar de anställda i jordbruket. Vad som har gjorts att de har tytt sig till andra näringar har ju i varje fall hittills varit, att det inte har behövts så mycket folk i jordbruket. Alla har vetat, att det pågår en rationalisering och mekanisering med en allmän minskning av antalet anställda i jordbruksnäringen. Då är det rätt naturligt att många av de kanske bästa bland arbetarna menar, att de skall i tid övergå till en annan näring, medan där ännu är högkonjunktur — de vet att det kan komma andra tider. Vidare är det rätt naturligt att jordbrukarna inte gjort så stort motstånd mot avflyttningen, när de ändå måste minska på antalet anställda. Där har vi säkert själva huvudorsakerna till den avflyttning av anställda från jordbruksnäringen som hittills har skett.

Men det kommer inte att bli lika lätt i framtiden för jordbruket att avvara folk. Rationaliseringen har nu drivits så långt, att vad som återstår av sådana åtgärder, som kan minska antalet anställda i jordbruk, inte är så mycket. Det kan ju t. o. m. sägas, att man har gått en liten aning för långt på många håll — att man har för litet folk, så att man inte kan hålla allmän ordning på gårdarna och göra allt sådant som man inte ovillkorligen behöver göra löpande för varje dag eller varje vecka.

Jag tror därför inte att folk skulle flyt-

Ang. vissa ändringar i semesterlagen m. m.

ta mindre från jordbruksnäringen, om man där skulle få tre veckors sammanhängande semester. Det är en fullständigt verklighetsfrämmande uppfattning som ligger till grund för det påståendet. Jag vet inte hur många lantarbetare herr Mossberger känner, men jag känner en stor mängd, både mina egna och mina grannars. Det är lantarbetare som har varit anställda i decennier och som man ofta har sett under årens lopp när man är på besök hos sina grannar och är ute och ser till arbetena. Har man som jag den läggningen att man är språksam av sig, så pratar man om ett och annat, och jag har uttrönt rätt mycket om vad lantarbetarna anser. Många tycker inte om att vara lediga 14 dagar i sträck. Det är så att det börjar krypa i skinnet på dem när de vet, att det är så mycket som behöver göras i jordbruket just på sommaren. Jag vet otaliga fall, då de frågat, om man velat låta dem träda i arbete i förtid. Ibland kan det vara besvärligt därför att man har stängt hela butiken och inte har arbetsbefäl kvar — egentligen finns bara djurskötarna — och då är det besvärligt att sätta någon enstaka i arbete. I allmänhet reser lantarbetarna bort en vecka, och sedan går de hemma på sin tomt och plockar, om de har eget hus eller tjänstebostad, och far in till staden och tittar sig omkring. De ser ofta oroliga ut, tills de får sätta i gång igen med höbärgningen, om man nu lagt semestern strax före denna.

Jag skulle tro, herr talman, att detta är en mera verklighetsbetonad bild än den herr Mossberger fått, kanske ombudsmannavägen. Ombudsmännen måste hita på att föra fram någonting ibland. De säger sig representera den breda kåren bland lantarbetarna. Om man verkligen skulle göra en ordentlig, opartisk opinionsundersökning skulle det ofta bli ett helt annat utslag. Jag har i varje fall den tron på grund av en rätt rik erfarenhet just inom jordbruksnäringen.

Jag bor utmed en riksväg. Förra sommaren stod jag där på ett ställe, där folk brukar stanna. Oftast står där fem eller sex bilar. Det är järnbruksarbetare från Bergslagen, det är alla möjliga industri-

arbetare, som har sin familj med sig i bilen. Jag språkar ofta med dem och de säger: »Vi vet inte vart vi skall ta vägen. Det är för dåligt väder. Vi har bara att sitta i bilen och köra. Vi kan inte slå oss ner någonstans.» Även de tycker många gånger att det är rätt odrägligt att hålla på länge på det här sättet.

Nog är det många som vill ha tre semesterveckor i sträck, det är alldeles självklart, men jag tvivlar faktiskt på att det skulle vara en allmänt utbredd önskan.

Jag tror inte att det är någon konst att ordna med sammanhängande treveckorssemester, t. ex. i Skåne på vintern eller över huvud i jordbruk, där man inte har mycket skogsarbete. Det finns ju till och med sysselsättningsvårigheter vissa tider på de rena slättjordbruket. Nog kan man klara den saken och inte blir det någon katastrof. Men om de anställda skall ha tre veckors semester i sträck på försommaren, kan det bli så att betorna blir för sent maskinhackade, att klövern förväxer och hinner gå i blom så långt, att det blir mera växtträd än äggvita i höet. Korna kommer på det viset att få mindre äggvita och kommer följaktligen att mjölka mindre. Det är inte så lätt att få detta bevisat, men man kan inte bortresonera verkligheten.

Jag fäste mig vid att herr Mossberger beskyllde mig för att ha varit inkonsekvent. Sedan återopade han emellertid herr Sunnes yrkande, att man skulle kunna gå till arbetarskyddsstyrelsen. Man kan väl inte resonera så, att jag skall beskyllas för vad herr Sunne yrkar! Det får väl vara måtta på inkonsekvensen.

Herr Axel Svensson tog åter igen upp samma synpunkt som han tog upp i utskottet: eftersom man alltid haft semestern odelad, är detta en rätt som man kan pocka på även när semestern är tre veckor. Han vill föra fram detta som ett slags juridisk rätt. Men det är ett mycket haltande juridiskt resonemang. Jag tror att jag i utskottet använde det uttrycket, att resonemanget aldrig skulle stå sig i en juridisk doktorsavhandling. Ingen människa har ju föreslagit att man skall dela på de fjorton dagar, som se-

Ang. vissa ändringar i semesterlagen m. m.

mestern utgjorde när den var sammanhängande. Sedan förlängdes semestern med en vecka. Då kan man väl inte göra gällande att man fortfarande skall ha kvar den rättighet som fanns när semestern var fjorton dagar.

Jag tror dessutom inte att den här lagändringen kommer att medföra att det går att minska trängseln på våra kommunikationer under sommarhalvåret eller sprida semestrarna bättre under den tid det verkligen är idé att ha semester. Det är naturligtvis en djup sanning vad herr Svensson säger, att man långt in på sommaren aldrig vet när det kommer att regna. Men om man vill förlägga semestern till någon annan tid — låt oss säga från november och fram till april — är det sannolikare att det är otrivsamt väder. Om man måste lägga semestern vid en annan tid än på sommaren t. ex. för jordbruksnäringen, då måste man lägga den till vinterhalvåret. Då har man ju visserligen spritt ut semestrarna, men man har gjort det på ett sådant sätt, att det måste vara till nackdel för de anställda.

Jag anser därför, herr talman, att kamaren inte skall bry sig om alla försök till motargumentering. Jag vidhåller mitt förut framställda yrkande om bifall till reservationen nr 1).

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Jag kan instämma i vad herr Mannerskantz nu sade, att man inte skall bry sig om alla försök till motargumentering. Och speciellt gäller detta de argument, som kommer från reservanten herr Mannerskantz. Men när herr Mannerskantz tycker, att det var synd om alla lantarbetare och industriarbetare, som nu skulle åka på landsvägarna i tre veckor och inte veta vad de skall ta sig till, måste jag fråga, om det inte är ännu mera synd om alla officerare som har 45 dagars semester. Det kan åtminstone vara lika mycket synd om dem, eller hur, herr Mannerskantz?

Det är väl inte mycket idé att tvista om detta, ty har man inte den goda viljan att försöka ordna en sak, går det ju

inte heller. Men jag tycker nog, att om det finns en god vilja, skall man inte göra något undantag, ty om man gör undantag för vissa grupper, medverkar man till en avflyttning från landsbygden. Jag tycker, att lantarbetarna skall ha känslan av att vara jämställda med övriga grupper, och med litet god vilja går det att ordna det så.

Om herr Mannerskantz och jag skall träta om vem som känner de flesta lantarbetarna, är jag beredd att ta upp en tävlan. Om vi går ut till de 37 000 organiserade lantarbetarna, är jag nästan övertygad om att jag skulle känna fler än herr Mannerskantz.

Herr MANNERSKANTZ (h):

Herr talman! Jag vill endast påpeka, att jag aldrig har sagt att jag tyckte synd om de där som var ute och åkte på vägarna i tre veckor. Herr Mossberger lägger i min mun ett uttalande som jag inte använt, och sedan begagnar han det uttalandet för ett angrepp. Det går inte att göra så i den här rörelsen! Jag sade bara vad jag hört av dem som stannade vid vägen, men jag har inte sagt att jag tyckte synd om dem.

Jag tror också att herr Mossberger känner flera lantarbetare än jag. Jag har inte velat göra gällande annat. Jag har bara sagt att jag känner många.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av det under behandling varande förslaget till ändrad lydelse av 2 § lagen om semester samt vidare därpå att nämnda förslag skulle avslås; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på förslagens godkännande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Mannerskantz begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Ang. vissa ändringar i semesterlagen m. m.

Den, som godkänner Kungl. Maj:ts av andra lagutskottet i utlåtande nr 32 tillstyrkta förslag till ändrad lydelse av 2 § lagen om semester, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda förslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 21.

Därjämte hade 22 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

12 §

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med 2) betecknade reservationen.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag till ändrad lydelse av 12 § lagen om semester samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna det förslag till ändrad lydelse av nämnda paragraf, som förordats i den av herr Sunne m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen efter att hava upprepat propositionen på godkännande av Kungl. Maj:ts förslag till paragrafens lydelse,

sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sunne* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner Kungl. Maj:ts av andra lagutskottet i utlåtande nr 32 tillstyrkta förslag till ändrad lydelse av 12 § lagen om semester, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes det förslag till ändrad lydelse av paragrafen, som förordats i den av herr Sunne m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sunne* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 39.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Aterstående delar av ifrågavarande lagförslag

Godkändes.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete

Godkändes.

Utskottets hemställan

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 106, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 2 mars 1956, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade riktlinjer för modernisering och utbyggnad av de statliga sinnessjukhusen;

dels fatta beslut angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus och om uppförande av nya sinnessjukhus på sätt i propositionen närmare angivits;

dels godkänna, att för ombyggnad av »Kampagården» vid S:t Sigfrids sjukhus för budgetåret 1955/56 beräknade medel, 270 000 kronor, finge tagas i anspråk för uppförande vid sjukhuset av en överläkarbostad och en intendentbostad;

dels godkänna, att det för innevarande budgetår anvisade anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. finge intill ett belopp av 1 850 000 kronor tagas i anspråk för täckande av merkostnader till följd av prisstegringar på vissa byggnadsföretag vid de statliga sinnessjukhusen;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna ett mellan statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande och Vänersborgs stads drätselkammare preliminärt slutet avtal angående uppförande och utnyttjande av gemensamt reningsverk m. m. för avloppsvatten från Restads sjukhus och det inom Vänersborgs stad belägna bostadsområdet Mariedal;

dels till Utrustning av nya sinnessjukhus för budgetåret 1956/57 under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 946 000 kronor;

dels ock till Vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. under

statens allmänna fastighetsfond, inrikesdepartementet, för budgetåret 1956/57 anvisa ett investeringsanslag av 32 500 000 kronor.

Kungl. Maj:ts ifrågakvarande förslag innebar bland annat, att ett nytt sinnessjukhus skulle uppföras i Gävleborgs län och förläggas till Bollnäs.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Huss* och *Sunne* (I: 528) och den andra inom andra kammaren av fröken *Höjer* m. fl. (II: 684), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, utom annat, att det nya sinnessjukhuset i Gävleborgs län skulle förläggas i Valbo kommun i nära anslutning till gränsen mot Gävle stad.

I en inom första kammaren av herr *Erik Svedberg* väckt motion (I: 529) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att det i Kungl. Maj:ts proposition nr 106 vid årets riksdag föreslagna sinnessjukhuset i Gävleborgs län skulle förläggas till hudiksvallsorten.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet avfattat sin hemställan i 10 särskilda, med I—X betecknade punkter. Punkten III var indelad i 15 med a—o betecknade moment.

I punkten III mom. o hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte besluta, att med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 529 ävensom I: 528 och II: 684, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, i Gävleborgs län skulle uppföras ett nytt sinnessjukhus i enlighet med vad utskottet förut i utlåtandet förordat.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Såsom framgår av propositionen har departementschefen efter noggrant övervägande av samtliga de omständigheter, som vid frågans bedömande föranleder beaktande — medicinska, kommunikations-, allmänna lokaliserings-, arbetsmarknads-, bostadsförsörjnings- och civilförsvarssynpunkter ansett sig böra förorda att sjukhuset förläggas till Boll-

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

näs. Departementschefen har därvid kunnat stödja sig på yttranden av såväl länsstyrelsen som det urtima landstinget. Ehuru olika meningar givetvis kan råda i en fråga som denna, anser utskottet vad i motionerna I: 528 och II: 684 samt I: 529 anförts inte innehålla tillräckliga skäl för ett frångående av Kungl. Maj:ts på de ansvariga myndigheternas yttranden grundade förslag. På grund härav och under hänvisning i övrigt till de skäl, som i propositionen anförts, förordar utskottet att riksdagen med godtagande av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 529 samt I: 528 och II: 684, sistnämnda båda motioner såvitt de angår denna fråga, beslutar att det nya sinnessjukhuset i Gävleborgs län skall förläggas till Bollnäs.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Gustaf Karlsson, Ohlon, Jacobsson, Birke, Skoglund* i Doverstorp och *Hoppe*, fröken *Elmén*, herrar *Andersson* i Mölndal, *Cassel* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fru *Ericsson* i Luleå, vilka ansett, att utskottet i fråga om förläggningsort för det föreslagna nya sinnessjukhuset i Gävleborgs län bort förorda i första hand gävleområdet och i andra hand hudiksvallsområdet samt att det nyss återgivna stycket i utskottets yttrande därför bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, ävensom att utskottet bort i punkten III mom. o hemställa, att riksdagen måtte besluta, att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 529 ävensom I: 528 och II: 624, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, i Gävleborgs län skulle uppföras ett nytt sinnessjukhus i enlighet med vad i reservationen förordats;

2) av herr *Erik Svedberg*, som dock ej antytt sin mening.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! I det nu föredragna statsutskottsutlåtandet redovisas granskningen av Kungl. Maj:ts proposition nr 106, som avhandlar mycket betydelsefulla ting. Det gäller en utbyggnad av

sinnessjukhusvården. Departementschefen äskar 32,5 miljoner kronor till utbyggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus och i runt tal 4 miljoner kronor till utrustning av nya sjukhus. Det är alltså omkring 36,5 miljoner kronor. Statsutskottet tillstyrker enhälligt.

Det anges i detta sammanhang, att statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande har gjort en revision av den generalplan för utbyggnaden, som godkändes av 1950 års riksdag. Därvid kommer man fram till att de 18 000 platser, som man enligt planen skulle ha, måste utökas med 3 000 vårdplatser, varigenom det i runt tal skulle bli 21 000 platser. Kostnaderna beräknas till cirka 495 miljoner kronor, varav återstår 370 miljoner kronor att anvisa. Det är således frågor av betydande storleksordning det här gäller.

För att underlätta ett övertagande från landstingen av huvudmannaskapet för denna vård räknar man i generalplanen också med att de sjukhus, som nu skall uppföras, skall placeras så, att det blir ett sjukhus i varje landstingsområde. Inrikesministern aktualiserar frågan med huvudmannaskapet på det sättet, att han meddelar att han nu är beredd att begära bemyndigande av Kungl. Maj:t att tillsätta sakkunniga för utredning av de spörsmål, som sammanhänger med övertagandet av huvudmannaskapet, och så säger han, att utredningen skulle ske med den förutsättningen, att landstingen skulle bli huvudmän.

På den punkten finns en gradskillnad mellan inrikesministerns uppfattning och utskottets. Utskottet hävdar i sitt utlåtande den meningen, att riksdagen inte på detta stadium bör binda sig eller göra något uttalande, som kan ange att det framtida beslutet skall gå åt det ena eller andra hållet, utan säger att den utredning, som inrikesministern nu skall låta verkställa, bör vara förutsättningslös, och att riksdagen alltså fri och obunden skall ta ståndpunkt, när man får alla kalkyler på bordet och kan se, hur det ställer sig ekonomiskt och på andra sätt. Även om detta har utskottet varit fullständigt enigt.

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

Det har också föreslagits i propositionen och tillstyrkts av utskottet, att det nu skall beslutas om två nya sinnessjukhus, ett i Örebro län och ett i Gävleborgs län. När det gäller placeringen av sjukhuset i Örebro län, är det heller inga delade meningar. Det är föreslaget Örebro, och utskottet tillstyrker detta förslag.

Innan jag nu går in på den meningskiljaktighet som har uppstått när det gäller placeringen av sjukhuset i Gävleborgs län, ber jag att med några ord få klargöra den princip, som hittills har varit rådande när det gällt att bestämma förlägningsorten för statens sinnessjukhus. Det började på sin tid med Sidsjön, och samma princip var rådande när det gällde Gullberna sjukhus i Karlskrona, liksom när fjolårets riksdag beslutade om sjukhuset i Falköping.

Vi har diskuterat frågorna om sinnessjukvården upprepade gånger, och det är ju känt att i den gamla s. k. goda tiden var det på detta område ingen god tid. Då inskränkte sig intresset på sinnessjukvårdens område till att åstadkomma möjligheter till förvaring av dessa olyckliga människor. I senare tid har vetenskap och forskning emellertid klargjort att många av dem kan botas för sin sjukdom, och denna forskning och det praktiska behandlingsarbetet har också kommit till den erfarenheten, att för att åstadkomma en effektiv sinnessjukvård fordras ett intimt samarbete med kroppssjukhus som har specialavdelningar, alltså med centrallasarett. Det visar sig, att för varje år som går blir detta samarbete mellan sinnessjukhuset och centrallasarettet allt mer omfattande.

När det gällt platsen för sinnessjukhuset i Gävleborgs län har departementschefen inte följt den hittillsvarande linjen, att placera sjukhuset vid ett välutvecklat kroppssjukhus, ett centrallasarett. I detta fall föreslår departementschefen Bollnäs. Där finns visserligen ett normalsjukhus, således med en medicinsk, en kirurgisk och en röntgenavdelning; men det är ju känt att sinnessjuk-

husen inte är i allra största behov av dessa avdelningar — i fråga om den rent medicinska vården klarar som regel sinnessjukhusen sig själva — utan det är specialavdelningarna och specialisterna man är i behov av för en effektiv sinnessjukvård. Här går nu meningarna isär. I Gävleborgs län finns två lasarett med sådana avdelningar. Det största ligger i Gävle. Det är Gävle stad som närmast svarar för det, men det är ett s. k. avtallasarett, vilket innebär att Gävleborgs läns landsting också har del i sjukhuset i fråga om möjligheterna till vård på specialavdelningarna. Det andra på sådant sätt utrustade lasarettet i Gävleborgs län ligger i Hudiksvall.

Nu kan inrikesministern stödja sig på det beslut som Gävleborgs läns urtima landsting fattat i förlägningsfrågan, och det är ju ingen dålig grund att bygga ett förslag på. Den 28 december 1955 beslutade landstinget med 41 röster mot 16 att i första hand föreslå Bollnäs-söderhamnsregionen och i andra hand gävleområde! som förlägningsplats. Landstingets beslut har spelat stor roll i diskussionen, och jag skall därför tillåta mig att titta litet närmare på det.

Innan jag går vidare vill jag säga, att då det urtima landstinget hade att ta ståndpunkt till förlägningsfrågan, hade förvaltningsutskottet avlåtit ett yttrande, som gick ut på att utskottet förordade, att det nya statliga sinnessjukhuset skulle förläggas till Hudiksvall. Sedan tillsattes vid landstinget ett särskilt utskott, som skulle förbereda frågan, och landstinget voterade om detta utskotts utlåtande i dess helhet. Det står i protokollet ordagrant antecknat, vad landstingets beslut innebär och vad man således voterade om. Där står, att landstinget hade beslutat att i första hand föreslå Bollnäs-söderhamnsregionen som lämplig förlägningsplats för det planerade statliga sinnessjukhuset med hänsyn till att detta område är väl beläget ur kommunikationstekniska och geografiska synpunkter. Om ur medicinska och sjukvårdssynpunkter Bollnäs-söderhamnsregionen inte ansågs kunna kom-

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

ma i fråga, hade landstinget i andra hand föreslagit, att sinnessjukhuset skulle förläggas till Gävleregionen.

Jag vill fråga alla närvarande landstingsmän, hur de skulle ha röstat i ett sådant fall. Alla som bor i Gävleområdet röstade naturligtvis på det området som förläggningssort. De landstingsmän som bor i Bollnäs-söderhamnsregionen röstade självfallet på sitt eget område, ty de hade då en chans att få detta sjukhus. Sedan har vi de 16 landstingsmän som hade avvikande mening och som röstade för förvaltningsutskottets förslag. Att det blev 16 berodde naturligtvis på att det var 16 landstingsmän som bodde i de trakterna av Hälsingland.

Nåja, den kammarledamot, som svarar för den blanka reservationen, herr Svedberg, kommer kanske att närmare redogöra för denna del av frågan. Då man emellertid talar om den fasta grund, som inrikesministern här har att stå på då det gäller att besluta om förläggningssorten, har jag velat något analysera hållfastheten i denna grund och tala om hur den tillkommit. Jag har all respekt för landstinget och dess votum, men saken ligger faktiskt till på det sätt som jag här redogjort för.

Men det är inte detta som varit det avgörande för oss, då vi inte kunnat ansluta oss till departementschefens synpunkter, som finns återgivna på s. 124 i proposition nr 106. Inom parentes vill jag, herr talman, säga, att jag med min framställning inte på något sätt avser att göra gällande, att departementschefen och hans medhjälpare eller andra, som har en annan mening än den som jag nu för till torgs, skulle ha åsidosatt kravet på att de sjuka skall beredas bästa möjliga vård. Det är bara så att jag tycker att en del ganska ovidkommande synpunkter har kommit att spela in när det gällt att bedöma platsen för detta nya sjukhus.

Departementschefen anför i propositionen: »Efter noggrant övervägande av samtliga de omständigheter, som vid frågans bedömande föranleder beaktande — medicinska, kommunikations-, allmänna lokaliserings-, arbetsmarknads-

bostadsförsörjnings- och civilförsvarsynpunkter — har jag i likhet med länsstyrelsen ansett mig böra förordna, att sjukhuset förläggas till Bollnäs», som utan tvekan är en central ort och i geografiskt hänseende säkerligen den allra bästa när det gäller förläggningen. Men det är enligt reservanternas mening icke den geografiska belägenheten, belägenheten ur lokaliseringssynpunkt eller eljest som får vara det avgörande vid valet av förläggningsplats. Det måste vara de medicinska och vårdsynpunkterna som därvidlag är det avgörande.

Jag är ingalunda främmande för de önskemål som kan finnas att till en ort, som har att brottas med ett svårt avfolknings- och försörjningsproblem, söka förlägga inrättningar som kan medföra ökat skatteunderlag och större försörjningsmöjligheter för ortens befolkning. Jag tillhör själv ett län, från vilket under loppet av femton å tjugo år 15 000 människor utflyttat. Jag är alltså ingalunda främmande för de synpunkter som kommuner och andra kan ha i detta sammanhang. Vi får, mina damer och herrar, om en liten stund till behandling frågan om fångvårdsanstaltens lokalisering. Där har statsutskottet och dess tredje avdelning kunnat beakta dessa synpunkter, ty det kan man göra i det fallet. Men när det gäller vården av sjuka människor anser vi att det enbart är de medicinska synpunkterna som skall vara avgörande. Det finns heller ingenting i handlingarna som ger stöd för att man skall avvika från den linje som vi hittills följt, nämligen att förlägga sinnessjukhusen till centrallasaretten.

Inom parentes vill jag också säga, att det inte är säkert att vi, när vi i fjol beslutade att det nya sinnessjukhuset i Skaraborgs län skulle förläggas till Falköping, skulle ha träffat det beslutet, om vi ansett oss kunna nöja oss med ett normallasarett av den typ som finns i Skövde och Mariestad. Nu föreslår departementschefen en avvikelse från denna linje som kan bli ganska farlig, enligt min mening. Vi riskerar i varje fall att inte vid detta sjukhus kunna ge den

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

effektivaste vården, vilket vi är, så långt jag ser det, förpliktade att söka åstadkomma.

Statens kommitté för sinnessjukhusens utbyggnad har ju tillstyrkt detta förslag. Det är sant att länsstyrelsen tillstyrker Bollnäs, men kommittén har inom sig sakkunskap, nämligen både den f. d. chefen för medicinalstyrelsens sinnessjukbyrå och den nuvarande chefen. De sitter alltså med i denna kommitté, och de har tillstyrkt gävleområdet. Det är väl kanske av den anledningen, alltså att medicinalstyrelsens båda experter sitter med i kommittén, som vi inte i handlingarna återfinner något yttrande över hur medicinalstyrelsen ser på denna fråga. Det hade ju bara varit en onödig omgång, om medicinalstyrelsen skulle avgivit ett eget yttrande. Vi får alltså betrakta kommitténs förslag såsom ett uttryck för medicinalstyrelsens mening, såvitt jag kan förstå. Jag har visserligen hört under hand andra meningar på denna punkt, men jag skall återkomma till dem om frågan på nytt skulle komma på tal i debatten.

Det är i stort sett, herr talman, de synpunkter som vi reservanter har lagt på denna fråga. Det är fråga om, som sagt, att göra det bästa möjliga enligt sin övertygelse. Jag vill till sist också säga att denna fråga helt naturligt inte är någon politisk fråga. Jag är inte heller för egen del personligen engagerad i den. Det är bara det att jag har under prövningen av detta ärende — och vi har gjort den prövningen mycket noggrant — kommit fram till att det förslag som reservanterna lagt fram är det bästa som ur sinnessjukvårdens synpunkt kan göras.

Vi förordar alltså i första hand att sjukhuset förläggs till gävleområdet. Men eftersom länsstyrelsen i sitt utlåtande har sagt att det är mycket stora svårigheter framför allt i fråga om avloppen i dessa trakter, har vi angivit vissa förutsättningar, som skulle vara för handen om man skulle nödgas frånga gävleområdet. De avser om det skulle bli osedvanligt stora kostnader för

förläggningen. I så fall anser vi oss böra följa förvaltningsutskottets rekommendation och förlägga sjukhuset till Hudiksvall.

Det är alltså innebörden av reservanternas förslag, och jag ber nu, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, utom när det gäller förläggningen av sinnessjukhuset i Gävleborgs län, där jag yrkar bifall till reservationen till detta utlåtande.

Herr **BIRKE** (h):

Herr talman! I fråga om förläggningen av det nya sinnessjukhuset i Gävleborgs län har kommittén för sinnessjukhusens utbyggnad utgått från att endast en ort, där det finns centrallasarett, kunde komma i fråga. Det är en uppfattning som inte kommittén är ensam om. Den sakkunskap som vi har på detta område har samma inställning, i varje fall den psykiatriska, representerad bl. a. av Psykiatriska föreningen. Där har man haft denna principiella inställning sedan flera tiotal år tillbaka, Frösö, Umedalens, Ryhovs, Sidsjöns och Gullberna sjukhus, som tillkommit under denna tid, har alla nära tillgång till centrallasarett. Vad detta betyder bl. a. för sjukvårdens utveckling skall jag senare återkomma till. Jag hade tillfälle att nyligen sammanträffa med ett trettiotal danska psykiatriker och fick av dem ett klart och tydligt besked om att de har samma inställning som de svenska psykiatrikerna.

Denna principfråga har berörts i en gemensam promemoria angående mentalsjukvårdens organisation och upprustning den 5 juli 1955 från Psykiatriska föreningen och Sveriges läkarförbund. Däri framhålles bl. a., att »inom varje landsting bör finnas ett mentalsjukhus. I de landsting, där sådana saknas, bör de snarast uppföras. I landsting som saknar både mentalklinik och mentalsjukhus bör en samordning redan från början eftersträvas, så att mentalsjukhuset organisatoriskt inordnas i centrallasarettet».

Frågan är nu om det kan anses vara

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

medicinskt försvarligt att förlägga ett nytt, välutrustat statligt sinnessjukhus till ett lasarett, som är bara ett så kallat normallasarett. Kan det vara riktigt att från början beskära för det nya sjukhuset de möjligheter som finns att ge den bästa tänkbara vården åt det klientel, som skall intagas där? Jag skall be att få nämna några siffror från Sidsjöns sjukhus. Jag förmodar att inrikesministern har samma siffror tillgängliga. Under 1955 behövde en specialist från öronavdelningen anlitas för 27 undersökningar och från gynekologiska avdelningen för 7 fall vid Sidsjöns sjukhus. Då är emellertid att märka att sjukhuset just det året hade bland sina underordnade läkare en med specialistutbildning i gynekologi, och han klarade ensam 60 fall. I annat fall hade dessa fall också måst remitteras till en särskild specialist.

Det är siffror som enligt mitt förmenande talar ett mycket tydligt språk, men det finns ännu ett vägande skäl för att söka komma i närheten av centrallasarett, nämligen tillgången där till narkosläkare. Sådan finns inte på normallasarett, och jag tror inte att vi inom överskådlig tid kan få det heller. Vad kan nu detta betyda för ett sådant sinnessjukhus som Sidsjöns? Jag kan tala om att en narkosläkare tre gånger i veckan besökt sjukhuset för att kontrollera omkring tio elchockbehandlingar per gång. Det motsvarar omkring 1 500 behandlingar om året. Den ansvarige läkaren säger att om man inte haft tillgång till en sådan narkosläkare, hade en stor del av patienterna blivit utestängda från elchockterapi.

Vad betyder det vidare att ett centrallasarett är utrustat med fullständigt kliniskt laboratorium under särskild sakkunnig ledning? Man kan tyvärr inte räkna med att våra sinnessjukhus skall kunna få vare sig fullständigt laboratorium eller de specialutbildade läkare som behövs för att det i laboratorieavseende skall bli självförsörjande och likställt med centrallasarett. Kraven ökar emellertid alltjämt på laboratorieutredningar beträffande enskilda fall, och den

moderna psykiatrien behöver ha tillgång till sådana laboratorier för att kunna utnyttja sina behandlingsmetoder.

Jag har hittills endast berört de medicinska synpunkterna när det gäller lämpligheten att förlägga ett nytt sinnessjukhus i närheten av ett centrallasarett. Jag skall nu också tala litet om kostnadsfrågan.

Sidsjöns sinnessjukhus ligger bara två kilometer från centrallasarettet, men för varje patient, som skall forslas från sinnessjukhuset till lasarettet, uppgår transportkostnaden till mellan 8 och 10 kronor. Vad kostnaderna skulle stiga till, om man behövde skicka patienterna flera mil, kan man ju lätt tänka sig. Detta skulle också medföra starkt ökade svårigheter för sjukhusen att få personal disponibel för sådana transporter. Personalen på våra sinnessjukhus är ju begränsad till antalet, och därför skulle den bli ytterligare ansträngd, om den behövde syssla med sådana uppgifter i större utsträckning.

Uppgifter om dessa förhållanden har införskaffats också från andra sinnessjukhus och talar samma språk. Ryhovs sjukhus t. ex. måste repliera på centrallasarettet i inte mindre än 299 fall under år 1955. Vederbörande sjukhuschef säger att tendensen till ökning av behovet av samarbete med centrallasarettet ständigt förstärks. Transportkostnaderna vid detta sjukhus uppgår till mellan 6 000 och 7 000 kronor om året, fastän centrallasarettet ligger i samma stad som sinnessjukhuset.

Detta ärendes behandling i statsutskottet har, herr talman, utfallit så, att 14 ledamöter har röstat för propositionen, 12 har röstat emot och 4 nedlagt sina röster. Det visar att den majoritet, som yrkar på en förläggning av det nya sjukhuset till Bollnäs, är mycket knapp. För egen del har jag ingalunda funnit anledning att frånga de skäl som statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande har anfört för att sinnessjukhus måste ha så nära anslutning till centrallasarett som möjligt och att därför det nya sinnessjukhuset bör förläggas till Gävleområdet eller i andra hand

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

till hudiksvallsområdet. Det är en uppfattning som kommittén, som jag tidigare framhållit, inte står ensam om. Den principen har följts tidigare, och samma ståndpunkt intas av chefen för medicinalstyrelsens sinnessjukvårdsbyrå, Svenska läkareförbundet, Svenska psykiatriska föreningen och över huvud taget all den psykiatriska expertis som tillfrågats i detta sammanhang.

Ett nytt sjukhus bör förläggas till den plats där det ur sjukvårdssynpunkt gör största nytta. Andra hänsyn måste enligt min mening komma i andra hand och kan inte tillmätas samma betydelse. Jag anser därför, herr talman, att det finns goda skäl för kammaren att följa reservationen, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr NÄSGÅRD (hf):

Herr talman! Om man inte kände herr Gustaf Karlsson så väl som vi alla gör, skulle man nästan ha kunnat dra hans demokratiska sinnelag i tvivelsmål efter att ha hört hans anförande. Jag tänker då inte på hans argumentering för att man borde anlägga uteslutande medicinska synpunkter på frågan om förläggningen av sinnessjukhus, utan jag syftar på hans nedvärdering av landstingets yttrande till förmån för förvaltningsutskottets ståndpunktstagande.

Den ärade talaren gjorde sig möda att bibringa kammaren den uppfattningen att landstingets ståndpunkt inte var så välgrundad, medan förvaltningsutskottet däremot skulle ha uttalat sig med sakkunskap. Jag tillhör inte landstinget och är inte på annat sätt engagerad i detta sammanhang, men om jag inte är fel underrättad, så förhåller det sig på det sättet att förvaltningsutskottets ståndpunktstagande i någon mån berodde på att man på det stadium, när förvaltningsutskottet avgav sitt yttrande, på fullt allvar räknade med att inom en nära framtid få två sinnessjukhus i Gävleborgs län. Reservanterna i statsutskottet skriver ju också: »Med hänsyn till föreliggande siffror rörande folkmängd inom länet och sjukdomsfrekvens håller utskottet

— — — inte för osannolikt, att det såsom i landstingets förvaltningsutskotts utlåtande framhållits och av kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande antytts i en framtid kommer att erfordras två sinnessjukhus inom Gävleborgs län.»

Ingen skall tro att landstinget bara sammankallades helt oförberett och fattade ståndpunkt, utan mellan förvaltningsutskottets beslut och landstingets sammanträde pågick en mycket livlig diskussion inom länet just om denna förläggning. Landstingsmännen var nog synnerligen väl förberedda på vad de skulle yttra sig om, när de samlades i Gävle den 28 december, de fattade med så stor majoritet som 41 röster mot 16 sitt beslut att ge förord åt Bollnäs, och det borde väl räcka med en så kvalificerad majoritet. Jag tror att detta berodde på att man då hade fått upplysningar om att det skulle dröja en mycket lång tid, innan man kunde tänka sig att få ett andra sinnessjukhus i länet. Om det hade kunnat byggas ett nytt sinnessjukhus kanske inom 10 år hade det ju legat annorlunda till än om det dröjer 30 eller 40 år. Vad vet vi nu om de vårdmetoder som kommer att tillämpas efter så lång tid? Vi vet inte heller alls, om detta andra sinnessjukhus någonsin kommer till stånd.

Herr Gustaf Karlsson och herr Birke går helt och hållet på de medicinska synpunkterna, och det är ju deras fulla rättighet. Jag skall inte klandra dem för det, men enligt min mening bör man ta hänsyn även till andra omständigheter. Vi har sett vad länsstyrelsen anført. Den skriver bl. a.: »Ett sinnessjukhus bör ha ett sådant läge inom sitt upptagningsområde, att det är lätt tillgängligt för de sjukas införande å sjukhuset. Ur sjukvårdande synpunkt torde det för den sjukas lugn och välbefinnande vara av stor betydelse, att den personliga kontakten med de anhöriga uppehålls. De anhöriga bör ha möjlighet att utan alltför stora uppoffringar i kostnader och tid besöka den sjuke. Sjukhuset bör därför förläggas till plats, som ligger geografiskt centralt i länet och som har goda färdförbindelser med länets olika de-

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

lar.» Jag har med avsikt läst upp just denna passus, som inte berör arbetsmarknadsförhållanden och sådant, utan som kan hänföras till vårdfrågan i och för sig.

Om vi ser på läget i övrigt i Gävleborgs län, har man för närvarande ett vårdhem för lättskötta sinnesslöa i Gysinge med 150 vårdplatser — Gysinge ligger i sydligaste spetsen av Gästrikland. En psykiatrisk vårdavdelning med 72 vårdplatser är redan beslutad vid lasarettet i Gävle, och dessutom planeras ett vårdhem för lättskötta sinnesslöa i norra länsdelen med 125 vårdplatser. Slutligen förberedes en psykiatrisk vårdavdelning vid Hudiksvalls lasarett, och den är upptagen i 10-årsplanen för sjukhusinvesteringarna. Med det statliga sinnessjukhuset förlagt till Bollnäs skulle man få en lämplig spridning av anläggningarna.

Nu har ju reservanterna i första hand förordat Gävleregionen, och så skriver de: »Utskottet, som i och för sig intet har att erinra mot det av statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande avgivna förslaget, har likväl inte kunnat undgå att skänka beaktande åt att länsstyrelsen i Gävleborgs län uttalat, att avloppsfrågorna är synnerligen besvärande i hela Gävleområdet. Denna fråga har, såvitt handlingarna utvisar, inte närmare undersökts av kommittén och det har inte heller varit möjligt för utskottet att få frågan allsidigt belyst.» Där ger reservanterna herr Birke ett litet nyp, som herr Birke försiktigtvis gick förbi i sitt anförande. Men reservanterna har i alla fall fortfarande förtroende för herr Birkes kommitté. De skriver i fortsättningen: »Mot bakgrunden av det anförda förordar utskottet, att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t besluta, att det nya sinnessjukhuset inom Gävleborgs län skall förläggas till Gävleområdet, under förutsättning att avloppsfrågan efter närmare utredning, vilken lämpligen synes böra utföras av kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande, inte kan anses välla mer än vanligt stora sanitära eller andra olägenheter eller att ett undanröjande av even-

tuella sådana olägenheter inte medför mera avsevärda merkostnader för staten. Skulle åter denna förutsättning visa sig icke vara för handen bör sjukhuset förläggas till Hudiksvallsområdet.»

Jag må säga, att om man skall våga inrymma en liten, liten plats även åt den geografiska synpunkten, så ligger Bollnäs utomordentligt väl till ur kommunikationssynpunkt och med hänsyn till avstånden, medan Gävle ligger i södra delen av länet och Hudiksvall längst i norr. Hittills har länet fått skicka sina sjuka ända till Sidsjön i Medelpad, och skulle sjukhuset nu förläggas till Hudiksvall, skulle det inte bli stor skillnad därvidlag. Det är kanske inte så viktigt med patienternas resor men desto mera att de anhöriga, som vill besöka patienterna, får så besvärliga reseförhållanden.

Herr talman! Då jag inte är säker på att det kommer att uppträda någon talesman för utskottet från tredje avdelningen, har jag med dessa ord velat motivera mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Jag skall självfallet inte upprepa de synpunkter, som herrar Gustaf Karlsson och Birke anført till förmån för en förläggning av detta sinnessjukhus till Gävleområdet, utan endast försöka i någon mån komplettera dessa herrars synpunkter.

Jag tror inte att man behöver diskutera, vad som från medicinsk vårdsynpunkt är det bästa i detta fall. Knappast någon har motsagt den uppfattningen, att de sinnessjuka bör ha så fullgod vård för sina rent kroppsliga krämpor som det över huvud taget är möjligt att åstadkomma.

Herr Näsgård har hänvisat till att man placerat avdelningar för lättskötta sinnessjuka och även psykiatriska avdelningar på andra håll än vid centrallasarett, men det måste då framhållas att en mera intensiv vård inte kan komma i fråga när det gäller de lättskötta sinnes-

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

sjuka. I regel har de tidigare behandlats och vårdats vid ett sinnessjukhus, varifrån de sedan utskrivits för fortsatt vård vid anstalter för lättskötta sinnessjuka, försåvitt de inte kunnat utskrivas till hemmen. De psykiatriska avdelningarna i sin tur är som bekant inte avsedda för sinnessjuka i vanlig mening. Avsikten är i stället att man skall till dessa vid lasaretten knutna avdelningar för psykiatriska fall kunna skicka in nervöst sjuka av allehanda slag, inklusive alkoholister, för behandling. Som bekant fordras inte heller s. k. vårdattest — det samma som tvångsintagning — för att någon skall kunna bli intagen på en psykiatrisk klinik.

Emellertid är det en synpunkt som kanske inte kommit fram tidigare i debatten, som talar för att den mentala och den kroppsliga sjukvården bör knytas allt intimare till varandra. Sedan gammalt är det tyvärr så, att folkpsykologiskt finns en mycket skarp klyfta i uppfattningen när det gäller mentala sjukdomar å ena och kroppsliga sjukdomar å andra sidan; de mentala sjukdomarna har alltid betraktats, och betraktas väl fortfarande på många håll med en viss ringaktning, för att inte använda ett starkare uttryck. Det anses fortfarande vara något föraktligt att lida av en psykisk sjukdom. Denna klyfta måste man söka överbrygga genom att intimt knyta den mentala sjukvården till kroppssjukvården, genom att, om jag så får säga, flytta mentalsjukhusen in i centrallasaretten. Utvecklingstendensen går i den riktningen, att sinnessjukhusen så småningom skall utgöra delar av ett centrallasarett. Att vi tills vidare inte kan komma så långt heror på vissa tekniska förhållanden, som det skulle föra alltför långt att här börja diskutera. Men när herr Näsgård säger, att vi ingenting vet om sinnessjukvårdens utformning 30 år fram i tiden, och därmed vill antyda att det är mycket möjligt att sinnessjukhusen då inte alls har något med kroppssjukhusen att göra, så har han åtminstone så till vida fel, att vi med bestämdhet vet att tendensen går mot en mycket intimare sammanknytning mellan den

mentala och den kroppsliga sjukvården än som för närvarande är fallet.

Ser man denna fråga från de utgångspunkter jag nu har antytt, så måste man säga att förslaget om förläggande av det nya sinnessjukhuset till Bollnäs i viss mån innebär ett tillbakasteg, en reaktionär företeelse i sinnessjukvården. Det skulle enligt min uppfattning vara synnerligen olyckligt, om detta förslag bleve riksdagens beslut.

Jag vill också göra några små kommentarer till de siffror herr Birke nämnde om antalet konsultationer vid sinnessjukhusen. Han framhöll att även om siffrorna inte är imponerande, så är de dock rätt stora, och att tendensen går i riktning mot en ytterligare ökning. Vad jag vill tillägga är att vid sidan av denna direkta konsultationsverksamhet, om jag får kalla det så, förekommer en mycket omfattande indirekt konsultationsverksamhet, nämligen per telefon, mellan sinnessjukhusens och centrallasarettens läkare. Om bägge sjukhusen är förlagda på samma plats, känner läkarna varandra ganska väl och kan mycket lätt föra ett samarbete per telefon, något som i hög grad minskar behovet att skicka den sjuke mellan sjukhusen för en direkt, närmare undersökning. På många håll har vi också redan fått fasta konsulter vid sinnessjukhusen, på ett par håll i form av arvodesanställda internspecialister och nu senast vid S:t Lars' sjukhus i Lund såsom en heltidsanställd överläkare för de internmedicinska vårduppgifterna. Om nu avståndet mellan sinnessjukhus och centrallasarett är litet, kommer naturligtvis svårigheterna inte minst vid konsultationsverksamheten per telefon att minska betydligt.

Man kan också peka på andra, kanske svårare vägbara omständigheter för att markera betydelsen av en nära anslutning mellan dessa bägge typer av sjukhus. På platser, där det finns ett centrallasarett och ett sinnessjukhus, blir det i regel en livlig verksamhet inom läkarföreningen med vetenskapliga möten och demonstrationer, där kroppsläkarna kan framlägga sina rön för de egna kollegerna och för sinnessjukläkarna och där

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

dessa senare kan utbyta erfarenheter med kroppsläkarna. Detta innebär en ofantlig stimulans, kanske allra mest för sinnessjukläkarna. Vid Sidsjöns sjukhus — alltså det håll därifrån herr Birke hämtat sina uppgifter — anser man att denna utåt osynliga detalj talar starkt till förmån för den uppfattning jag givit uttryck åt i föreliggande fråga.

Herr talman! Jag vill sluta med att i likhet med herrar Gustaf Karlsson och Birke yrka bifall till reservationen i vad avser förläggnings av sinnessjukhuset i Gävleborgs län.

Samtidigt vill jag emellertid i min egenskap av motionär framföra ett tack till utskottet för att utskottet beaktat vissa behov av bättre vatten- och avloppsförhållanden vid S:ta Gertruds sjukhus i Västervik och S:t Jörgens sjukhus i Göteborg, att utskottet uttalat sig till förmån för en bättre anordning av vårdplatserna för sinnessjuka barn och att utskottet understrukit vikten av att utvidga den öppna vården av sinnessjuka samt därvid också framhållit att man bör överväga frågan om möjligheterna att anordna dagsjukhus för sinnessjuka.

I detta anförande instämde herr *Ohlon* (fp).

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Jag kommer från ett län, som man beträffande sinnessjukvården utan tvekan kan säga hör till de underutvecklade. Vi replierar på inte mindre än tre sinnessjukhus, Ulleråker, Sundby och Säter, och det blir ofta på det sättet att om en läkare ringer till Sundby och vill ha in en patient blir han hänvisad att vända sig till Ulleråker, och när han sedan ringer till Ulleråker får han beskedet att vända sig till Säter. Till slut finns det ingen annan möjlighet än att nödtorftigt placera vederbörande på ålderdomshem. Vi har inom vårt landsting mycket ingående diskuterat frågan om sinnessjukvården, och jag känner därför mycket väl till problemen kring denna fråga. Det är därför kanske inte så underligt att även vi, som inte är direkt

berörda av detta förslag om förläggning av det nu aktuella sinnessjukhuset, ändå vill säga några ord i denna fråga.

Jag har varit med i statsutskottet vid behandlingen av detta ärende och där gått med på det förslag, som lagts fram beträffande huvudmannaskapet. Men jag vill ändå säga att jag för min personliga del är fullkomligt övertygad om att vi aldrig i detta land kommer att få en ordentlig sinnessjukvård förrän vi fått ett gemensamt huvudmannaskap för kroppsjukvården och mentalsjukvården. Jag ser ingen annan lösning på denna fråga än att landstingen måste ta hand om sinnessjukvården. Därför hälsar jag med glädje att departementschefen föranställt om en utredning om denna sak. Men det är givet att vi inom landstingen är oerhört intresserade av hur de ekonomiska frågorna i det avseendet kommer att klaras. Landstingen har ju redan hand om vården av de lättskötta sinnessjuka, och de har ju också börjat bygga psykiatriska kliniker. Västmanland hör för övrigt till de län, som först kommer att få sin psykiatriska klinik färdig.

När man diskuterar den principfråga om var dessa sinnessjukhus skall placeras, som har tagits upp i samband med det aktuella fallet rörande placeringen av ett sjukhus i Gävleborgs län, får man också lov att bilda sig en uppfattning huruvida sinnessjukhusen skall ligga vid ett centrallasarett eller inte. Man måste därvid givetvis ta mycket stor hänsyn till de medicinska synpunkterna. Men är egentligen den medicinska sakkunskapen så säker på att dessa sjukhus absolut måste ligga vid centrallasarettet? Jag tror man kan säga att det är ganska starkt delade åsikter på den punkten. Det egendomliga förhållandet kanske då inträffar, att reservanterna och jag för min del kommer att åberopa samma personer. Jag kan i detta sammanhang nämna ett aktuellt fall. Det har nämligen diskuterats att förlägga ett sjukhus för psykiskt efterblivna till Västmanlands län. Sinnessjukhuskommitténs ordförande, herr Birke, har i den frågan velat tala med oss från landstinget beträffande en förläggning till Västerås av detta sjuk-

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

hus, närmast med tanke på att ett sinnessjukhus också skulle förläggas till denna stad. Av den anledningen har vi från landstingets sida vänt oss till den nuvarande chefen för sinnessjukvårdsbyrån i medicinalstyrelsen — samma person alltså, som har åberopats för en rakt motsatt uppfattning — och frågat: Är det nödvändigt att ett sinnessjukhus förlägges vid ett centrallasarett? Vi fick beskedet att det absolut icke är nödvändigt, utan att det tvärtom kan anses vara lyckligt att det inte är på det sättet därför att man måste söka få den psykiatriska sakkunskapen fördelad över landstingsområdet. Detta har också herr Näs-gård varit inne på.

I det nu aktuella fallet skall en psykiatrisk lasarettavdelning förläggas både till Gävle och Hudiksvall enligt landstingets planer. Genom att man förlägger det nya sinnessjukhuset i Gävleborgs län till Bollnäs får man utan tvekan en bättre spridning av den psykiatriska sakkunskapen inom länet. Lasarettet i Bollnäs är ett väl utrustat normallasarett. Kommittén har ansett att det är nödvändigt att sjukhuset skall ligga vid ett centrallasarett med specialitetsavdelningar för neurologi och neurokirurgi, men hur många centrallasarett i detta land kommer att förses med neurologiska och neurokirurgiska avdelningar? På Landstingsförbundets kongress år 1953 skisserade generaldirektör Engel upp ett program, där man när det gällde neurokirurgien och neurologien räknade med sex regioner med ungefär en miljon invånare inom varje sådan region. I vårt fall skulle exempelvis dessa avdelningar inom Västmanlands, Kopparbergs och Uppsala län läggas i Uppsala. Skall man följa denna anvisning, skall man enligt kommittén lägga sinnessjukhusen på de sex platser här i landet, där det kommer att finnas neurologiska och neurokirurgiska avdelningar.

Hur är det exempelvis med tillgången på narkosläkare? Hur många centrallasarett i dag har narkosläkare? Det är klart att det kan bli förbättringar i detta avseende och vi hoppas att det skall bli förbättringar, men vi hoppas att de bätt-

re utrustade normallasarettens också skall få tillgång till sådana läkare. Beträffande gynekologien har byråchefen Molander i det senaste numret av Landstingsförbundets tidskrift sagt att detta är en av de specialiteter, som sannolikt kommer att öka så starkt att vi även får lov att tänka oss gynekologiska avdelningar även vid andra lasarett än centrallasarettens. Vi är redan inne på den linjen i Västmanlands län, där vi planerar en gynekologisk avdelning i Köping. Men när man hör de siffror, som herr Birke här redovisat i fråga om de patienter vid Sidsjöns sjukhus, som måste skickas till kroppssjukhus, blir man inte på något sätt imponerad av dem — t. ex. 27 personer vid Sidsjöns sjukhus. Jag kan säga att vid samtliga våra normallasarett — i Köping, Sala och Fagersta — har vi ordnat en konsulterande verksamhet. Vi har en öron-, näs- och halskonsult och en ögonkonsult, och det är fråga om ytterligare utvidgning av denna verksamhet. Öron-, näs- och halsläkaren företar operationer på kirurgiska operationsavdelningen och lägger in patienterna exempelvis i Sala, när han har sin mottagning där. Detta är en anordning som är utomordentligt bra, och på det sättet hjälper vi befolkningen en smula, så att den slipper fara långa vägar till centrallasarettet. Det är riktigt som herr Näs-gård sade, att man sparar in betydande resekostnader, vilket har stor betydelse, kanske inte så mycket för landstingen som för allmänheten. Jag tror att det vid samtliga lasarett, även i Bollnäs, skall kunna ordnas en konsulterande verksamhet som skall fylla sinnessjukhusens behov av specialvård. Vad beträffar de medicinska synpunkterna tror jag att de i mycket hög grad övervärderats. Jag skulle vilja nämna ett exempel som visar hur man också inom kommittén för sinnessjukvårdens ordnande — som herr Birke är ordförande i — har fått lov att ganska snart gå ifrån de medicinska synpunkterna. Jag har nämnt, att det skall byggas ett sjukhus för svårskötta psykiskt efterblivna, som skall bli ett riks-sjukhus. Det har sagts, att detta sjukhus bör ligga vid ett centrallasarett i Mellan-

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

Sverige. Kommittén var intresserad av att få sjukhuset i Västerås och tog kontakt med staden. Staten hade där tillgång till utomordentligt bra tomtmark — 3 km från centralasarettet — och allting såg ut att ordna sig. Men så begär Västerås stad en miljon kronor i anslutningsavgifter för att dra ut vatten- och avloppsledningar till det planerade sjukhuset. Hur går det då? Jo, då försvinner plötsligt de medicinska synpunkterna, och då är det inte nödvändigt att sjukhuset längre skall ligga vid ett välordnat centralasarett, utan man vänder blickarna till Köping, där vi har ett normalasarett. Kommittén har också förklarat — liksom även den medicinska sakkunskap som sitter i kommittén — att det mycket väl går att lägga detta sjukhus i Köping. Jag tycker att det ser litet underligt ut att man intar den ståndspunkten bara av kostnadsskäl. Tomtkostnaderna skulle bli en halv miljon kronor högre i Västerås än i Köping, och då har de medicinska synpunkterna inte längre en så avgörande betydelse för kommittén.

Här har tidigare talats om — herr Birke aktade sig för att säga så mycket om det i dag — att vi kommer att få två sinnessjukhus i ett sådant län som exempelvis Gävleborgs län och att det inte bör vara mer än högst 600 vårdplatser på vartdera. I det betänkande, som avgavs den 18 december 1954 av den kommitté, som herr Birke varit ordförande i, har man föreslagit att Ulleråker skulle byggas ut till 1 253 platser, Sundby sjukhus till 1 019 platser och Säter till 1 394 platser. Det är alltså bara för ett år sedan som man var på det klara med att man skulle bygga ut de gamla sjukhusen och göra dem så stora. Det var ändå fråga om att restaurera eller nyuppföra 636 av vårdplatserna vid Ulleråker, 779 vid Sundby och vid Säter inte mindre än 915. Man frågar sig då, om det då inte hade varit betydligt bättre och mer rationellt att i stället för att rusta upp dessa gamla sjukhus tänka på mindre enheter, så att exempelvis Västmanlands län fått sitt sjukhus, Södermanlands län fått sitt utan att behöva vara samman-

kopplat med Stockholms län och Stockholms län hade fått ett eget, samt att man exempelvis i Kopparbergs län uppfört ett nytt sjukhus vid sidan om det som finnes i Säter. Jag vill säga, att då man nu så plötsligt funnit att vi inte skall ha större sjukhus än med 600 vårdplatser, blir den av kommittén till inrikesministern överlämnade planen fullständigt värdelös.

Jag delar också herr Näsgråds uppfattning att denna generalplan innebär att vi först efter 1967 kan tänka på att i de olika länen bygga ytterligare sjukhus. När Gävleborgs län skulle komma i tur att bygga sitt andra sjukhus är ytterst svårt att veta. Det är väl ändå på det sättet — herr Huss må säga vad han vill — att vi inte känner till ett enda dugg om hur förhållandena kommer att gestalta sig på detta område.

Om landstingen, såsom vi nu förutsätter, skall övertaga huvudmannskapet på detta område, så bör de väl också få vara med från början och säga sin mening. Kommittén för översyn av hälso- och sjukvården i riket har härom anfört följande: »Att landstingen skulle vara mera benägna att överta en nyuppbbyggd vårdapparat, som de icke själva varit med om att utforma och att infoga i sin övriga sjukvårdande verksamhet, än att träda in nu och själva ta ansvaret för planering och utbyggnad förefaller föga troligt. Genom att uppskjuta principbeslut riskerar man alltså att låsa fast utvecklingen på lång sikt. Man försummar tillfället att överbygga motsättningen mellan kroppssjukvård och mentalsjukvård och mellan de olika grenarna av mentalsjukvården, som skulle kunna ske genom att låta landstingen utforma det hela enligt en gemensam, väl differentierad och väl avvägd plan. Det är naturligtvis just när man står inför en ny utveckling på området, som landstingen skall ges tillfälle att vara med och göra sina synpunkter gällande. Därest det ej visar sig möjligt att överföra huvudmannskapet i ett sammanhang, bör det kunna ske successivt i den mån överenskommelser kan träffas med olika landsting. Överförandet bör dock i sådant fall

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

vara avslutat inom viss tid, förslagsvis tio år. »Så säger alltså denna kommitté, och det har nu inrikesministern tagit fasta på. Han har tillsammans med kommittén kontaktat landstinget. Sedan landstinget sagt sin mening, kommer man här utan vidare och vill vifta bort den och säga, att den ej har någon som helst betydelse.

Jag ber för min del, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i alla punkter, ty jag tror att det skulle vara olyckligt att vi här i något avseende skulle binda oss på det sätt som är föreslaget samt här i riksdagen säga, att det är absolut nödvändigt att placera sinnessjukhusen i anslutning till centrallasarett. Den dag, då vi inom olika län skall lösa tomtfrågor och andra frågor för sinnessjukvården, skulle vi kunna komma att stå i en mycket olycklig situation. De städer, som då har utpekats — framför allt gäller detta för landsting med endast ett centrallasarett — skulle inte känna några som helst hämningar utan göra precis på det sätt, som skedde med det föreslagna sjukhuset i Västerås, där det ju krävdes mycket betydande anslutningsavgifter för vatten och avlopp. Jag anser därför för min del, att man utan tvekan bör följa statsutskottets förslag.

Herr **BIRKE** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Söderberg har tagit upp en fråga, som egentligen inte hör samman med denna diskussion, men jag skall svara på den i alla fall. Den gällde förläggningen av det nya sjukhuset för psykiskt efterblivna till Köping. Han frågade, varför vi inte följde det första förslaget att lägga sjukhuset i Västerås. Anledningen till att vi först valde Västerås var att där fanns tillgång till kronomark. Det var det enda skälet, inte att försöka få anslutning till centrallasarettet i staden. De psykiskt efterblivna har nämligen inte samma medicinska vårdbehov som patienterna på ett sinnessjukhus. Herr Söderberg har missförstått detta. På de psykiskt efterblivna får man sätta in helt andra behandlingsmetoder,

som inte nödvändiggör att man replierar på ett centrallasarett.

Beträffande den generalplan, som herr Söderberg här talat om med den anmärkningen, att vi i kommittén först ville uppföra så stora sjukhus men nu i sista stund bara vill ha sjukhus med högst 800 platser, vill jag säga att kommittén har stannat vid att föreslå att de nya sinnessjukhusen inte skall göras större än omfattande 800 platser. Vad angår redan befintliga sjukhus som exempelvis Ulleråker anser vi visserligen en beläggning av 1 499 platser, såsom fallet var under sista året, vara alldeles för hög — den har därför skurits ned till 1 253 i generalplanen — men med hänsyn till att det råder brist på över 3 000 vårdplatser vid våra sinnessjukhus kan vi inte spolia vårdplatserna på våra gamla sinnessjukhus, utan dessa får minskas successivt i den mån vi kan bygga nya sinnessjukhus.

Herr **SÖDERBERG** (s):

Herr talman! Det står klart och tydligt i kommitténs utlåtande, herr Birke, att det ifrågavarande sjukhuset för psykiskt efterblivna bör ligga vid centrallasarett i Mellansverige.

Herr Gustaf Karlsson tror, att eftersom två av de psykiatriskt sakkunniga sitter med i kommittén, medicinalstyrelsen skulle — om den blivit tillfrågad — komma till samma resultat. Med anledning därav vill jag hänvisa till att förre medicinalrådet P. Björck och nuvarande medicinalrådet Curt Åmark varit med om att föreslå förläggning av detta sjukhus till Köping, men att medicinalstyrelsen sedan i ett yttrande framhållit, att normallasarettens möjligheter inte räcker till och att sjukhuset därför bör ligga vid ett undervisningssjukhus. Man skall inte vara så säker på att den medicinska sakkunskapen i alla avseenden kommer till samma resultat.

Beträffande Ulleråker synes det egendomligt, att den Birkeska kommittén — trots vad som förutsättes i en generalplan, som syftar åtminstone fram till 1967 — föreslår att man i Ulleråker skall

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

nybygga och restaurera beträffande 636 av de 1 253 vårdplatserna. Vi, som sysslar praktiskt med sjukvårdande verksamhet, vet att det blir dyrare att restaurera gamla sjukhus än att bygga nya. Jag har ett mycket aktuellt fall från Västerås. Där finns en generalplan för lasarettet, och en utredning har visat, att det skulle kosta 31 miljoner kronor, om man bygger ett helt nytt lasarett, men att man är uppe i en kostnad på 35 miljoner kronor, om man skulle bygga om och till det gamla lasarettet, som byggdes så sent som 1928. Det blir alltså dyrare att bygga om gamla sjukhus. Denna erfarenhet har de flesta gjort, som hållit på med sådan verksamhet.

Herr DANMANS (fp):

Herr talman! Då det tycks råda en viss oklarhet om storleken av de sjukvårdsanstalter, landstinget äger i Bollnäs, kan jag nämna att lasarettet i fråga upptar 187 vårdplatser. Vården är fördelad på en medicinsk, en kirurgisk och en barnbördsavdelning. Men dessutom har landstinget till Bollnäs förlagt ett centralsanatorium med 197 platser. Epidemisjukhuset, som numera tjänstgör som sjukvårdsavdelning under lasarettet, har också 40 vårdplatser. Därtill kommer ett hem för kroniskt sjuka med 35 vårdplatser. Det betyder, att landstinget förfogar över 459 vårdplatser i Bollnäs. Vid lasarettet och sanatoriet finns 14 läkare anställda.

Sedan vill jag säga en sak till. När det gäller ögonsjukdomar, näs- och halssjukdomar o. s. v. har sådana specialister från centrallasaretten, åtminstone från Hudiksvall, vissa tider mottagning i Bollnäs. På detta sätt är sjukvården i Bollnäs ordnad.

Det är emellertid särskilt en synpunkt, vi inte kommer förbi, när det gäller att bestämma plats för ett sinnessjukhus i Gävleborgs län. Det är den omständigheten, att man avser att förändra huvudmannaskapet för sinnessjukvården här i landet. När det gäller den saken, vill jag åberopa vad herr Söderberg nämnde om det uttalande, landstings-

förbundets ledning har gjort med tanke på upprustningen av sinnessjukvården här i landet.

Frågan om huvudman för sinnessjukvården är inte avgjord, som alla här väl vet. Men detta betyder inte att lösningens utformning skulle vara alldeles okänd. Departementschefen har diskuterat denna betydelsefulla angelägenhet i ett visst sammanhang, och där betonas värdet av ett enhetligt huvudmannaskap, genomfört åtminstone i princip. En sådan samordning skulle omfatta även mentalsjukvården och dessutom sinnessjukvården efter den upprustning som man här har för avsikt att genomföra. Statsutskottet redovisar också departementschefens synpunkter på denna fråga. Departementschefen säger att som en allmän målsättning för reformarbetet på detta område kan man acceptera ett sådant huvudmannaskap och tillägger att han därvid självfallet förutsätter att detta kommer att åvila landstingen och städerna utanför landsting. Tar man hänsyn till dessa uttalanden och till utvecklingen i övrigt, kommer landstingen in i bilden på ett sätt som måste observeras, när det gäller framtidens sinnessjukvård. Vi bör enligt min mening hålla detta i minnet, när vi nu går att bestämma placeringen av sinnessjukhuset i Gävleborgs län. Landstinget, som är den tänkta huvudmannen här, inkallade ett urtima möte, 28 december 1955, vilket tidigare omnämnts och varvid denna angelägenhet var enda stora ärendet. Landstinget avgav också sitt förord. Med hänsyn till att landstinget i framtiden troligen blir huvudman för vården i fråga, bör detta förord tillmätas rätt stor, för att inte säga avgörande betydelse.

Vid sidan av de medicinska synpunkter företrädarna för dessa synpunkter givit till känna, finns även andra meningar som bör observeras. Jag refererar här till vad länsstyrelsen i Gävleborgs län har att säga i det fallet. Länsstyrelsen ifrågasätter, om inte även andra synpunkter än de rent sjukvårdande bör tas i betraktande vid valet av förläggningsplats. Sådana synpunkter synes också ha varit bestämmande för det ur-

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

tima landstingets uppfattning, då det samma som lämplig förlägningsplats för sjukhuset funnit sig böra i första hand förordade bollnäs-söderhamnsregionen. Detta är alltså länsstyrelsens och landstingets synpunkter på den här frågan, och då dessa befunnits äga sådant värde, att såväl departementschefen som utskottet biträtt dem, borde riksdagen kunna följa det råd som där ges.

Det bör också sägas ett ord om de uppgifter, landstinget redan har, när det gäller viss vård av det här slaget. Jag tänker på mentalt sjuka och lättskötta sinnessjuka. Psykiatriska avdelningar är nämligen planerade vid länslasaretten i Gävle och Hudiksvall. I den senare staden är antalet platser ännu inte bestämt, men beslut i princip föreligger att en sådan avdelning skall förläggas dit. Dessa avdelningar skulle alltså anslutas till lasaretten i fråga. Därtill kommer, såsom herr Näsgård också angivit, vården av de lättskötta sinnessjuka. I Gysinge finnes redan en anstalt med 150 vårdplatser, och en annan anstalt med cirka 125 vårdplatser planeras i norra Hälsingland. Om nu, såsom utskottet här hemställer, sinnessjukhuset förlägges till Bollnäs, vilket ligger mycket centralt i länet, har vi alltså både i Gävle och i Hudiksvall avdelningar som kan ta emot vårdbehövande i detta avseende, även om det inte är fråga om vård i samma mening som på ett speciellt sinnessjukhus. De vårdbehövande blir i alla fall omhändertagna. De lättskötta sinnessjuka är då förlagda i anstalter dels i södra delen av länet, dels uppe i norr.

Nu har alltså den tänkta huvudmannen sagt sin mening om sjukhusets förläggning, och denna sammanfaller med utskottets hemställan, till vilken jag också yrkar bifall.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Jag har för min del en reservation antecknad vid detta statsutskottsutlåtande. Den berör byggandet av nytt sinnessjukhus i Gävleborgs län, och med anledning av den reservatio-

nen har jag velat säga ett par ord. Jag kan även tillägga att reservationen har anknytning till motion nr 529 som väckts i denna kammare och i vilken föreslås Hudiksvall såsom placeringsort för detta nya sjukhus.

Jag vill då först understryka den tillfredsställelse som alla andra, vilka har yttrat sig i debatten, har gett uttryck för över den utbyggnad som nu förestår för sinnessjukvården. Om dessa två nya sjukhus kommer till i Örebro län och Gävleborgs län, skall väl den överbeläggning, som råder inom sinnessjukhusen på andra håll, kunna i viss mån neutraliseras. Det är ju klart att placeringsorten för de nya sjukhusen måste vara en andrahandsfråga. Det väsentliga är att nya sjukhus kommer till, men det är även givet att frågan om förlägningsorterna väcker ett visst intresse. En kommun, som får ett sådant sjukhus, får i alla dess befattningshavare givetvis ett skattemässigt tillskott. Det har deklarerats att i Gävleborgs län ett 20-tal kommuner har redovisat intresse för att få detta nya sjukhus.

Vid behandlingen i utskottet har jag för min del styrkt i den uppfattning som här har deklarerats av förespråkarna för reservationen i denna fråga, att de medicinska synpunkterna bör få bli avgörande beträffande förläggningen av ett sådant sjukhus.

Jag fäste mig vid det anförande som herr Söderberg nyss höll här. Det framlyste nog däri att han menade, att om det nu skall fastslås att sjukhuset i Gävleborgs län skall förläggas vid ett centrallasarett, skulle detta kunna få en viss prejudicerande verkan för herr Söderbergs rent lokala intressen i Västerås. Jag tycker inte att dessa ting bör kunna vara avgörande för ett sakligt bedömande av den fråga som föreligger. Herr Söderberg kan väl ändå inte förneka vad all läkarexpertis säger, att vården vid ett sinnessjukhus blir effektivare om man har nära tillgång till ett väl utbyggt centrallasarett.

Nu är det att lägga märke till att i Gävleborgs län finns tvenne medicinska centra, nämligen Hudiksvall och Gävle.

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

Man kan erinra om, vilket herr Karlsson i Munkedal tidigare berört, att landstingets förvaltningsutskott, när det hade att ta ställning till denna sak och avge yttrande, var på det klara med att sjukhuset borde förläggas till Hudiksvall, även med tanke på att det hade fattats beslut om byggande av en psykiatrisk avdelning på Gävle lasarett med 70 platser.

I det sammanhanget vill jag sätta i fråga det korrekta i vad som framhölls av herr Danmans, att även för Hudiksvalls vidkommande skulle föreligga beslut om utbyggande av en psykiatrisk avdelning.

Förvaltningsutskottet bedömde alltså denna fråga rent sakligt, och ur dessa synpunkter föreföll det ganska naturligt, att Hudiksvall skulle bli förläggningsort för det nya sjukhuset.

Det är ovedersägligt, att det urtima landstinget hade en annan mening. Men det var ingen entydig mening, som urtima landstinget kom till, vilket kan styrkas av det faktum, att såväl Kungl. Maj:t, som föreslår Bollnäs, som herr Birkes statliga kommitté, som föreslagit Gävle, anser att de har stöd i vad urtima landstinget sagt. Däremot är förvaltningsutskottets mening entydig och enligt min uppfattning även sakligt grundad, och det bör därför finnas all anledning att i detta sammanhang ta hänsyn till vad som sagts från det hållet.

Jag anser även, att det hade varit skäl att mera beakta vad länsstyrelsen i Gävleborgs län sagt, nämligen att därest de medicinska synpunkterna skall vara avgörande, är det inte tu tal om att det nya sjukhuset bör förläggas till Hudiksvall. Det är många skäl som talar för detta enligt länsstyrelsens mening, inte bara frågan om avloppet, som reservanterna har anfört i sin skrivning, utan även andra ting.

Jag tycker alltså för min del, att det är mycket som talar för att man vid utskottsbehandlingen i litet större utsträckning borde ha beaktat hudiksvallsalternativet. I det sammanhanget vill jag även beklaga, att tidsnöden inte

medgav tredje avdelningen att göra en resa i detta område.

Jag kan inte heller neka mig att påtala, att när denna fråga behandlades i tredje avdelningen, deklarerade herr ordföranden, att han hade varit utsatt för ständiga uppvakningar och påtryckningar. För min del betraktar jag dessa störningar i utskottets arbete såsom inte så lämpliga, och jag anser att de fick till följd, att denna fråga inte kom att behandlas på det allra bästa sättet.

I varje fall ber jag nu bara till sist att, även om jag kanske inte har så stor framgång, få yrka bifall till motion I: 529.

Herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Först ber jag att få uttala min tillfredsställelse över den stora enighet som råder beträffande nödvändigheten av ett forcerat utbyggande av sinnessjukvården. Enigheten har kommit till uttryck bl. a. däri, att utskottet funnit sig kunna godtaga den reviderade generalplanen för sinnessjukvården, som ju innebär ett tillskott på 3 000 platser jämfört med 1950 års plan, d. v. s. i runt tal 15 procent. I debatten har man något berört frågan om det framtida huvudmannaskapet för sinnessjukvården. För egen del har jag endast velat ge uttryck för den mening, att åtskilliga skäl talar för ett gemensamt huvudmannaskap för sinnessjukvård och kroppssjukvård och att landstingen och de landstingsfria städerna i så fall bör svara för denna vård.

Jag har i propositionen anfört att frågan naturligtvis bör göras till föremål för utredning. Först därefter är det möjligt att ta ställning till saken. Men, sägs det vidare i propositionen, under tiden intill dess så skett får de statliga åtgärderna i fråga om sinnessjukvården inte vidtagas på ett sådant sätt, som kan försvåra sinnessjukvårdens övertagande av landstingen, utan detta övertagande bör i stället underlättas. Man bör, mera konkret uttryckt, i möjligaste mån ordna enheterna för sinnessjukvården så, att de passar för de skilda landstingens behov.

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

Det är ju endast på en enda punkt, som meningarna har kommit att bryta sig under utskottsbehandlingen. Jag vill först som sist säga att jag inte betraktar denna punkt såsom särskilt betydelsefull. Jag vill också nämna att vi inom departementet funderade mycket på denna fråga — den tal att fundera på — innan vi kom fram till det resultat som blev propositionens linje. Jag tänker här på förläggningen av sinnessjukhuset för Gävleborgs län. Meningarna därom inom länet har varit delade, och de olika uppfattningarna i denna fråga har ju åtminstone till en del återspeglats i debatten här i dag. Somliga vill ha sjukhuset förlagt till Gävletrakten, andra till Hudiksvall, andra åter till bollnästrakten. Det har funnit ännu flera bud. Det har talats för Sandviken, och det finns ännu flera bud.

Vilka synpunkter har man då lagt på denna fråga? Jo, kort och gott alla de synpunkter, som kan vara att beakta för att få fram bästa möjliga vård för de sjuka. Jag har den uppfattningen, att patienterna kommer att få i stort sett lika god vård även när det gäller kroppssjukvård, vare sig sinnessjukhuset förläggs till Bollnäs, Gävle eller Hudiksvall. Det är inte så, att vi har föreslagit att sinnessjukhuset skall förläggas till en ort som saknar resurser för kroppssjukvård, tvärtom finns i Bollnäs ett mycket bra lasarett av normallasarettstyp med avdelningar för kirurgi, invärtes medicin och röntgen, där man också i varje fall har planer på att ordna konsultverksamhet i fråga om öronsjukdomar. Skillnaden begränsar sig, såvitt jag förstår, när det gäller förläggningen till de olika platserna främst till de olika transportavstånden mellan sinnessjukhuset och vederbörande kroppssjukhus. Förläggs sinnessjukhuset till Gävle, blir transportvägen från sinnessjukhuset till kroppssjukhuset 5 å 10 km. Förläggs sinnessjukhuset till bollnästrakten, skulle jag tro att transportavståndet blir väsentligt kortare beträffande både kirurgifallen, medicinfallen och röntgenfallen men väsentligt längre för t. ex. gynekologfallen, om det in-

te är fråga om fall av ren förlossningskaraktär. Som vi hörde nyss finns det en förlossningsavdelning i Bollnäs. Resorna till närmaste centrallasarett, om förläggningssorten blir Bollnäs, blir väsentliga, enär närmaste centrallasarett ligger i Hudiksvall på ett avstånd av ungefär fem mil från Bollnäs.

Dessa fall när patienterna skall forslas från sinnessjukhuset till kroppssjukhuset betyder kanske ändå inte så mycket. Vi har införskaffat vissa uppgifter från Sidsjöns sjukhus i Västernorrlands län beträffande samarbetet med Sundsvalls centrallasarett och fått besked om att det under år 1955 förekom sex intagningar på gynekologavdelningen på Sundsvalls lasarett av sidsjöpatienter, under det att endast en sidsjöpatient blev intagen på Sundsvalls lasarett för öronåkomma. I fråga om konsultationerna är däremot siffrorna väsentligt högre. Det finns emellertid här ingen anledning att tänka på annat än öron- och gynekologfallen, såvitt jag förstår. Konsultationerna vid Sundsvalls lasarett av patienter från Sidsjön uppgick beträffande öronåkommor under 1955 till 18 men för gynekologfallen endast till 7. Härvid är emellertid att märka, att siffrorna om gynekologfallen är förhållandevis låga, beroende på att en av läkarna vid sidsjösjukhuset varit något specialiserad även på sådana fall. De 18 patienter, som måst remitteras till öronavdelningen, torde för övrigt inte heller behöva spela någon större roll i detta sammanhang, eftersom man tycks ha inriktat sig på att få till stånd konsultverksamhet av öronspecialist även vid Bollnäs lasarett.

Man kan därför säga att ur kroppssjukvårdens synpunkt är en förläggning till Bollnäs väsentligen lika förmånlig som en förläggning till Gävle.

Men det finns en del andra omständigheter att ta hänsyn till i ett sådant läge som detta, då man alltså kan säga, att det ur sjukvårdssynpunkt inte spelar någon mera avgörande roll om man förlägger sjukhuset till bollnästrakten eller till Gävleområdet.

En viktig synpunkt är den som herr

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

Näsgård pekade på, nämligen befolkningens boendeförhållanden. Denna faktor spelar en viss roll, kanske inte så mycket med tanke på hur långa resorna blir för patienterna, utan snarare ur den synpunkten att det är betydelsefullt att anförvanterna inte får för lång väg, då de skall besöka patienterna. Vi utgår väl alla ifrån att det alltmer skall bli på det sättet, att de sinnessjuka inte skall behöva känna sig isolerade från omvärlden, utan att de skall stå i så intim kontakt som möjligt med andra människor utanför sjukhuset och då framför allt med sina anförvanter. Jag tror att det är något som har betydelse i detta sammanhang.

Härtill kommer också, att det kan vara förenat med vissa svårigheter att just nu starta byggandet av ett stort sinnessjukhus för omkring 30 miljoner kronor i Gävle vid en tidpunkt, när man anser, att behovet av en omfattande utbyggnad av kroppssjukvården är trängande. Så långt vi kunnat inhämta från de myndigheter, som har med arbetsmarknadsfrågor att göra, är det knappast att vänta, att det skall bli möjligt att utföra dessa projekt samtidigt, alltså att bygga ett sinnessjukhus i gävleområdet, samtidigt som man där utbygger kroppssjukvården. Man får därför antingen vänta fem, sex, sju år med igångsättande av sinnessjukhusbygget där, eller också får man, om man nu anser att detta bygge skall gå först, uppskjuta utbyggnaden av kroppssjukvårdens resurser ungefär lika många år, allt naturligtvis under förutsättning att arbetsmarknadsförhållandena kommer att bestå ungefär sådana som de nu är. Det lär helt enkelt inte vara möjligt att samtidigt bygga för båda dessa grenar av sjukvården i gävleområdet.

Herr Huss nämnde något om att de sinnessjuka i allmänhetens ögon har fått en viss prägel av mindervärdighet över sig. Tyvärr vet vi, att den uppgiften är riktig, även om det väl numera är så, att uppfattningar av det slaget är vikande. Jag är fullt överens med herr Huss om att vi bör göra allt vad vi kan för att allmänheten skall få klart för sig att det

inte är något nedsättande i att vara sinnessjuk. Jag skulle nog tro att herr Huss har rätt, när han säger att närbelägenheten av ett sinnessjukhus till ett centrallasarett i Gävle kan spela en viss roll i detta sammanhang. Jag bestrider alltså ingalunda det påståendet men vill samtidigt göra gällande, att i den mån det uttalandet är riktigt, så gäller det även vid en förläggning av sinnessjukhuset i närheten av normallasarettet i bollnästrakten.

Eftersom jag nu är inne på herr Huss' synpunkter, vill jag beröra ytterligare ett argument som han nämnde och där jag är överens med honom, nämligen att umgänget mellan läkarna vid ett sinnessjukhus och ett kroppssjukhus verkar stimulerande på arbetet och på framstegen inom sjukvården. Naturligtvis kan man säga, att denna stimulans blir något effektivare, ju större lasarettet är och ju fler specialiteter det finns vid lasarettet. Jag tror dock inte att detta faktum väger så tungt i detta sammanhang, och det var nog inte heller herr Huss' mening att göra gällande det.

Slutligen vill jag nämna ytterligare några omständigheter som enligt min mening talar för en förläggning till Bollnäs. Vi har bibringats den uppfattningen, att det med all sannolikhet blir lättare att få arbetskraft, särskilt kvinnlig sådan, om det nya sinnessjukhuset förlägges till bollnästrakten. Härtill kommer emellertid en annan viktig synpunkt. Såsom det redan har sagts här i debatten, bör vi försöka få till stånd en spridning av de olika behandlingsinstitutionerna för sinnessjukvården till olika platser i landet och i detta fall inom landstingsområdet. Förlägger man sinnessjukhuset till bollnästrakten, kommer man att få nära tillgång till behandlingsmöjligheter för dem som bor i den trakten. Men man kommer också, enligt de planer som föreligger från vederbörande huvudmäns sida, att få en psykiatrisk avdelning vid Hudiksvalls lasarett och en vid Gävle lasarett. Vi får på det sättet tre platser att falla tillbaka på. Huruvida det skulle bli fallet, därest sinnessjukhuset förlades till gäv-

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

leområdet, vill jag lämna osagt och snarare uttala den förmodan, att det icke skulle bli fallet.

Jag har alltså, herr talman, kommit fram till den uppfattningen, att även om saken helt naturligt kan vara föremål för olika bedömning, så talar ändå de övervägande skälen för en förläggning till bollnäsområdet. Jag skulle ingalunda ha varit med på en förläggning dit, därest jag trott att kroppssjukvården för de sinnessjuka — som det ju främst gäller, när man för in gävlelasarettet eller bollnäsasarettet i bilden — därigenom skulle bli sämre tillgodosedd.

Herr JOHANSSON, RUNE, (s):

Herr talman! Jag skulle vilja börja med att instämma i den av inrikesministern uttalade glädjen över att riksdagen så enhälligt sluter upp kring en utbyggnad av sinnessjukvården. Vi har där mycket att ta igen. Jag behöver bara erinra om att de kostnader, omkring vilka vi samlas, går upp till i det närmaste en halv miljard kronor. Det är sålunda upprustningen av gamla byggnader och uppförande av nya anstalter som kostar detta väldiga belopp.

Vi har låtit sinnessjukvården stå efter, under att det vi byggt ut kroppssjukvården. Den har fått stå efter på ett så markant sätt, att vi inte längre kan finna oss häri. Men det gäller naturligtvis då att se över planerna för framtiden. Vi är överens om att vi måste få till stånd en ordentlig utbyggnad och därmed skapa de yttre betingelserna för att mentalsjukvården skall kunna bli tillfredsställande.

Men låt oss inte glömma, när vi diskuterar de yttre betingelserna, att något se på vad som är det mest besvärande inom vår mentalsjukvård och var bristerna är som störst. Låt oss se på tillgången på läkare! Man skulle kunna våga säga, att i viss mån kan vi fördraga dåliga lokaler. Det skulle likväl vara möjligt att kunna utvinna relativt goda resultat, om man hade tillräckligt med läkare och därmed tillfredsställan-

de behandlingsmöjligheter. Jag vill gärna säga detta, eftersom här i den aktuella diskussionen om placeringen av mentalsjukhuset i Gävleborgs län förts in i bilden frågan om tillgången på läkare. Bland annat nämnde herr Söderberg om behovet av ytterligare narkosläkare. Jag skall komma tillbaka till det senare.

Jag förmenar alltså att vi måste ägna frågan om tillgången på läkare uppmärksamhet parallellt med upprustningen av byggnaderna. Det kan sägas att riksdagen tagit ståndpunkt till en väsentligt utvidgad utbildning av läkare och att vi har att förvänta inom ett antal år, att vi skall få en bättre tillgång på läkare. Situationen för dagen är dock den, att vi vid våra sinnessjukhus har ungefär en läkare på 135—140 patienter. Önskemålet är att vi skall komma dit, att vi har en läkare på ungefär 70 patienter. Om jag i bilden tar in de anspråk, som vi har beträffande antalet läkare på lasarettens psykiatriska avdelningar, och säger att vi där räknar med en läkare på tio vårdplatser och ställer detta mot tillståndet vid våra sinnessjukhus för dagen, kan vi nog vara ganska överens om att vi är i ett beträngt läge. Vi har vid de undersökningar som gjorts och vid jämförelser med förhållandena i andra länder måst konstatera och fått bekräftat, att vi ligger långt efter i utvecklingen. Om vi bara gör en jämförelse med förhållandena i vårt broderland Danmark, finner vi att man där på grund av den väsentligt större tillgången på läkare har kommit mycket längre i behandlingsresultaten. Det har varit möjligt att få en aktiv behandling av de mentalt sjuka, så att man vinner det resultatet, att det antal, som sedimenterar ned till kronikerpatienter eller senila, efter hand avtar. Det är naturligtvis en sådan utveckling, som vi också hoppas på.

Jag vill gärna nämna detta om de utländska jämförelserna, därför att vi nu är inne i en utveckling som går mycket mycket, mycket snabbt. Man behöver bara erinra om det förhållandet, att ett mentalsjukhus som nu är i det närmaste färdigt — Gullberna — häromdagen, som

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

herr Birke meddelade, hade besök av danska psykiatriker och att det, när man då diskuterade det aktuella läget här i landet i fråga om mentalsjukvårdens utveckling, måste konstateras att denna byggnad, som är avsedd att tas i bruk till hälften den 1 januari 1957, redan nu ur organisatoriska synpunkter är föråldrad. Här är det fråga om helt nya synpunkter på förläggningen och behandlingen av patienterna, det är fråga om huruvida överläkarna skall delas upp så, att en överläkare har enbart manliga och en annan kvinnliga patienter o. s. v. Om jag inte misstar mig, är man redan inne på tanken att kunna vidtaga organisatoriska förändringar vid Gullberna. Och då det gäller det förslag till mentalsjukhus i Falköping som byggnadskommittén har antagit så visar det sig, att man redan någon månad efter det man bestämt sig i huvudsak för det förslag till nybyggnad som var ritat måste begära vissa förändringar hos arkitekten enligt intentioner som efter hand kommit fram från kommittén.

Jag har bara med detta velat säga, att utvecklingen här går mycket hastigt framåt. Att man således inte för dagen kan säga vad som ur alla synpunkter är lämpligt, därom kan vi nog vara överens med herr Näsgård, men man måste ändå söka anpassning till vad mera framskridna länder kan visa prov på; det är väl ganska naturligt. Då har vi ju kommit dithän nu, att vi söker så förlägga våra mentalsjukhus, att man eventuellt skall kunna förändra huvudmannaskapet. Man börjar bli överens om att det kanske är lämpligast att det blir en gemensam huvudman för såväl den somatiska som den mentala sjukvården. Vi börjar bli mer och mer överens om att det är nödvändigt med ett så gott förhållande mellan den mentala och den somatiska sjukvården som över huvud taget är möjligt. Jag tror alltså, att det är ett riktigt grepp av inrikesministern, när han har gjort ett uttalande i fråga om huvudmannaskapet som inte på något sätt är bindande utan som trots allt ställer detta på framtiden, så att det får bli föremål för nya överväganden. Jag tror

också det är riktigt, som statsutskottet sagt: Låt oss vänta ytterligare och se på den frågan i annat sammanhang men ändå söka göra planeringen vid de olika landstingen på sådant sätt, att man kan tänka sig ett förändrat huvudmannaskap!

Om jag då ser på Gävleborgs län, kan jag inte komma förbi frågeställningen om vårdplatsbehovet. Det är ganska intressant att konstatera, att när man från den tidigare generalplanekommitténs sida har sökt göra en beräkning av vårdplatsbehovet, så har man närmast gått ut ifrån det antal, som finns placerade på mentalsjukhus och vårdanstalter från respektive upptagningsområden eller tilltänkta upptagningsområden. Man måste då konstatera, att när exempelvis Jämtlands län uppvisar ett vårdplatsbehov som motsvarar 5,1 promille av befolkningen, behöver inte Gävleborgs län mer än 2,8 promille. Jag tror att det är riktigt, som kommittén har gjort, att dra den slutsatsen, att detta sammanhänger med att man har haft en mycket aktiv sinnessjukvård i jämtlandsområdet med ett eget sinnessjukhus, under det man i Gävleborgsområdet inte har haft denna tillgång. Ty alla utredningar, såväl de svenska som de norska, danska, amerikanska och andra, visar att vårdplatsbehovet är 5 promille av befolkningstalet, och då räknar man med att man behöver 4 vårdplatser per 1 000 invånare för den tyngre sinnessjukvården och 1 promille för vård av lätt-skötta. Vi är sedan också överens om att utöver detta platsantal på 5 promille behöver vi ha de lasaretsanslutna psykiatriska avdelningarna, och det platsantalet kan således inte räknas in för att täcka någon del av platsbehovet om 5 promille. Beträffande Gävleborgs län kommer jag alltså fram till vad byggnadskommittén så småningom också stannat vid, att man behöver ungefär 1 200 vårdplatser vid mentalsjukhusen i Gävleborgs läns upptagningsområde utöver vårdplatser för de lättskötta och de till lasarettens anslutna psykiatriska avdelningarna.

För min del finner jag det därför vara

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

riktigt, när förvaltningsutskottet konstaterar att det lämpligaste vore att placera två mentalsjukhus i Gävleborgs län. Man är överens om att sjukhusen inte bör byggas större än för 800 patienter. Detta baseras på en utredning som gjorts av Världshälsoorganisationen och enligt vilken mentalsjukhusen inte bör vara mindre än 400 vårdplatser men inte heller större än 800 vårdplatser. Idealet är förmodligen varken 400 eller 800 utan ligger antagligen någonstans mitt emellan. Enligt amerikanarnas uppfattning har idealsjukhuset 500 vårdplatser. Det förefaller alltså, som om man skulle kunna nå en mycket förnuftig organisatorisk lösning av frågan om mentalsjukhusen inom Gävleborgsområdet genom att bygga två sjukhus med vardera 600 vårdplatser. Och därmed är jag framme vid den fråga, om vilken meningarna gått isär.

Såvitt jag förstår, har inrikesministern utgått ifrån att det skall byggas bara ett mentalsjukhus i Gävleborgs län. Det uppenbara behovet är två. Om man bara bygger ett, kan det naturligtvis ur flera synpunkter vara lämpligare att förlägga det till Bollnäs, framför allt ur geografiska synpunkter, men tänker man sig att bygga två, är det väl ganska naturligt att man med hänsyn till områdets struktur, befolkningsskoncentrationen o. s. v. förlägger ett till hudiksvallsområdet och ett till Gävle- eller sandvikenområdet.

Man kan ju säga, som här redan har framhållits, att frågan om uppförande av ett andra mentalsjukhus ligger alltför långt fram i tiden för att man nu skulle behöva ta hänsyn därtill. Ja, om man nu bestämmer sig för *ett* — när kan det bli färdigt? I lyckligaste fall någon gång i början på 1960-talet. Men det är väl ändå så, att när vi nu bygger nya mentalsjukhus, gör vi det inte för att de skall bli bestående i 10 eller 15 år, utan vi måste väl räkna med flera årtionden. Då man här skall genomföra en organisation för ett upptagningsområde, bör man väl ta hänsyn till de krav på vårdplatser, som man redan för dagen kan förutse, och söka göra organisationen så-

dan, att den i framtiden kan bli så förnuftig som det över huvud taget är möjligt.

Jag delar inrikesministerns uppfattning att man bör förlägga mentalsjukhusen så, att anförvanter och patienter får en så god kontakt med varandra som möjligt. Det önskemålet tillgodoses ju bäst inom det här området, om det bygges två sjukhus och dessa förläggs till de distrikt, där befolkningen är mest koncentrerad. Jag skulle gärna vilja rekommendera damerna och herrarna i denna kammare att resa ned och se på Gullberna sjukhus omedelbart intill Karlskrona stad och studera planeringen av det sjukhuset. Trots att det, såsom jag sade, har flera organisatoriska brister, som man är överens om, har det ändå i ett avseende planerats på ett mycket framsynt sätt. Mentalsjukhuset ligger nämligen alldeles fritt i en park, där både stadens invånare och mentalsjukhusets patienter skall kunna promenera bland byggnaderna. Sådana framsynta tag är vi mycket tacksamma för. Vi har nog här att räkna med en fortgående utveckling, som vi hoppas så måningom skall leda fram till att människor betraktar mentalsjukhusen på precis samma sätt som de i dag betraktar kroppssjukhusen — som institutioner för vård av människor som behöver vård.

Jag tror således att det är riktigt att sjukhuset förläggs på ett sådant sätt, att det är lättillgängligt för största möjliga antal människor.

Jag går sedan över till frågan om mentalsjukhusens placering i närheten av kroppssjukhus. Även om man inte kan bestämt hävda att förläggningsplatsen nödvändigtvis måste ligga i närheten av centrallasarett, så kan man naturligtvis inte bortse från de utomordentligt stora fördelar som följer av detta. Jag måste nog säga att inrikesministern handskades litet vårdlöst med siffrorna i det sammanhanget. Jag bestrider inte på något sätt riktigheten av hans siffror, men han glömde bort en detalj som jag tycker är viktig, nämligen frågan om narkosläkaren. Narkosläkaren behövs i utomordentligt stor utsträckning i den mo-

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

derna behandlingen vid sinnessjukhusen, framför allt då det blir fråga om elchocks- och insulinbehandling men även i samband med en rad andra behandlingsformer. Jag ber att få erinra om den siffra, som herr Birke anförde, nämligen att narkosläkaren vid ett av våra mentalsjukhus anlätades i 30 fall per vecka, d. v. s. 1 500 fall per år. Jag tycker att herr inrikesministern borde ha observerat också den siffran och sammanställt den med de 25 fall av konsultation vid lasarett som föranletts av öronsjukdom och gynekologiska fall. Jag tror att detta ger en klar bild av behovet av ett mentalsjukhus ligger i närheten av ett centrallasarett. Hur önskvärt det än vore att få narkosläkare även vid normallasaretten, vågar vi väl knappast förutse den tidpunkt, då vi kommit dithän. Det närmaste önskemålet är ändå att få narkosläkare vid centrallasaretten, och detta är, såvitt vi nu kan bedöma, det viktigaste och lämpligaste.

Jag tror alltså att det finns många och starka skäl som talar för en förläggning av mentalsjukhusen så nära centrallasarett som möjligt.

Herr talman! Med dessa synpunkter ber jag att få ge min anslutning till reservationen i fråga om förläggningen av mentalsjukhuset i Gävleborgs län. Skulle jag ha uttryckt en rent personlig mening, hade den närmast gått ut på att man först borde bygga i hudiksvallsområdet, eftersom man har en så framskriden planering av den lasarettpsykiatriska kliniken i Gävle, att man i första hand kan räkna med att den kommer att byggas där; men som ärendet ligger till för dagen, ber jag alltså att få ansluta mig till reservationen.

Innan jag slutar, vill jag gärna säga, att den medicinska expertisen dock är ganska enig när det gäller den lämpligaste förläggningen. Även överläkare Osterman i Sundsvall, den expert som förvaltningsutskottet i Gävleborgs län rådfrågat, har klart uttalat sig för i första hand Hudiksvall, men han har utgått från att man skulle ha endast ett mentalsjukhus i länet och därför närmast framhållit att det är den lasarettpsyki-

atriska kliniken i Gävle som där kommer att spela rollen. Jag har uppmärksammat, att man på olika håll i denna debatt åberopat medicinalrådet Åmark från skilda utgångspunkter. Jag skall inte åberopa honom i annan mån än att jag säger, att mentalsjukvårdsdelegationen — där medicinalrådet Åmark varit med — har varit överens om att man borde sikta till att få två mentalsjukhus i Gävleborgs län och gett sin anslutning till tankegången, att man nu i första hand skulle bygga ett sjukhus i Gävleområdet.

Herr DANMANS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Rune Johansson utgår från ett vårdplatsbehov av 1 200. Gentemot denna beräkning vill jag hänvisa till vad statsutskottet säger på s. 40 i det föreliggande utlåtandet, nr 128. Kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande har i ett betänkande den 18 december 1954 beräknat, att 775 vårdplatser skulle behövas i Gävleborgs län år 1965 och 810 vårdplatser år 1970.

Herr Johansson talade också om att två sinnessjukhus eventuellt skulle förläggas till Gävleborgs län. Det ligger då nära till hands att tänka sig, att vartdera landskapet får ett sinnessjukhus. När det gäller Hälsingland ligger Bollnäs mycket centralt, och även om två sinnessjukhus uppföres i länet ligger Bollnäs mycket väl till och kan som förläggningssort accepteras även ur denna synpunkt.

Herr JOHANSSON, RUNE, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill rikta herr Danmans' uppmärksamhet på att jag sade, att vi i den tidigare utredningen hade att bygga på ett vårdplatsbehov som skulle motsvara 2,8 promille av befolkningen, och antalet vårdplatser beräknades med utgångspunkt från den siffran. Men alla undersökningar hittills tyder på att vårdplatsbehovet i själva verket är 5 promille, och det är från den utgångspunkten man kommer fram till siffran 1 200. Jag vill inte på något sätt

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

vare sig överskatta eller underskatta invånarna i Gävleborgs län, men jag tror inte att det finns anledning att utgå från att behovet av vårdplatser för mentalsjuka skulle vara 5 promille av befolkningen i landet i övrigt men endast 2,8 promille i Gävleborgs län. Jag tror att förhållandena i det avseendet är ganska likartade överallt.

Herr DANMANS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast säga, herr Rune Johansson, att jag åberopar vad kommittén för sinnessjukvårdens utbyggnad har anfört i sitt betänkande, och där finnes siffran 810 vårdplatser år 1970 angivna.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Först vill jag säga, för att intet missförstånd skall uppstå i anledning av herr Svedbergs yttrande om att jag skulle ha varit utsatt för påtryckningar under arbetet i avdelningen, att jag inte tror att de smärre uppvaktningarna från åtskilliga håll eller de resonemang, som förts på tu man hand, har på något sätt påverkat tredje avdelningens och utskottets ståndpunktstagande i denna fråga.

Därefter vill jag erinra om att landstingens beslut i fråga om förläggningen är alternativt. Det är inte fråga om någon entydig uppfattning, utan landstinget säger, att om medicinska vårdsynpunkter skall vara avgörande, så bör sinnessjukhuset förläggas till Gävle. Vi hävdar nu att de medicinska vårdsynpunkterna skall vara avgörande, och därför drar vi slutsatsen att sjukhuset bör förläggas till Gävle.

Jag kommer sedan över till herr inrikesministerns meddelande om vilket skäl som för honom varit det kanske avgörande vid förslaget om sinnessjukhusets förläggning till Bollnäs, nämligen önskemålet att sprida vårdanstalterna. Detta kan låta säga sig.

Jag vill till belysning av detta avgörande skäl bara säga, att när vi behand-

lade dessa frågor i avdelningen, frågade jag också efter den ståndpunkt, som medicinalstyrelsens chef hade i frågan. Jag fick den ståndpunkten refererad, och jag har förvissat mig om att jag kan få återge den. Medicinalstyrelsens chef har vid ett tillfälle sagt, att det inte händer någon riksolycka, om sinnessjukhuset förlägges till Bollnäs, men att Gävle ur medicinska och vårdsynpunkter är den bästa platsen.

När vi beslutar om förläggningen av ett sinnessjukhus, gäller det — herr inrikesminister och ärade kammarledamöter — någonting mer än att förhindra en riksolycka; det gäller att åstadkomma bästa möjliga vård för sjuka människor. Hittills har ingen talare kunnat vederlägga den medicinska expertisens uppfattning, att det är behövligt och nödvändigt att ett sinnessjukhus ligger i närheten av ett väl utvecklat centrallasarett.

Jag vidhåller, herr talman, yrkandet om bifall till reservationen.

Herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Jag är fullt överens med herr Karlsson i Munkedal om att detta sjukhus, som vi nu talar om, bör förläggas på sådan ort, att man får bästa vårdmöjligheter för patienterna. Vi tror, när vi gått in för en förläggning till bollnäsområdet, att det blir i stort sett lika bra där som på något annat håll.

Jag känner till det yttrande av medicinalstyrelsens chef som herr Karlsson i Munkedal åberopade, nämligen att det inte blir någon riksolycka, om man förlägger sjukhuset till Bollnäs, ehuru han föredrar Gävle. När man försöker komma den medicinska sakkunskapen in på livet i denna fråga för att få närmare klarlagt fördelarna av en förläggning till Gävle, måste jag säga att det som enligt min mening ter sig som det väsentliga av vad jag därvid kunnat få ut är just det förhållandet, som herr Huss pekade på för en stund sedan, nämligen stimulansen genom umgänget de olika läkar-

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

na emellan. Jag underskattar ingalunda den saken eftersom framåtskridandet inom sjukvården helt säkert i inte så ringa mån beror just på dessa kontakter.

Herr Rune Johansson för in ett nytt argument i frågan. Han säger: »Om vi skulle komma att behöva två sjukhus för Gävleborgs län, vore det mycket bra att ha ett i Hudiksvall och ett i Gävle, och därför skulle vi nu helst lägga detta sjukhus i Hudiksvall.» På det vill jag svara att när man i detta sammanhang beräknat platsbehovet, har man utgått från de nuvarande förhållandena. Om man inom den kommitté, som sysslat med dessa frågor, hade trott att vi om något antal år skulle behöva bortåt dubbelt så många platser, borde det nog ha satt spår i planläggningen. I så fall skulle man knappast ha funnit motiv för att låta detta första sjukhus omfatta så mycket som 730 platser. F. ö. vill jag framhålla att någon allmängiltig utredning icke föreligger som över huvud taget är ägnad att rubba tilltron till kommitténs beräkning av behovet till 730 platser.

Herr Rune Johansson nämnde någonting om de uppgifter jag lämnade om sundsvallslandstingets kommunikation med Sidsjön. I anledning härav vill jag framhålla att vi hade från chefen för Sidsjön begärt att få veta, i vilken mån sinnessjukhuset replierade på lasarettet, och fick då dessa uppgifter, som jag här har lämnat. Jag har inte någon anledning tro, att det finns någonting utöver detta.

Jag är på det klara med att det är värdefullt med narkosläkare vid större kirurgiska ingrepp. Alla vet vi, att vi i dag har alltför få narkosläkare, men vi hoppas att kunna få fram flera. Jag tror att det är det allmännas skyldighet att försöka öka antalet narkosläkare i ganska raskt tempo, ty en narkosläkare är ju en värdefull assistent vid varje större kirurgiskt lasarett, och dit räknar jag även ett flertal normallasarett. Beträffande Gävleborgs län, som vi nu talar om, är det möjligt att det skulle kunna bli på det sättet, att man åtminstone till en början fick ha gemensam narkos-

läkare i Hudiksvall, som saknar sådan vid sitt centrallasarett, och i Bollnäs.

Jag vill sluta detta inlägg med att säga, att vi alla säkert är överens om att vi bör försöka få bästa möjliga vård för patienterna. Vi bedömer frågorna litet olika därvidlag. Det gäller här värderingar, som naturligtvis kan göras på skilda sätt. Vi har gjort vår värdering i departementet, andra har gjort sin värdering och kommit till annat resultat.

Herr JOHANSSON, RUNE, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara till inrikesministern säga att när det gäller beräkningen av vårdplatstalet beklagar jag att inrikesministern inte uppmärksammat det förhållandet, att framför allt den statliga byggnadskommittén för Gävleborgs läns landsting angivit som sin uppfattning, att vårdplatstalet bör beräknas till cirka 1 200 i stället för tidigare föreslagna 810. Man har alltså sedan det tidigare betänkandet varit ute på remiss, varvid i viss mån beräkningsgrunderna kritiserats, måst göra en omprövning, som leder fram till vad jag tidigare talat om.

Jag ber att ytterligare få understryka, att man hade baserat sin tidigare beräkning på det antal människor, som vårdades på mentalsjukhus och som kom från gävleborgsområdet, vilket medförde en siffra på 2,8 promille, under det att vårdbehovet så långt utredningen kunnat visa och så långt förhållandena visar i de områden, där det finns mentalsjukhus, uppgår till 5 promille. Detta gör, att man får det högre tal, som byggnadskommittén själv angivit.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av vad tredje avdelningens ärade ordförande här anförde om uppvaktningarna under utskottsarbetet i denna fråga. Jag tror att herr Gustaf Karlsson ändå måste medge, att de samtal han omnämnde verkat till förfång för förståelsen för den av utskottet behandlade motionen nr 529.

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

Herr Danmans påpekade, att Bollnäs ur kommunikationssynpunkt skulle vara den fördelaktigaste platsen för ett sinnessjukhus i Hälsingland. Men häremot vill jag invända, att befolkningen i åtminstone stora delar av norra Hälsingland faktiskt har bättre kommunikationer med Gävle än med Bollnäs.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Vid denna sena timme skall jag bara be att få göra ett par kompletteringar till debatten på ett par punkter, där något missförstånd kan ha uppstått.

I länsstyrelsens yttrande säges det, att vattenförsörjningen i Gävle är osäker och att avloppsfrågorna är särskilt besvärliga. Den senare frågan har även medfört, att reservanterna har uttalat en viss oro. Jag vill då med anledning härav säga att gävleområdet, som vi diskuterar såsom ett alternativ, inte bara omfattar Gävle stad utan kanske i lika hög grad eller högre grad grannkommunen Valbo, som vederbörande tagit sikte på. Även där har man ställt till förfogande ett förnämligt område och förklarat sig redo att vidta alla åtgärder för att motta ett sinnessjukhus. Där existerar problemet om vattenförsörjning över huvud taget inte, eftersom man haft ett nytt vattenverk färdigt sedan 1952.

Gävle stad vidtar åtgärder för att trygga vattentillgången, och pengar har anslagits till ett nytt filterreningsverk för 3,5 miljoner kronor. Vad beträffar avloppsfrågorna befinner sig Gävle i samma belägenhet som de flesta städer och kommuner i vårt land, och staden har inte något reningsverk utan måste släppa ut avloppsvattnet i Gävleån. Emellertid har man tagit upp frågan om ett samarbete mellan staden och grannkommunerna Valbo och Hille för att anlägga ett nytt reningsverk, och planen har fortskridit så långt, att ett förslag i år framlagts av en konsulterande firma.

Låt mig vidare i anledning av ett uttalande av departementschefen om investeringarna i Gävle säga, att om alternativet Valbo kommer i fråga, så bort-

faller ju frågan om investeringarna i Gävle stad. Dessutom har man bedömt investeringarna i Gävle med optimism enligt ett uttalande i en gemensam skrivelse till statsutskottet från Valbo kommun och Gävle stad. Man har däri bedömt det som möjligt att ta emot det statliga sinnessjukhuset, även när hänsyn tagits till investeringsmöjligheterna på andra områden.

Vad gäller frågan om bostäder och arbetskraft, så kan man också med viss tillförsikt bedöma dessa faktorer i gävleområdet. Dessvärre har vi ett par betydande textilt företag, som har fått utstå svårigheter och till följd därav avskedat kvinnlig arbetskraft. Om det inte blir någon påtaglig konjunkturförändring, kan man misstänka, att svårigheterna kommer att bestå även fortsättningsvis. Det skulle således vara till fördel, om området fick en inrättning av sinnessjukhuskaraktär.

Herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Herr Rune Johansson tillät sig uttala sin förvåning över att vi inom inrikesdepartementet inte skulle känna till de senaste siffrorna i fråga om beräkningen av antalet sinnessjuka i Gävleborgs län. Jag har gjort mig underrättad om vad det var för siffror, som herr Johansson syftade på. Det lär vara någon muntlig uppgift ifrån någon eller några inom den statliga byggnadskommittén till någon eller några inom landstinget, och dessa uppgifter lär ha återgivits i något uttalande inom landstinget. Det är allt vad jag kunde se av de papper, som herr Rune Johansson åberopade.

Vi har naturligtvis tänkt oss möjligheten av att 730 vårdplatser kan komma att visa sig otillräckligt, trots att detta var just det antal som nyssnämnda kommitté räknade med så sent som i december 1954. Men vi har ansett, att om det skulle bli så, att man behöver ytterligare ett antal platser är det ändå inte anledning räkna med att man kommer att behöva två stora sinnessjukhus i länet. Det ytterligare vårdbehov som even-

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus

tuellet kan komma att föreligga bör därför, har det sagts i propositionen, kunna tillgodogöras i sekundäravdelningar.

Herr JOHANSSON, RUNE, (s):

Herr talman! För att det inte skall bli något missförstånd, vill jag meddela, att jag hämtat mina siffror ur »Framställning till Gävleborgs läns urtima lands-ting år 1955». Jag skall därur läsa följande: »Vad Gävleborgs län beträffade hade den statliga kommittén kommit till den uppfattningen, att vårdplatsantalet för länets sinnessjukvård borde utökas till ca 1 100—1 200 platser i stället för tidigare föreslagna 810. Sedan kommittén kommit till denna åsikt om sjukhusens storleksordning, ansåg kommittén det angeläget att med representanter för Gävle stad och Gävleborgs läns landsting få närmare diskutera ett under hand framfört förslag, att länets sinnessjukhus skulle uppdelas på två sjukhus vardera.»

Man tar därefter dessa kontakter — det är inte precis ett samtal mellan vilka som helst, som råkas då och då vid något enstaka tillfälle — med en ansvarig statlig kommitté, som har Kungl. Maj:ts uppdrag att förhandla och som här trätt i direkta förhandlingar med vederbörande landstings förvaltningsutskott, varvid utskottet inges den uppfattningen att man bör bygga två mentalsjukhus i Gävleborgs län, varefter utskottet praktiskt taget enhälligt — det var bara en reservant — föreslår landstinget att inte bygga endast ett mentalsjukhus utan rekommenderar byggandet av ett sjukhus i Gävle och ett annat i Hudiksvall.

Herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Om det nu skulle vara så, att den statliga byggnadskommittén som sådan har gjort något uttalande i fråga om platsbehovet i Gävleborgs län som inte stämmer med vad kommittén officiellt uppgivit, måste jag uttala förvåning över att detta icke har bragts till Kungl. Maj:ts kännedom.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt angående utskottets hemställan i punkten III mom. o och därefter särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om utskottets hemställan i punkten III mom. o, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att densamma skulle bifallas;

2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Gustaf Karlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionen I: 529.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan i nu ifrågavarande del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Karlsson, Gustaf*, begärde voting, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i den av honom m. fl. avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 128 punkten III mom. o, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gustaf Karlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter voting me-

Anslag till ersättningsanstalter för Långholmen m. m.

delst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;
Nej — 48.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På härefter gjord proposition bifölls vad utskottet i övrigt hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1956/57 till bidrag till handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1956/57 till Fångvårdsanstalterna: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anslag till ersättningsanstalter för Långholmen m. m.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till ersättningsanstalter för Långholmen och för kvinnofängelset i Växjö.

Punkten 1

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 79 därom framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att med beaktande av vad utskottet anfört godkänna avtalsbestämmelser av det innehåll, som angivits i statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för den 17 februari 1956;

b) till Ersättningsanstalter för Långholmen m. m. för budgetåret 1956/57 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 1 740 000 kronor.

De i statsrådsprotokollet angivna avtalsbestämmelserna avsågo förvärv av mark för nya fångvårdsanstalter vid Åkersberga och i Kumla samt uppförande av ett rannsakningsfängelse i Stockholm.

Reservation hade anmälts av herr *Ragnar Bergh*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Under denna punkt har jag fogat en blank reservation för att få tillfälle att dels understryka ett uttalande, som utskottet gör på s. 17, dels framhålla att det uttalandet nog bör läsas tillsammans med ett uttalande som statsutskottet gör i sitt utlåtande nr 145.

Vad det här gäller är förvärv av mark för en fångvårdsanstalt i Åkersberga och förvärv av mark för en fångvårdsanstalt i Kumla för tillsammans något över en och en halv miljon kronor. Dessutom är det också fråga om utredningskostnader.

Ärendet föredrogos inför tredje avdelningen av en ämbetsman, som betraktas som justitiedepartementets specielle sakkunnige i fångvårdsbyggnadsfrågor och fångvårdsfrågor över huvud taget. Han blev då tillfrågad varför man föreslog just den storlek på anstalterna som man gjorde. I propositionen föreslogs nämligen att långholmsanstaltens cirka 600 platser skulle ersättas på det viset, att i Åkersberga uppfördes en anstalt med 300 platser, i Kumla en anstalt med 200, och sedan skulle plats för de övriga 100 ordnas i Stockholm. På frågan vad som motiverat förslaget om just den storleken fick vi inget besked. Det förefaller mig som om man borde fått ett sådant besked, ty det inverkar ju på frågan om vi hade behövt köpa ett tomtområde eller två.

När nu utskottet i sitt utlåtande om denna proposition säger sig förutsätta, att vid det fortsatta utredningsarbetet

Anslag till ersättningsanstalter för Långholmen m. m.

iakttages alla möjligheter till besparingar, som är förenliga med de för vården godtagna principerna, så lägger jag däri den meningen, att även frågan om anstalternas storlek skall undersökas. Detta framgår ännu tydligare när man läser det uttalandet tillsammans med utskottets utlåtande nr 145. Där säger utskottet: »Det synes emellertid önskvärt, att en ingående jämförelse verkställes av byggnads- och driftkostnader vid fångvårdsanstalter av olika storleksordning, innan riksdagen då det gäller anstalter inom det ordinarie utbyggnadsprogrammet för framtiden tar ställning till olika projekt. Vid en sådan jämförelse bör även beaktas i vad mån resultatet av modernna vårdmetoder kan antagas variera i förhållande till anstalternas storlek. Utskottet finner det naturligt att den av utskottet förordade utredningen anförtros åt den i dagarna tillsatta fångvårdsbyggnadskommittén och förutsätter att utredningen bedrivs så skyndsamt som omständigheterna medger.»

Ändamålet med min blanka reservation är, herr talman, att göra en kombination mellan de båda uttalandena och uttrycka det bestämda önskemålet, att man när förslag till fångvårdsbyggnader kommer skall ha kalkyler som visar vilken storlek de med hänsyn till anläggnings- och driftkostnader samt vårdsynpunkter lämpligen bör ha.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Jag skall bara be att få lämna ett par uppgifter som svar på vad herr Bergh nu frågade efter och anmärkte på.

Låt mig först ta upp den sista, mera allmänna synpunkten: Vilken är den lämpligaste storleken för en fångvårdsanstalt? Det vet ingen människa, vare sig här eller utomlands, skulle jag tro. Det finns fångvårdsanstalter utomlands, där man har flera tusen intagna i ett stort komplex, och vi har ju små anstalter, där det kanske är tio—femton intagna. Mellan dessa ytterligare finns det alla storleksordningar. Helt allmänt kan

man säga, att det är fördelar med de stora anstalterna och fördelar med de små, och nackdelar är det också med bägge två. Om man har en liten anstalt kan personalen där ägna mera personlig uppmärksamhet åt var och en intagen, vilket är av stort värde, men det är ekonomiskt omöjligt att för mycket små anstalter skaffa de anordningar av olika slag, som kan behövas både för arbetsdrift och fritidsverksamhet. Det är också omöjligt att för alltför små anstalter anställa kvalificerad personal med olika slags kompetens.

Det får här bli en avvägning. Det är nog riktigt att man bör, såsom herr Bergh framhöll, försöka studera detta ämne och få fram vad som kan vara det bästa. Men jag håller inte för troligt, att man någonsin kan komma till ett alldeles bestämt resultat, utan man får nog även i försättningen i viss mån utgå från de föreliggande förhållandena. Det är vad man har gjort i det här fallet.

Herr Bergh frågade, varför man just har föreslagit anstalter av den storlek som föreslagits i propositionen. Det är ganska enkelt att svara på det. Såsom väl också framgår av föreliggande handlingar är det fråga om att ersätta Långholmen. Där finns nu bortåt 600 intagna och av dem är — allt i ungefärliga tal — 100 häktade. Dessa senare skall enligt förslaget överföras till ett särskilt häkte här i Stockholm i anknytning till polis och domstolar. Då återstår låt oss säga 500. De skall uppdelas på två rängonger, det är alla ense om också — en i stockholmstrakten och en i örebrotrakten. Eftersom antalet intagna från Stockholm är större än antalet intagna från det inre av Sverige, men en centralanstalt ändå bör ha en viss storlek, kommer man rätt enkelt fram till det resultatet, att man bör ta ungefär 300 man i Stockholms centralanstalt och 200 i Kumla.

Därtill kommer, att man i båda fallen måste tänka sig möjligheten av en utbyggnad, om det skulle visa sig behövt att få anstalterna större. Där kan jag till slut återknyta till det jag sade nyss, att det finns fördelar och nackde-

lar med både stora och små anstalter. I alla de förslag, till anstaltsbyggnader, som här föreligger, har man velat försöka i någon mån vinna både den stora och den lilla anstaltens fördelar därigenom att man bygger en relativt stor anstalt, men delar upp den i flera mindre avdelningar.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr **BERGH, RAGNAR**, (h):

Jag vill inte uppehålla kammarens tid längre på denna punkt, utan jag vill bara slå fast, att justitieministern dock här själv uttalat, att frågan om den lämpliga storleken bör studeras.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Anslag till fångvårdsanstalterna m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående ytterligare utgifter för fångvården å tilläggsstat II för budgetåret 1955/56 jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 111, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för den 16 mars 1956, dels inhämtat riksdagens yttrande över vad departementschefen anfört rörande åtgärder i syfte att uppnå en jämnare beläggning på fångvårdens anstalter, dels ock föreslagit riksdagen att å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56 anvisa under andra huvudtiteln till Fångvårdsanstalterna: Anskaffning och utrustning av förläggningar ett reservationsanslag

Anslag till fångvårdsanstalterna m. m.

av 3 700 000 kronor och till Understöd åt verksamhet för frigivna fångar m. fl. ett anslag av 25 000 kronor samt under statens allmänna fastighetsfond till Ersättningsbyggnad i anledning av brand på fångkoloni ett investeringsanslag av 340 000 kronor.

Propositionen hade, såvitt avsåg det begärda yttrandet rörande åtgärder i syfte att uppnå en jämnare beläggning på fångvårdens anstalter, hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet samt i övrigt hänvisats till statsutskottet.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ollén* m. fl. (I: 542) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindberg* m. fl. (II: 729), hade hemställts, att riksdagen — med avslag å det i propositionen nr 111 framförda förslaget om anvisande av ett reservationsanslag å 3 700 000 kronor till anskaffning och utrustning av förläggningar — måtte dels å tilläggsstat för budgetåret 1955/56 anvisa till Fångvårdsanstalterna: Engångsanskaffning av inventarier m. m. ett reservationsanslag av 672 000 kronor, till Fångvårdsanstalterna: Maskin- och verktygsutrustning m. m. ett reservationsanslag av 365 000 kronor, till Fångvårdsanstalterna: Anskaffning, montering och transport av baracker m. m. ett reservationsanslag av 350 000 kronor, till Vissa byggnadsarbeten för fångvården ett investeringsanslag av 4 529 000 kronor samt till Förvärv av fångkolonier ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att vid bifall till förslaget medgiva anställande av erforderligt antal befattningshavare.

Med promemoria av statssekreteraren i justitiedepartementet hade på vederbörande utskottsavdelnings begäran till densamma överlämnats en av fångvårdsbyggnadsutredningens arbetsutskott upprättad promemoria med synpunkter rörande propositionen nr 111.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

Anslag till fångvårdsanstalterna m. m.

att riksdagen måtte

A. beträffande storleken av de till omedelbart uppförande föreslagna anstalterna med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad utskottet anfört;

B. beträffande frågan om en omprövning av tidigare upprättade planer för fångvårdens utbyggnad och förnyelse i anledning av Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad utskottet anfört;

C. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 542 och II: 729 å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56 anvisa:

I. under andra huvudtiteln till Fångvården m. m.:

a) Fångvårdsanstalterna: Anskaffning och utrustning av förläggningar ett reservationsanslag av 3 700 000 kronor;

b) Understöd åt verksamhet för frivolva fångar m. fl. ett anslag av 25 000 kronor;

II. under Statens allmänna fastighetsfond till Ersättningsbyggnad i anledning av brand på fångkoloni ett investeringsanslag av 340 000 kronor;

D. i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna, vad utskottet anfört beträffande utredning angående kostnaderna vid fångvårdsanstalter av olika storleksordning inom det ordinarie utbyggnadsprogrammet.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»I propositionen har föreslagits att Kungl. Maj:t skall äga befogenhet att utan hinder av de förutsättningar som föreläggat vid riksdagens ställningstagande beträffande lokaliseringen och det närmare anordnandet av vissa verkstadsbyggen och andra smärre anläggningar, då medel anvisats, meddela erforderliga föreskrifter avseende en omprövning av tidigare upprättade planer för fångvårdens utbyggnad och förnyelse.

Med anledning härav vill utskottet anföra, att utskottet är medvetet om att de av utskottet förordade byggnadsföretagen kommer att föranleda krav på ytterligare medelsanvisning. Under sådana

omständigheter förutsätter utskottet, som finner ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna del ägnat att inge betänkligheter, att Kungl. Maj:t kommer att utnyttja dessa befogenheter endast i strängt begränsad omfattning och att övriga ytterligare ofrånkomliga anslagsbehov underställes riksdagens prövning.»

Reservation hade anmälts av, utom andra, herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i *Doverstorp* och *Cassel*, vilka ansett, att utskottet dels inte bort taga ställning till frågan om storleken av de föreslagna anstalterna, dels bort påtala det olämpliga i att propositionen utformats på sätt som skett, dels ock bort avstyrka bifall till det i propositionen begärda bemyndigandet för Kungl. Maj:t till omprövning av tidigare upprättade planer för fångvårdens utbyggnad och förnyelse. I enlighet härmed hade nämnda reservanter ansett, att utskottets yttrande bort i vissa närmare angivna delar hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A och B hemställa, att riksdagen måtte

A. beträffande storleken av de till omedelbart uppförande föreslagna anstalterna i anledning av Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad reservanterna anfört;

B. beträffande frågan om en omprövning av tidigare upprättade planer för fångvårdens utbyggnad och förnyelse med avslag å Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad reservanterna anfört;

ävensom att till utskottets hemställda bort fogas en med E betecknad punkt av följande lydelse: »E. i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört rörande propositionens utformning och komplettering.»

I det av reservanterna förordade yttrandet hade det stycke i utskottets motivering, som började med orden »Med anledning» och slutade med »riksdagens prövning», avfattats sålunda:

»Då innebörden av de sålunda begärda bemyndigandena icke i propositionen närmare klarlagts och då som en allmän regel bör gälla, att anvisade medel begagna

nas till avsett ändamål, finner sig utskottet böra avstyrka bifall till propositionen i denna del och förutsätter att ytterligare ofrånkomliga anslagsbehov i vederbörlig ordning föranleda framställning till riksdagen.»

Dessutom hade reservanterna i den föreslagna motiveringen intagit ett uttalande av följande lydelse:

»Även med beaktande av de särskilda omständigheterna i förevarande fall finner utskottet det vara anmärkningsvärt att föreliggande proposition utformats på sådant sätt att det blivit påkallat att komplettera densamma genom promemorior med ett från propositionen delvis avvikande innehåll. Med hänsyn till sistnämnda omständighet hade det varit önskvärt att yttrande från fångvårdsstyrelsen eller fångvårdsbyggnadsutredningen i dess helhet över promemoriornas innehåll varit för utskottet tillgängligt.»

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag får kanske börja med att säga, att jag tänkte framföra några kritiska synpunkter på den proposition som har nr 111 och som är underlaget för det utskottsutlåtande som vi nu diskuterar. Jag vill förutskicka att jag därvid personligen är ledsn över att kritiken kommer att drabba justitieministern. Han är trevlig och trivsamt och kan själv inte lägga sin hand vid alla dessa ting, men han bär dock ansvaret för att allt inom hans departement sköts som det bör skötas.

Propositionen avser bland annat anskaffandet av 300 nya fångvårdsplatser. I propositionen sägs, att det behövs sådana, och det bestrids inte i reservationen. I propositionen sägs också, att de bör vara färdiga till vintern. Inte heller det bestrids i reservationen. Men reservationen ger uttryck åt två önskemål, som jag anser vara ganska rimliga, nämligen att man i en proposition med därtill hörande handlingar skall få reda på vad regeringen egentligen vill i det ögonblick som riksdagen har att fatta beslut och vidare att propositionen med därtill hörande handlingar bör vara sådan, att

Anslag till fångvårdsanstalterna m. m.
vederbörande utskott kan bilda sig en egen uppfattning om vad saken gäller. Dessa båda som jag tycker mycket blygsamma önskemål tillgodoser inte propositionen nr 111 och icke heller de kompletterande handlingar som har inkommit efter det att tredje avdelningen gjort sin framställning om komplettering till departementet.

Vi har inte kunnat få någon klar bild om hur departementet egentligen vill att de där fångvårdsanstalterna skall konstrueras. Vi har inte fått någon klar bild av var de skall förläggas och inte heller fått några tillfredsställande besked om vad de kommer att kosta.

Vad storleken beträffar förordas i propositionen, att man skall bygga en anstalt för omkring 150 fångar och två för vardera omkring 75 fångar. I kompletterande promemorior som har kommit, den ena från statssekreteraren i departementet och den andra från någonting som kallar sig fångvårdsbyggnadsutredningens arbetsutskott, har man menat, att det i stället borde byggas två stycken för vardera 150 fångar. Det enda argument därtill, som jag har kunnat finna, är att det i ena promemorian sägs, att det skulle gå fortare att få upp två än tre anstalter. Samma resonemang kunde man drivit en bit längre och frågat sig: Går det inte ännu fortare att bygga bara en?

Lika litet som när det gäller förra utlåtandet får man här några som helst uppgifter, som kan ge utskottet möjlighet att bedöma vad som är det lämpligaste. Är 75, 100, 150 eller 300 det lämpligaste antalet fångar för en anstalt?

Här är det lämpligt att jag återknyter litet till statsrådet Zetterbergs svar på mitt föregående inlägg. Det finns ändå vissa gemensamhetsanordningar i ett fängelse, och ur anläggnings- och driftskostnadssynpunkt — och även ur vårdsynpunkt — är det ju angeläget att dessa utnyttjas så fördelaktigt som möjligt. Jag behöver inte uppta tiden med att räkna upp sådana gemensamhetsanordningar. Nu har statsrådet sagt, att ett studium i det avseendet behövs, och det får väl ändå tolkas som ett erkännande

Anslag till fångvårdsanstalterna m. m.

av att det är en brist, att detta studium inte föregått avlämnandet av propositionen.

Jag har frågat den av framför allt justitieministern högt uppskattade fångvårdssakkunnigen i departementet, och denne svarade som statsrådet Zetterberg, att man vet ingenting om hur stor en anstalt lämpligen bör vara. Det är inte något bra svar.

Jag konstaterar alltså, att vi i fråga om storleken inte fått besked om regeringens uppfattning och inte heller fått sådant material som ger utskottet möjlighet att självt bilda sig en uppfattning. Jag kan nämligen aldrig drömma om att man räknat så enkelt i departementet som att man utgått från att det skall vara 300 platser och så delat med två.

Det var det ena. Det andra är, att man heller inte får veta någonting i propositionen om var regeringen önskar att anstalterna skall läggas. I promemoriorna däremot ges det klarare besked på den punkten. I vad mån promemoriornas innehåll överensstämmer med eller strider emot regeringens mening vet vi ingenting om.

I propositionen diskuterar man olika orter i Västergötland. I en av promemoriorna nämnes dessutom — utom en ort i Västergötland, nämligen Tidaholm — platsen Norrtälje, som aldrig varit nämnd bland de uppräknade orterna i propositionen. Man måste fråga sig: Var menar regeringen för sin del, att dessa fångvårdsanstalter egentligen skall förläggas? Utskottet har tagit ställning beträffande en anstalt i Västergötland och förordat Tidaholm.

Vad norrtäljeprojektet beträffar har vi inte kunnat göra det, ty promemorian gav inte heller på den punkten underlag för ett ordentligt ställningstagande. Tvekan blev inte mindre, när vi i tredje avdelningen vid ett besök nere i Skövde fick reda på att i varje fall departementet på ett tidigt stadium hade läst sig ganska ordentligt för en plats utanför Skövde stad, som heter Risängen. Där hade preliminära underhandlingar förts om inköp av mark för om jag minns rätt 240 000 kronor. Men det som verkligen

var ett starkt uttryck för regeringens inställning var, att representanter för Skövde stad kunde visa upp ett telegram de hade fått från departementet, där det stod, inte att *departementet* var i princip villigt att köpa Risängen, utan där det stod att *staten* var i princip villig att göra det. Tillåt mig omedelbart fråga justitieministern: Med vilken befogenhet skickar departementet sådana telegram? Staten representeras i detta fall icke av justitiedepartementet allena.

Vi kunde som sagt inte i statsutskottets tredje avdelning bilda oss en uppfattning om huruvida norrtäljeprojektet var det bästa. I promemorian ifrån fångvårdsbyggnadsutredningens arbetsutskott stod att kommunen hade åtagit sig att sörja för vatten och avlopp till bebyggelseområdet och dessutom att svara för bostäder åt alla anställda. Detta var ett förmånligt erbjudande, och jag frågade föredraganden i departementet i vilken form dessa åtaganden förelåg, och fick till svar att det var en muntlig uppgift ifrån ett par kommunala förtroendemän i framskjuten ställning. När jag frågade vad tomtmarken skulle kosta, fick jag besked om att den skulle kosta två kronor per kvadratmeter. En av suppleanterna i tredje avdelningen reste till Norrtälje bl. a. för att få denna uppgift bekräftad men fick till svar att ingen preliminär överenskommelse träffats på denna punkt, utan departementets sakkunnige hade uttalat att man brukar betala 1:50 à 2 kronor. När det hela verkade så lösligt även i en kompletterande framställning från en person, som i detta sammanhang måste betraktas såsom ytterst närstående departementet, måste detta utgöra ett ytterligare belägg för mitt påstående i början, nämligen att det rimliga önskemålet inte fylls, att handlingarna i ärendet skall vara sådana att de kan bilda underlag för ett uttalande ifrån utskottets sida på det sättet att utskottet begagnar sin initiativrätt.

Det tredje önskemål jag givit uttryck åt är att man i propositionen eller i de kompletterande handlingarna borde kunna få något så när säkra besked om vad det hela skall kosta. I propositionen

nen sägs det endast i detta sammanhang att man vill ha 3,7 miljoner till nu oundgängligen behövligen arbeten. Det har ifrån en ämbetsman i byggnadsstyrelsen kommit en kalkyl som visar att varje anstalt för 150 personer skulle kosta 2 miljoner kronor, men i denna kalkyl var verkstäder, bad och en hel del annat utelämnat. Promemoriorna innehöll kompletterande, icke sinsemellan lika uppgifter, och beträffande vem som stod för beräkningarna och hur de hade kommit till fanns intet besked att er hålla.

Jag måste betrakta det som en mycket allvarlig brist att regeringen, när den kommer till riksdagen och begär anslag, inte på en så vital punkt som beträffande anslagsfrågan kan lämna mera tillförlitliga besked. Jag tror att jag som reservant i detta sammanhang hävdar en solklar rätt för riksdagen, om jag säger att vi måste hävda detta anspråk.

Jag har med det sagda velat visa att riksdagen genom denna proposition med dithörande handlingar icke har fått det material som riksdagen behöver för att kunna intaga en välgrundad ställning. I normala fall skulle, enligt min mening, denna proposition ha avslagits och skickats tillbaka till departementet för en ordentlig utredning, men det kan vi anständigtvis inte göra, då vi godtar utgångsläget, behovet av ytterligare 300 fångvårdsplatser, och därför måste vi som står för reservationen ge regeringen mycket vida fullmakter i detta avseende. Jag vill också säga att under de förhållanden, under vilka dessa fullmakter måste ges, kan i varje fall inte vi reservanter dela något ansvar.

På en punkt anser jag det med hänsyn till riksdagens ställning fullkomligt utslutet att ge regeringen den fullmakt som den har begärt i propositionen nr 111. Där sägs det att det kan bli nödvändigt att upptaga till nytt bedömande vissa redan fattade beslut om lokaliseringen och det närmare anordnandet av vissa verkstadsbyggen och andra smärre anläggningar, till vilka riksdagen redan anvisat medel. Regeringen begär här en

Anslag till fångvårdsanstalterna m. m.

fullmakt att utan hinder av de förutsättningar, under vilka riksdagsbeslutet har tillkommit, få meddela erforderliga föreskrifter. Den fullmakt som alltså begärs är att ändra beslut som riksdagen har fattat. En solklar förutsättning för att en sådan fullmakt över huvud taget skall kunna lämnas är väl ändå att riksdagen vet omfattningen av fullmakten, vet vilka objekt det är fråga om och vilka pengar det rör sig om. Detta står inte i propositionen. Där talas om verkstadsanläggningar och vissa andra smärre anläggningar. Hur mycket pengar det gäller får man inte veta.

Vid föredragningen i tredje avdelningen blev departementets fångvårdsakunnige tillfrågad på denna punkt. I fråga om vilka objekt det gällde sade han sig icke kunna ge besked. När det gällde hur mycket pengar det var fråga om bladdrade han i en siffersammanställning och svarade, att det tycktes vara fråga om rätt mycket pengar. Det är inte sådana besked som riksdagen kräver för att ens kunna reflektera på att lämna en fullmakt. Om regeringen önskar en fullmakt, måste omfattningen vara mera specificerad. Huvudregeln bör vara att om regeringen önskar en ändring i ett beslut som riksdagen fattat, får regeringen vara vänlig att komma tillbaka till riksdagen med ordentliga propåer.

Härtill vill jag endast tillägga, att när vi inte lyckats få något så när tillförlitliga uppgifter om vad de här ifrågasatta anstalterna skall kosta, kan vi inte heller veta om det behövs några mera pengar än de 3,7 miljoner kronor, som regeringen begär. Jag betraktar det som sannolikt att så kommer att ske.

I det sammanhanget vill jag anmärka, för att få det intaget i protokollet, att ett ord som fanns infört i sista stycket i reservationens motivering har fallit bort i trycket. I det duplicerade exemplar, som företeddes i utskottet, hette det: »... finner sig utskottet böra avstyrka bifall till propositionen i denna del och förutsätter att eventuella ytterligare ofrånkomliga anslagsbehov i ve-

Anslag till fångvårdsanstalterna m. m.

derbörllig ordning föranleda framställning till riksdagen.» Ordet »eventuella» har tyvärr fallit bort i trycket.

Jag medger, herr talman, att jag har talat litet hårda ord. Men det måste väl ändå, som jag redan antytt, betraktas som ett minimiönskemål, att en proposition av den lösliga beskaffenhet, som nr 111 har, inte gärna bör presenteras riksdagen. När det kommer kompletterande handlingar till den skall åtminstone dessa kunna ge besked som är tillräckliga för att riksdagen skall kunna fatta ett på handlingarna grundat beslut.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Herr Bergh började med att uttrycka en känsla av ledsnad för att han skulle behöva rikta sig mot justitieministern, som var en så trevlig man. Jag vill uttrycka min känsla av ledsnad för att jag inte kan säga det samma till herr Bergh, som herr Bergh sade till justitieministern — det vill säga det gäller när herr Bergh ger sig in på att kritisera. I övrigt är herr Bergh en mycket trevlig man, men när han börjar kritisera ser jag framför mig den gamle skolmästaren, när han är som allra sämst.

I själva sakfrågan har herr Bergh i allt väsentligt uppehållit sig vid de brister, som skulle vidlåda propositionen och även de promemorior som överlämnats från justitiedepartementet till avdelningen. För egen del vill jag medge, att hade justitiedepartementet arbetat under normala förhållanden, skulle jag nog i långa stycken ha kunnat instämma med herr Bergh, ty då skulle nog inte statsutskottet och dess tredje avdelning ha tolererat en proposition, som måhända inte kan sägas vara konturlös men som i alla fall saknar exakta uppgifter i väsentliga avsnitt.

Men nu har justitiedepartementet, såsom allom är bekant, fått arbeta på detta område under alldeles särskilt svåra för-

hållanden. Vi vet alla — det redovisas också i propositionen — hur fångantalet steg katastrofalt helt plötsligt. Och där stod departementet inför uppgiften att i hast få fram platser till detta ökade fångantal. Man fick sätta i gång med att lösa platstillgången. Det är klart att det blev en utredning som inte kunde följa konventionella linjer. När propositionstiden närmade sig sitt slut hade, såvitt jag förstår, justitieministern ingenting annat att göra än att framlägga proposition på det material, som man hunnit samla sedan jultiden — eller när det nu var man fick dessa alarmerande rykten — och fick sätta i gång. Och efter det fick man fortsätta utredningsarbetet.

I propositionen har justitieministern sagt att det omedelbart behövs nya platser till ett antal av 300. Han tänker sig en anstalt i västra räjongen på 150 platser och överväger sedan om inte i östra räjongen bör förläggas två anstalter med vardera 75 platser eller någonting liknande. Sedan utvecklar han sina synpunkter härpå och har dessutom några andra förslag.

Vid ett samtal som jag hade med någon representant för departementet fick jag erfara, att arbetet med dessa frågor pågick och att man kommit fram till vissa synpunkter. Det stod för mig då klart, att det skulle vara värdefullt om dessa synpunkter kunde komma under riksdagens prövning innan riksdagen skulle gå att ta ståndpunkt till vad som borde göras för den närmaste tiden. Jag sade därför till vederbörande, att för att riksdagen skulle kunna ta ställning var det nödvändigt att den fick de kompletterande uppgifterna skriftligt, och att det väl närmast kunde ske i form av en promemoria från utredningen, som på något sätt verifierades av departementet. Så kom dessa promemorior till, vilka ju sedan varit föremål för en hel del tidningskrivierier — av en liten fjäder blev det faktiskt en hel höna när det fick passera tidningspressarna.

Av de uppgifter, som vi på detta sätt sedermera fått, framgår, att man har försatt att det skall bli möjligt att lösa

frågan om anskaffandet av ett ökat antal fängvårdsplatser i östra räjongen genom att upprätta en ny anstalt med omkring 150 platser. Det angavs också, att man från departementets sida undersökt förlägningsfrågan och diskuterat Norrtälje som den lämpligaste förlägningsplatsen. Det framhölls vidare, att undersökningarna härom fortsätter.

Produkten av utskottets arbete på detta avsnitt är alltså, att vi för västra räjongen tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag om en ny anstalt med 150 platser. Som förlägningsort förordar vi Tidaholm. Till dem, som vid behandlingen av ett föregående ärende talade om att man bör ta hänsyn till lokaliseringssynpunkten, vill jag i föregående säga, att vi gjort det i detta fall. Tidaholm är dessutom enligt vår mening en lämplig plats. Det överensstämmer också med fängvårdsutredningens uppfattning, såsom framgår av den promemoria som jag tidigare berört.

I västra räjongen är det fråga om en förstärkning av platsantalet på härlandaanstalten i Göteborg. Man har därvid diskuterat olika uppslag. Ett förslag har varit att bygga en särskild häktesbyggnad. Jag skall inte här närmare redogöra för innehållet i propositionen — jag tror att kammarens ledamöter håller mig räkning för om jag försöker gå förbi vad som finns skrivet eller tryckt och som alltså kan utläsas ur handlingarna. Jag vill endast understryka, att vi som ett utgångsläge har uppställt olika lösningar, vilkas fördelar får vägas mot varandra: en ny häktesbyggnad vid Härlanda, alltså en utbyggnad av den nuvarande anläggningen, eller en utflyttning till en planerad ny anstalt i stället för Härlanda. Vi räknar med att Kungl. Maj:t till slut skall välja den lösning, som kan komma till stånd snabbast och som kan förverkligas på det ekonomiskt förnuftigaste sättet. Vi förutsätter att denna fortsatta prövning får tas om hand av den nya utredningen, som ju består av sakkunskap från skilda håll, från byggnadsstyrelsen, fängvårdsstyrelsen och medicinalstyrelsen, kompletterad med ledamöter av riksdagen. Denna ut-

Anslag till fängvårdsanstalterna m. m.

redning bör pröva allt detta. Kungl. Maj:t bör sedan ha bemyndigande att besluta vad som i detta fall kan vara det lämpligaste.

När det gäller den östra räjongen har man från departementets sida i promemorian antytt, att Norrtälje kanske är den lämpligaste platsen för en ny anstalt. Så långt vi kunnat bedöma saken har vi också funnit att Norrtälje torde vara den lämpligaste platsen. Vi utgår dock ifrån att frågan skall prövas ytterligare. Vi kan självklart inte redan nu definitivt säga, att Norrtälje är den absolut bästa platsen. Vi saknar tillräckliga uppgifter för att kunna avgöra den saken, men vi förutsätter som sagt att frågan om den lämpliga förlägningsplatsen göres till föremål för ytterligare undersökning. Kungl. Maj:t bör dock få erforderligt bemyndigande att, om Norrtälje befinnes vara den lämpligaste platsen, förlägga anstalten dit.

Detta är, herr talman, i stort sett vad utskottet har ansett sig böra rekommendera i fråga om de nya anstalterna.

Herr Bergh förklarade vidare, att det är olämpligt att riksdagen skulle lämna det begärda bemyndigandet till justitiedepartementet att få förfoga över medel som tidigare anvisats för särskilt angivna ändamål. Jag medger att det ur principiell synpunkt kan vara betänkligt för riksdagen att ge ett dylikt bemyndigande. Men, ärade kammarledamöter, om kammaren ger det bemyndigande, som utskottet här föreslår, blir det inte första gången som så sker. Ett dylikt bemyndigande har faktiskt getts upprepade gånger tidigare. Riksdagen slår således här inte in på någon ny princip.

I sak förhåller det sig på följande sätt. Kammaren har bl. a. beslutat om upprustning av vissa kolonier med verkstadsanordningar av skilda slag. De båda anstalter, som det nu är fråga om att inrätta, kommer att få ganska stora verkstäder. Detta gäller i varje fall den ena anstalten, för vilken planerna redan är mera exakt klara, men troligen även för den andra anstalten, som man räknar med skall bli en sluten anstalt. Mot denna bakgrund bör man överväga, om det

Anslag till fängvårdsanstalterna m. m.

är lämpligt att också upprusta kolonierna. Frågan är alltså om det är nödvändigt att fullfölja de ursprungliga planerna. Chefen för justitiedepartementet vill här ha handlingsfrihet då det gäller att använda en del av de pengar som anvisats för detta ändamål.

Detta redovisas på s. 42 i propositionen på följande sätt: »Då den inträffade överbeläggningen medfört en omprövning av redan tidigare upprättade planer för fängvårdens utbyggnad och förnyelse, kan det visa sig erforderligt att på nytt upptaga till bedömande redan fattade beslut om lokaliseringen och det närmare anordnandet av vissa verkstadsbyggen och andra smärre anläggningar», — jag understryker orden »smärre anläggningar» — »till vilka riksdagen redan anvisat medel. Kungl. Maj:t bör därför äga befogenhet att utan hinder av de förutsättningar som i dylikt hänseende förelegat vid riksdagens ställningstagande meddela erforderliga föreskrifter.»

I anledning av det begärda bemyndigandet säger utskottet på s. 16 i sitt utlåtande: »Med anledning härav vill utskottet anföra, att utskottet är medvetet om att de av utskottet förordade byggnadsföretagen kommer att föranleda krav på ytterligare medelsanvisning. Under sådana omständigheter förutsätter utskottet, som finner ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna del ägnat att inge betänkligheter, att Kungl. Maj:t kommer att utnyttja dessa befogenheter endast i strängt begränsad omfattning och att övriga ytterligare ofrånkomliga anslagsbehov underställes riksdagens prövning.»

Det är alltså fråga om en fullmakt med begränsning, som kammaren enligt min bestämda mening utan tvekan kan ge. Det är bara lämpligt att så sker.

Jag har nu inte mer att säga, herr talman, och ber därför att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande nr 145 i alla dess punkter.

Herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Vi jurister brukar beskyllas för ordentlighet, omständlighet

och därmed med en viss nödvändighet sammanhängande långsamhet. Men det kan uppstå situationer, då man inte kan handla på det ordentliga, noggranna och långsamma sätt som vi gärna gör och som det svenska lagstiftnings- och förvaltningsarbetet med all rätt är berömt för. Jag skall bara be att i några korta ord få berätta litet om hur situationen var när den här propositionen förbereddes och hur det gick till att utarbeta den.

Sedan flera år tillbaka förs i justitiedepartementet en fortlöpande kurva över beläggningen på alla landets fängvårdsanstalter. Vi får för var månad uppgifter från fängvårdsstyrelsen om detta, och de förs in på vårt diagram, så att vi ständigt skall kunna, med rätt kort eftersläpning, följa situationen på samtliga fängvårdsanstalter i landet. I en bilaga till den nu föreliggande propositionen återges på s. 45 överst ett avsnitt av det diagrammet. Där kan man se, hur situationen var förra hösten.

Såsom kammarens ledamöter väl vet är det under hösten som arbetet med att förbereda propositionerna till följande års riksdag utförs i departementen. Under första delen av hösten var situationen vid fängvårdsanstalterna precis densamma som den hade varit åren 1954 och 1953. Det fanns alltså grundad anledning att tro att en stabilisering hade inträtt. Under förra delen av hösten såg det ännu ut som om den tidigare ökningen av fängvårdssantalet hade avstannat. Som vi då trodde, skulle tre år visa i stort sett samma beläggning. Den 1 september skall petita inkomma från de ansvariga ämbetsverken med anslagsyrkanden för nästa års riksdag. Detta sker för att man skall få den nödiga tiden på sig att utarbeta förslagen. Petita från fängvårdsstyrelsen innehöll åtskilliga förslag, som jag inte skall beröra i detta sammanhang, om verkstäder och personalbostäder och andra nyttiga ting. Men när det gällde nya platser vid fängvårdsanstalterna begärde fängvårdsstyrelsen i sina petita inte mer än 8 nya platser. Detta säger jag inte för att på något sätt kritisera fängvårdsstyrelsen. Den hade

ju tillgång till samma siffror som departementet, och jag talar om saken bara för att klargöra att alla ansvariga instanser bedömde situationen såsom så litet oroande att man inte behövde vidta några extraordinära åtgärder — ty det är ju sådana det här är fråga om. Den proposition, som vi nu behandlar, går ju vid sidan av det mycket omfattande programmet för upprustning av de så att säga ordinära fängvårdsanstalterna.

Men under sista kvartalet förra året hände någonting som avspeglas i den kurva som fogats som bilaga till propositionen. Det skedde en så plötslig och så kraftig stegring av fångantalet att något liknande inte tidigare förekommit på vår kurva. Detta fick vi alltså kännedom om under sista kvartalet förra året, då vi skulle vara mer eller mindre färdiga med våra förslag.

Vad skulle vi då göra? Ja, vi anmälde det uppkomna förhållandet till finansdepartementet och anmälde att vi måste bryta ut den här delen av budgeten. Det samma angavs i statsverkspropositionen, och det förklarades att vi, sedan utredningar hade kunnat göras, skulle återkomma med förslag till riksdagen.

I slutet av året kallade så justitiedepartementet till ett sammanträde mellan företrädare för fängvårdsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, fängvårdsbyggnadsutredningen och egna tjänstemän. Där hemställde vi att alla skulle hjälpas åt och var och en försöka så snabbt och så effektivt som möjligt åstadkomma förslag om hur man skulle möta den hastiga, oväntade och mycket stora ökningen i fångantalet. Vi fick också hjälp från olika håll. Den 10 januari i år lämnade fängvårdsbyggnadsutredningen ett förslag till anstalt av ny typ för 80 intagna på egendomen Risängen i Skövde. Den 23 januari lämnade byggnadsstyrelsen förslag till utbyggnad av fängvårdsanstalten Härlanda med ett annex. Den 6 februari lämnade fängvårdsstyrelsen förslag till en utbyggnad på Håga sjukhus och en förläggningsbarack på Hall. Den 8 februari lämnade fängvårdsstyrelsen förslag till häktesbyggnad vid Härlanda och komplettering av den delvis ned-

Anslag till fängvårdsanstalterna m. m.
brunna kolonien Ollestad. Den 14 februari lämnade fängvårdsstyrelsen förslag att pengar skulle begäras för inköp av kolonier för tillhoppa 2 miljoner kronor. Den 15 februari lämnade fängvårdsstyrelsen remissvar angående den föreslagna anstalten på Risängen, varvid ett annat av styrelsen utarbetat alternativ föreslogs. Den 22 februari lämnade fängvårdsstyrelsen förslag till uppförande av en ny anstalt av sluten typ vid Mariestadsanstalten.

Då är vi således framme i slutet av februari. Under denna tid pågick samtidigt remissbehandling av flera av dessa förslag, och genom departementets personal undersöktes olika uppslag till lämpliga förläggningar, bl. a. till vissa kronoegendomar, som genom ändrad användning skulle kunna komma i fråga.

Jag vill framhålla att arbetet med att hastigt åstadkomma dessa förslag och undersöka olika framkomna uppslag vållade mycket arbete både inom fängvårdsstyrelsen och i departementet. Trots de stora ansträngningar, som enligt vad jag nu redovisat gjorts på alla håll för att på kort tid få fram användbara förslag, var det alltså först i slutet av februari, som de olika alternativen fanns utarbetade och det blev möjligt att få en överblick över de framförda förslagen och i första hand bestämma sig för på vilken linje man skulle fortsätta arbetet. Tiden för avlämnande av propositioner av detta slag går som bekant ut den 20 mars, och det är ju alldeles uppenbart, att det var fullkomligt omöjligt att på denna tid få ett i alla detaljer utarbetat förslag framlagt, men det var absolut nödvändigt att förslag framlades, så att vi kunde få erforderliga medel för att igångsätta arbetet. Vi gjorde alltså våra ställningstaganden och lämnade de uppgifter, som vi hade kunnat få fram och som enligt min mening bör vara fullt tillräckliga för att riksdagen skall kunna taga ställning till saken. Jag har med full avsikt i propositionen inte uttalat mig med större bestämdhet i sådana frågor, där det kan vara lämpligt att ge riksdagen utrym-

Anslag till fångvårdsanstalterna m. m.

me för en friare prövning, såsom då det gäller lokaliseringen av de tilltänkta anstalterna. Beträffande anstalternas utformning har jag angivit förslaget om Risängen i Skövde, som var förberett i fångvårdsbyggnadsutredningen redan tidigare och därför hade kunnat konkretiseras, som en utgångspunkt, men jag har förordat vissa ändringar för att få fram bättre säkerhetsanordningar än enligt utredningens förslag.

Vidare kan jag nämna att fångvårdsbyggnadsutredningen redan i konselj den 23 mars, alltså omedelbart efter det vi avlämnat propositionen, fick i uppdrag att i anledning av propositionen komma in med förslag till lokalisering samt anskaffning och utrustning av de här ifrågakarande förläggningarna för tillsammans 300 intagna och att uppta förhandlingar med vederbörande kommunala myndigheter i Göteborg om anordning av lämpliga häkteslokaler för staden. Jag underrättade utskottsavdelningen om att detta arbete pågick för att avdelningen, om den så önskade, vid den tidpunkt, då ärendet förekom till behandling, skulle kunna få ta del av det ytterligare material som då kunde ha kommit in och se hur man ville förbereda det fortsatta administrativa arbetet för att, om riksdagen beviljade erforderliga medel, ingen tid skulle vara försummad när det gällde att driva det fortsatta arbetet så snabbt som möjligt för att möta den mycket bekymmersamma situationen på fångvårdsområdet.

Jag kanske också skall nämna några ord om det telegram som herr Bergh talade om. Som bakgrund till det skulle jag vilja säga, att i det läge, som vi då befann oss i, när det var nödvändigt att hastigt få fram förslag till nya förläggningar och anstalter, hade vi en särskild svårighet beträffande lokaliseringen. Det fanns ju inte på förhand utpekad någon tillgång på lämplig mark, där man snabbt kunde uppföra de nya förläggningsanstalterna som vi begärt. Det har också under de gångna åren visat sig, att det är ytterst svårt att förvärva lämpliga områden för fångvårdsanstal-

ter, och detta av olika skäl. Det föreligger på många håll vanföreställningar om den verksamhet som bedrivs inom fångvården, och denna känslomässiga avoghet, som man på många håll visar mot fångvårdsanstalter, vållar mycket stora svårigheter för dem som har ansvaret för att de skall komma till stånd. Härtill kommer att man ju måste uppställa en lång rad av olika krav på den plats där en fångvårdsanstalt skall vara belägen. Det har visat sig vara en mycket viktig sak att det finns vatten och avlopp eller att detta åtminstone går att ordna mycket hastigt; annars kan det uppstå mycket stora svårigheter och mycket lång tidsutdräkt. Det är lämpligt att en anstalt av detta slag ligger i närheten av något större samhälle, ehuru den icke bör vara centralt belägen inom detta. Personalen måste nämligen ha tillgång till bostäder, skolor och sådant.

Jag nämner detta bara som en bakgrund för att man skall förstå de svårigheter vi haft även på detta område. Det gällde alltså inte bara hur anstalterna skulle se ut utan också var de skulle placeras. I den situation, vari vi då befann oss, fanns det bara ett enda alternativ, som fyllde dessa förutsättningar, och det var Risängen-alternativet i Skövde. Jag ville understryka att detta, vid den tidpunkt jag talar om, var den enda av de undersökta möjligheterna, som uppfyllde de krav man måste ställa. Andra platser, Tidaholm, Norrtälje m. fl., har kommit senare under vårens arbete med hithörande frågor; i viss mån kanske opinionsyttringen från Skövde drätselkammare har bidragit till att andra hוגade spekulanter anmält sig.

Vid sådant förhållande fanns alltså bara skövdeprojektet, och fångvårdsbyggnadsutredningen träffade en preliminär uppgörelse med Skövde om förvärv av Risängen. Drätselkammaren i staden hade i skrivelse den 4 januari meddelat att tillträde kunde ske den 14 mars. I annat fall fick man vänta ytterligare ett helt år, innan man kunde ta området i besittning, eftersom arrendatorn var villig att avflytta, om han fick definitivt besked före den 15 januari att

han skulle sägas upp. Från utredningen hade emellertid förklarats för staden att något definitivt beslut av statsmakterna inte kunde föreligga före denna tidpunkt. Och det förstod naturligtvis stadens myndigheter själva, ty de är ju hemmastadda i det sätt, på vilket en offentlig myndighet arbetar. Staden hade då under hand förklarat att man var beredd att likväl företa erforderliga åtgärder för att kunna ställa området till förfogande, om man fick ett besked från departementet att kronan i princip var villig att inköpa området. Då frågan anmäldes för mig, förklarade jag att ett sådant besked under hand fick lämnas till staden, under förutsättning att frågan först anmälts till finansdepartementet och därifrån erhållits besked att något hinder inte mötte. Genom den sedvanliga kontaktmannen i finansdepartementet inhämtades också detta besked, och det skedde inte utan att vi hade en ekonomisk bakgrund till det. Det beaktades nämligen från båda departementen att pengar, anslagna av riksdagen, fanns till förfogande, visserligen inte till inköp av Risängen i Skövde, ty det var ju inte tidigare projekterat, men för inköp av två kolonier för 50 man vardera. Ett köp av Risängen skulle alltså kunna rymmas under det beslut, som riksdagen redan hade meddelat, och inom de medel, som sålunda redan ställts till förfogande.

Jag har anmält denna fråga på två olika ställen i statsverkspropositionen. Först har jag omnämnt den i andra huvudtiteln på s. 69, där jag sagt följande: »Av riksdagen anvisade men icke utnyttjade medel står till förfogande för förvärv under domänfonden av två 50-mannakolonier för vanligt fångförvar. Det har emellertid visat sig förenat med svårigheter att förvärva lämpliga egendomar för dessa kolonier, och med hänsyn till den begränsade användningen av de i denna form anslagna medlen har dessa kolonier icke heller på annat sätt kunnat inrättas.» Vidare anmäldes i kapitalbudgeten under justitiedepartementet på s. 4 följande: »Lämpliga åtgärder för att åstadkomma platsutrymmen, motsvaran-

Anslag till fångvårdsanstalterna m. m.

de de redan under anslaget upptagna två 50-mannakolonierna, torde få övervägas i samband med de förslag som bör framläggas för att över huvud taget möta den hastigt stegrade beläggningen. Jag torde få återkomma till denna fråga i annat sammanhang.»

Vi har alltså anmält för riksdagen och inte fått någon erinran mot att vi ansåg oss böra använda dessa pengar, som inte kunde tagas i bruk för sitt ursprungligen avsedda ändamål, för annat ändamål i samband med den hastiga beläggningen av fångvårdsanstalterna.

Jag kan ytterligare nämna att det givetvis var fullt klart mellan departementet och Skövde stads myndigheter, att telegrammet måste, om det sedan skulle fullföljas med köp, kompletteras med köpekontrakt, och det var också klart att då ett sådant skulle upprättas detta måste ske på sedvanligt sätt under förutsättning av statsmakternas godkännande. Det var så mycket mindre tvivel om att Skövde stad hade uppfattat saken på det sättet som dagen efter telegrammets avsändande en tjänsteman i Skövde på uppdrag av drätselkammarens ordförande vid ett telefonsamtal med statssekreteraren frågade om den närmare innebörden av telegrammet. Han ville särskilt veta om detta innebar ett ställningstagande till priset. Det klargjordes att så icke var fallet. Även på det sättet fick alltså staden — utöver vad man redan visste genom de preliminära underhandlingarna — klart för sig telegrammets närmare betydelse. Detta telegram hade således tillkommit med hänsyn till stadens önskemål i samband med att arrendatorn måste uppsägas.

Jag har velat lämna dessa uppgifter om ifrågavarande telegram för att kammarens ledamöter skulle veta, under vilka förutsättningar vi har avsänt det och vad det innebär.

Jag har också försökt att göra klart för kammarens ledamöter de svårigheter, under vilka vi har arbetat, och hur departementet har försökt att, i samarbete med fångvårdsstyrelsen, byggnadsstyrelsen och fångvårdsbyggnadsutredningen,

Anslag till fängvårdsanstalterna m. m.

på utomordentligt kort tid få fram så pass välgrundade och utarbetade förslag som över huvud taget varit möjligt.

Jag förstod att även herr Bergh, trots sin kritik, hade någon känsla för det besvärliga i situationen. Han sade någonting om att man inte anständigtvis kunde göra annat än ge regeringen vida fullmakter. Ja, varför kunde man inte det? Jo, naturligtvis därför att utskottet har haft samma känsla som departementet, att här gäller det att handla snabbt för att möta en hastigt uppkommen besvärlig situation.

Herr BOMAN (fp):

Herr talman! Jag vill ha sagt, att vid tredje avdelningens behandling av denna fråga kanske samtlige ledamöter var lika kritiska som herr Bergh i fråga om handläggningen av detta ärende.

Jag skall fatta mig kort med hänsyn till den långt framskridna tiden — i utskottet har jag haft en motion som åsyftade en häktesbyggnad på Härlandaanstalten och utbyggnad av anstalten i Mariestad samt vissa förbättringar av Hågaanstalten. Efter att under utskottsbehandlingen ha fått del av alla de förslag som här relaterats, har jag funnit att ur fängvårdens synpunkt mest skulle vara att vinna, om man kunde få till stånd ett enigt utskottsutlåtande till förmån för beslut om en häktesbyggnad vid Härlanda eller Skogome så snart som möjligt, detta av den anledningen att de nuvarande förhållandena på Härlanda framför allt för rannsakningsfångarna är odrägliga, för att inte säga omänskliga; det är inte rimligt att man stugar in två å tre människor i samma cell.

Jag skall inte utveckla detaljsynpunkterna på denna fråga — de framgår av handlingarna — jag har inte velat motsätta mig att en byggnad uppföres i det s. k. skogomeområdet, om det vid en undersökning visar sig att bygget kan färdigställas inom rimlig tid och till rimliga kostnader. Jag vill dock understryka, att en häktesbyggnad på Härlanda åtminstone för tillfället blir betydligt billigare, bl. a. därför att man har hela administrationen där. Bygger man på skogome-

området, fördyras driftkostnaderna och medför en del andra kostnader. Dessa frågor bör den nu tillsatta fängvårdsbyggnadskommittén pröva. Jag vill endast framhålla vikten av att man från departementets sida — om det skulle bli en byggnad vid Skogome — ser till att en upprustning sker vid Härlandaanstalten, icke minst då det gäller kök och en del andra utrymmen som är omnämnda i vår motion. Detta är nödvändigt, ty även om den nya anstalten kommer till, dröjer det avsevärd tid innan en utflyttning kan äga rum av hela Härlandaanstalten till skogomeområdet.

Då det gäller förläggningen av den nya fängvårdsanstalten har jag gått med på att ge Tidaholm företrädare, därför att det tillgängliga tomtområdet där synes lämpligt och att man räknar med att den anstalten skall kunna färdigställas snabbar. Men jag vill framhålla, att detta inte får utesluta att utflyttning av anstalten i Mariestad kommer till stånd inom en inte alltför avlägsen framtid. I Mariestad växer bebyggelsen ut omkring den gamla anstalten, och dessutom äger staten stora tomtmarker som är lämpliga för en nybyggnad av anstalten på lämpligt avstånd.

Jag skall nöja mig med denna deklARATION, herr talman, och slutar med att uttala den förhoppningen, att man kommer i gång så snabbt som möjligt då det gäller göteborgsområdet, ty det är inte rimligt att man en vinter till skall behöva dras med de odrägliga förhållandena på fängelset vid Härlanda.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag skulle vilja börja med att gratulera de anställda inom justitiedepartementet till att departementschefen så pass generöst ger dem tackning i detta ärende.

Innan jag går in på mitt egentliga ärende, skulle jag vilja undanröja ett missförstånd i herr statsrådets anförande, när han talar om orsakerna till att även reservanterna menar att det är nödvändigt att handla snabbt. Vi anser det nödvändigt att handla snabbt av hänsyn till rättsordningen i landet, och vi för-

ordar fullmakterna inte på grund av, utan trots departementets sätt att handlägga dessa frågor.

Kammarens ärade ledamöter fick antagligen ett starkt intryck av den tidsnöd under vilken departementet hade arbetat. Man hade i departementet blivit »tagen på sängen». Det gällde att mycket snabbt improvisera någonting, och så blev det som det blev.

Men är egentligen inte just den förklaringen och det försvaret ganska avslöjande? Det finns ett gammalt ord som säger, att detta att styra och leda är att förutse. Var och en som har att göra med ett företag eller en administration, större eller mindre, vet att man inte löser sin uppgift tillfredsställande, om man begränsar sig till att sköta de löpande ärendena allteftersom de blir aktuella, utan man måste vara ett gott stycke i förväg. Är verksamheten aldrig så litet dynamisk och bjuder på överraskningar, kan det hända att man bör vara inte månader utan årtal före när det gäller att kunna möta olika eventualiteter. Det är detta som ligger i det gamla uttrycket, att den som skall styra och leda en verksamhet måste ha ett stort mått av förutseende.

Nu vill jag tillägga att justitiedepartementet har åtagit sig ett speciellt ansvar i detta avseende då det gäller fängvårdens ledning. Det har i denna kammare förekommit skärmytsligar, eller låt mig säga meningsmotsättningar, mellan justitieministern och fängvårdsstyrelsens chef; liknande debatter har också förekommit i medkammaren. Jag har inte kompetens att bedöma, om felet ligger på ena eller andra sidan, eller om det, som ofta, ligger såväl på den ena som på den andra sidan. Men det avgörande är, att ett ämbetsverk skall ha sådan auktoritet och handlingskraft, att det inte bara kan verkställa utan också kan ta initiativ. Huruvida det är fallet med fängvårdsstyrelsen är i detta sammanhang inte nödvändigt att beröra, men vad som är nödvändigt att beröra är detta, att då fängvårdsstyrelsens ledning i så pass uppseendeväckande former som skett icke får det vitsord, som behövdes

Anslag till fängvårdsanstalterna m. m. för dess auktoritet, har departementet genom att inte — om omdömet var riktigt — tillsätta ny fängvårdsledning påtagit sig ett speciellt ansvar. Man kan inte av en helt eller delvis dekapiterad styrelse begära vad den annars normalt skulle kunna göra. Det är detta jag avser, då jag säger, att justitiedepartementet har påtagit sig ett speciellt ansvar när det gäller att leda och styra fängvården här i landet.

Man kan gå vidare i tankegången och fråga sig, om det var omöjligt för departementet att visa det förutseende i den här frågan, som var erforderligt. Det kan vara riktigt, att statistiken inte pekade på att det förstod en utveckling av fångantalet i snabbt höjande riktning. Andra har menat att motbokens borttagande skulle få en bestämd effekt. Departementschefen har tydligen aldrig räknat med detta och föreslagit däremot svarande åtgärder. Justitiedepartementet har icke räknat med ett ökat antal fylleriförseelser eller brott begångna under sådana omständigheter att ett fångförvar av den beskaffenhet som här föreligger skulle kunna bli aktuellt. Andra departement har i motsats därtill räknat med en försämring av nykterhetstillståndet.

Och vidare: i den planläggning av fängvårdens utbyggnad och förnyelse, som pågår i en mycket nära anslutning till departementet, ingår ju att gamla fängelser så småningom skall bytas ut mot nya. Hade man nu varit ett stycke i förväg för att blippa bli tagen på sängen, borde man ha funderat över hur stora dessa fängelser skulle vara, hur de skulle konstrueras, var de skulle förläggas, huru mycket de kunde beräknas kosta o. s. v. Hade detta ganska naturliga förutseende kommit till uttryck, hade justitieministern inte i dag behövt lägga sitt försvar på tidsnöden såsom han nu gjort.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Herr Berghs senaste anförande förefaller mig också vara avslöjande. Det är alldeles tydligt, att med

Anslag till fångvårdsanstalterna m. m.

herr Berghs medverkan har debatten på detta område inte uteslutande kommit att syssla med att åstadkomma en effektivare och bättre fångvård, utan det är helt andra syften han är ute i. Det tycker jag inte, att man bör använda tiden till i detta allvarliga sammanhang. Vill han ha en uppgörelse, bör han söka åstadkomma den vid någon annan tidpunkt än då riksdagen behandlar mycket allvarliga förslag om en ökning av platsantalet och en modernisering av vårt lands fångvård. Det är väl ändå känt och omvitnat, att på justitiedepartementets initiativ har man nu tagit upp frågan om att modernisera vårt lands fångvård. Man lägger bit till bit i det pussel, som så småningom skall leda fram till att fängelserna blir moderniserade och att vi får en modern fångvård. Men så kom denna, som jag vill påstå, opåräknade och plötsliga stegring av fångantalet. Den historieskrivning, som herr Bergh här kom med, att alla andra departementschefer utom justitieministern har räknat med detta högre fångantal, får nog stå för herr Berghs egen räkning. Man har väl räknat med som en eventualitet, att det under en övergångstid skulle bli ett högre antal fylleriförseelser. Det talade man om i det sammanhanget, men att det skulle komma att begås ett så stort antal brott som nu blivit fallet, det vet jag inte att någon väntade sig.

Jag vill ge justitieministern ett oförbehållsamt erkännande för det arbete, som han nedlägger på fångvårdens modernisering och för hans strävan att försöka synkronisera arbetet på längre sikt med åtgärder som siktar till att lösa svårigheterna i det aktuella läget.

I herr Gustaf Karlssons yttrande instämde herrar *Göran Karlsson* (s), *Rikard Svensson* (s) och *Elfvig* (s), fru *Sjöström-Bengtsson* (s) samt fru *Carlqvist* (s).

Herr statsrådet **ZETTERBERG**:

Herr talman! Med anledning av herr Berghs senaste yttrande skulle jag vilja framhålla att man — såsom jag förut sa-

de — om man bedömde den statistik, som finnes redovisad i propositionen, hade ännu vid den tidpunkt i höstas, då propositionsarbetet normalt pågår i departementen, kunnat ha grundad anledning att hoppas att fångantalet skulle ha stabiliserats. Antalet låg då på samma nivå under flera år. Under sådana förhållanden anser jag att det utan tvivel hade varit riktigtast att fullfölja de grundligt utarbetade planer, som riksdagen år efter år och nu det sista året har antagit och som är i färd med att realiseras.

Under de närmaste åren skall enligt detta byggnadsprogram tillkomma en utbyggnad — det är alltså planer som är färdiga; jag talar inte om Långholmen, där huvudanstalten skall försvinna — på säkerhetsanstalten Hall med 72 platser, en anstalt för förvaringsklientel i Mariefred med 90 platser, en annan liknande i Kumla med 90 platser och en för kvinnoklientelet på egendomen Hinseberg, som skulle medföra att Växjöanstalten skulle kunna friställas med ett hundratal nya platser. Sammanlagt skulle man på det sättet inom en tidrymd av tre år kunna få nya slutna platser till ett antal av ungefär 330. Dessutom kunde man ju hoppas på en utbyggnad av de öppna platserna. Om alltså den prognos, som man kunde tro sig ha anledning att ställa, hade slagit in, skulle man successivt ha fått ett avsevärt tillskott av nya platser genom den redan igångvarande normala utbyggnaden enligt det nya programmet för en fullständig förnyelse av hela fångvården, som riksdagen antagit. Men då menar herr Bergh att jag plötsligt skulle veta att utvecklingen skulle gå i en annan riktning. Jag vet inte vad han stöder sig på. Han nämner spritens lössläppande. Under mina funderingar över vad denna beklagliga och märkvärdiga ökning av fångantalet kunde bero på, har jag funderat på om detta kunde spela någon roll, men det vet man ingenting om. Att borttagandet av motboken skulle kunna medföra en så stor stegring av den grövre brottsligheten och alltså inte bara av fylleriförseelserna, vet jag inte om man skall tro.

Spriten har visserligen mycket elände med sig, men jag tycker att det är allt för djärvt att säga att det skulle ha blivit en fruktansvärd uppgång av fångantalet på denna grund.

Varför skulle det annars ha blivit en så plötslig katastrofal stegring? Vad har herr Bergh, om han hade haft ansvaret, för grund att stödja sig på? Det skulle jag bra gärna vilja ha reda på. Annars håller jag gärna med honom så till vida, att ansvaret är mitt. Han nämnde fångvårdsstyrelsen, men det behövde han inte göra. Det är självklart att det är justitiedepartementets chef som har det omedelbara ansvaret för sådana saker som det här är fråga om — jag vill visst inte undandra mig det, utan jag har tvärtom talat om varför jag kommit i den bekymmersamma situation vi nu ventilerar.

Men vad herr Bergh stöder sig på, då han antyder att han, om han varit i mina kläder, skulle ha vetat att utvecklingen skulle gå denna väg, det skulle jag bra gärna vilja ha reda på. Den statistik, som framgår av den tryckta kurvan, ger inte något belägg för denna sak, och utvecklingen i våra närmaste grannländer visar en vikande tendens i fråga om fångantalet. Hur jag skulle kunna inse denna utveckling, som vi tyvärr har fått, vet jag inte. Att förutse växlingar i fångantalet, brottslighet och variationer i kriminaliteten hör till det allra vanskligaste man över huvud taget kan försöka göra, men det skulle vara utomordentligt värdefullt, om man kunde göra det. Jag skulle i så fall mycket gärna vilja anställa herr Bergh såsom profet i justitiedepartementet.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte sagt herr statsrådet att jag ställde några anspråk på att justitiedepartementet skulle *vet*a i förväg att fångantalet skulle ökas, men jag har däremot hävdad den meningen, att det tillhör ett normalt förutseende att räkna med *möjligheten* att så skulle bli fallet.

Anslag till fångvårdsanstalterna m. m.

Sedan vill jag säga till herr Gustaf Karlsson, då han ber mig att redovisa vilka andra departementschefer det är som i god tid räknat med möjligheten att ett borttagande av motboken skulle påkalla speciella åtgärder, att vi har först och främst förre socialministern, som tillstyrkte en framställning från socialstyrelsen om förstärkning av nykterhetsbyrån — han var ute ett och ett halvt år i förväg, och jag tillhörde dem som ansåg att man borde nöja sig med ett halvt år i förväg. Vidare har vi ecklesiastikministern, som var förutseende nog att anse att man med statsmedel borde uppmuntra unga pojkar och flickor att gå in i scoutpatruller och lustvandrade på söndagarna, vilken åtgärd fick en nykterhetspolitisk motivering. Jag har här nämnt två departementschefer och därmed ansett mig ha lämnat den redovisning, som herr Karlsson efterlyste.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Herr Berghs försök att förklara brottslighetens stegring vinner inte stöd av rättsstatistiken. Det är faktiskt så att de typiska alkoholbrotten, våldsbrott och rattfylleri, icke företar större stegring ifrån sista kvartalet 1954 till sista kvartalet 1955 än stegringen från sista kvartalet 1953 till sista kvartalet 1954. På grundval av den särskilda utvecklingen av antalet polisanmälda brott under dessa tidsperioder har man sålunda ingen möjlighet att säga att det i detta hänseende har försiggått någon väsentlig ändring. Det blir således nödvändigt att gå djupare i orsaksanalysen innan man kan få en förklaring till denna förändring. Måhända är det så — det är mitt allmänna intryck av de tidningsnotiser jag har läst och av min verksamhet som nämndeman i Stockholm — att domstolarna har visat benägenhet att skärpa straffen så att de villkorliga domarna har blivit proportionsvis färre än vad de tidigare varit och de tidsbestämda straffen således blivit talrikare än tidigare. Men detta är en ren gissning, och över huvud taget är kausalitetsammanhanget på denna punkt inte

Anslag till fångvårdsanstalterna m. m.

på något sätt klarlagt. Det förefaller mig som om det under sådana förhållanden inte är så lätt att fastställa ett särskilt ansvar för justitieministern för att han inte på denna punkt förutsett utvecklingen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av de förslag, som innefattades i den av herr Ragnar Bergh m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN anförde:

Jag hemställer att kammaren måtte besluta,

dels att bankoutskottets utlåtande nr 30, bevillningsutskottets betänkande nr 50 och statsutskottets utlåtande nr 156 skall i angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för sammanträdet nästa onsdag den 30 maj,

dels att beträffande ärendenas ordning på föredragningslistan för sammanträdet om måndag, den 28 maj, skall iakttagas, att jordbruksutskottets utlåtande nr 30 och memorial nr 33, bevillningsutskottets betänkanden nr 45 och 48 samt statsutskottets utlåtande nr 155 i angiven ordning uppföres näst efter statsutskottets utlåtande nr 153, ävensom att statsutskottets utlåtande nr 154 uppföres sist på listan.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Herr förste vice talmannen yttrade vidare, att kammarens sammanträden under måndagen, tisdagen, onsdagen och torsdagen i nästkommande vecka samtliga dagar komme att taga sin början kl. 10.00.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 279, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag för budgetåret 1956/57 under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 280, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret;

nr 281, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående dels inrättande av en statens pris- och kartellnämnd m. m., dels ock anslag till kommerskollegium samt statens handels- och industrikommission;

nr 282, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.;

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till atomforskning;

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1956/57 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1956/57 till universitetssjukhusen m. m.;

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ersättning åt smittbärare, m. m., såvitt angår anslag för budgetåret 1956/57 till Ersättning vid vissa ingripanden i hälsovårdens intresse;

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående television jämte i ämnet väckt motion;

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förvaltningsbyggnad för vattenfallsstyrelsen;

nr 290, i anledning av väckta motioner angående undersökning och planläggning av trafikförhållandena i Bohusläns kustland och skärgårdar;

nr 291, i anledning av riksdagens år 1956 församlade revisorers särskilda berättelse angående statsliggarens bihang; och

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar.

Anmälades och bordlades
statsutskottets memorial:

nr 157, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56; och

nr 158, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden; samt

tredje lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för utvecklingsarbetet på atomenergiområdet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt att utvinna atomenergi m. m. (atomenergilag), m. m.; och

nr 24, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.51.

In fidem
G. H. Berggren